

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

31

MINERII

(Paginile 12—13)

NOUA CALITATE

CEA MAI importantă bogăție a unei națiuni — ne-o dovedește practica dezvoltării mondiale — a devenit, în condițiile epocii noastre, propria sa capacitate de creație. Dintre forțele de propulsie, cea care sporește nemijlocit puterile omului e știința. Pornind de la corința fundamentală — impusă, deci, legic, astăzi, nouă — ca știința să devină un instrument și mai puternic în mâna omului, a întregului popor, atât pentru continua transformare a naturii cât și a societății, Partidul, prin documentele pe care le pune în dezbaterea tuturor cetățenilor țării, stabilește cu rigoare lungi perioade de activitate creativă. Și, astfel, ne găsim în fața Congresului al XII-lea având spre studiu Proiectul de Directive și Proiectele de Program-directivă care deschid largi porți spre acțiune; intrarea societății românești într-o fază nouă, superioară a dezvoltării sale, în care va avea loc afirmarea cu putere a revoluției tehnico-științifice contemporane în toate domeniile, cu accent asupra accelerării trecerii, pe baza acumulărilor cantitative obținute în cincinalele precedente, la o nouă calitate a activității economico-sociale. Condiția esențială: o gândire științifică, profund novatoare, îndrăzneată, revoluționară. „Numai așa — sublinia secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — vom putea ține pasul cu urlașele descoperiri care au loc în lume, vom putea face să crească contribuția științei și tehnicii românești, atât la progresul societății noastre socialiste, cât și la știința și civilizația mondială“.

Noua calitate va fi, de fapt, parte superioară dintr-un edificiu care se înalță necontenit. În decursul timpului nostru socialist, promovindu-se cu consecvență orientarea dată de partid, s-au obținut realizări care ne situează — atât în privința cercetării, cât și în aceea a valorificării rezultatelor originale ale acestora în producția materială — alături de statele cele mai avansate ale lumii. Se impune acum generalizarea în întreaga activitate științifică a unor astfel de rezultate, al unui astfel de stil de cercetare, a unei astfel de atitudini față de știință. Cercetarea — singura capabilă să impulsioneze mersul rapid înainte —, această mereu nouă știință este doar ceea care, pornind de la ultimul cuvânt spus la un moment dat într-un domeniu sau altul, face noi descoperiri. Pe bună dreptate tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază necesitatea ca, pe lângă problemele puse de dezvoltarea economico-socială imediată, cercetarea să-și propună să soluționeze probleme noi, astfel încât să devanseze cu cel puțin 5 ani activitatea economică, să pregătească rezervele de descoperiri științifice și soluții tehnologice necesare dezvoltării în perspectivă a țării până în anul 2000, îndeplinindu-și menirea pe care o are în accelerarea progresului social. Există o sintagmă care exprimă, de fapt, conținutul imperativului subliniat în toate documentele supuse dezbaterii publice, și anume ca, în deceniul 9, calitatea și eficiența să fie obiectiv central, iar știința și tehnologia, mijloc principal. Deceniul 1981—1990 trebuie să devină cu adevărat „deceniul științei, tehnologiei, calității și eficienței.“ Acest imperativ îl găsim clar exprimat în Proiectul de Directive ale Congresului al XII-lea al P.C.R., în fiecare capitol al său, unde, fără excepție, obiectivul fundamental al transformării acumulărilor cantitative într-o nouă calitate pune la baza sa, ca o cale esențială de înfăptuire, afirmarea și mai largă a revoluției tehnico-științifice în toate domeniile de activitate.

Noua calitate a vieții economice și sociale preconizată de documentele înscrise pe ordinea de zi a Congresului al XII-lea al partidului și care oferă noi orizonturi de afirmare creatoare, se află în strategia partidului ca un țel dintre cele mai înalte. Poporul român a străbătut, în cei 35 de ani de la Eliberare, cincinal după cincinal, etape hotărâtoare pentru înaintarea sa în construcția socialistă. Ne aflăm acum într-o etapă hotărâtoare a construirii societății socialiste multilateral dezvoltate cind fără intervenția activă în economie a rezultatelor muncii din laboratoarele cercetătorilor este de neconceput progresul în industrie, în agricultură, în oricare ramură de bază a unei economii moderne.

Sînt încorporate în Documentele viitorului Congres și prevederi privind științele social-politice, istoria, arheologia, arta. Nimic din ceea ce cuprinde sfera noțiunii de cercetare nu a rămas în afara ariei preocupărilor pentru elaborarea unor planuri cu rol decisiv în construirea societății comuniste în România. Transpunerea lor în viață — pe baza cuceririlor științei și tehnicii contemporane — realizarea sarcinilor actualului cincinal și orientărilor de bază ale viitorului cere concentrarea creatoare a eforturilor întregii noastre națiuni.

■ Duminică, 29 iulie, pe aeroportul Otopeni, la ceremonia plecării din Capitală a înalților oaspeți din Republica Populară Revoluționară Guineea.

Priveliștea rodului

O depănare domoală
de amintire
e drumul sevelor spre rod.

Un cîntec invăluitor
și curat
rostogolindu-se printr-un caval
de cremene
asemeni cioporului stingher de mioare
care urcă la porțile primăverii
să culeagă cioburi de luceferi plăpinzi
din leagănul ierbii
oglundindu-și mai apoi fermecatele

neliniști

într-o fîntînă povestitoare.

Imaculată priveliște
sub temeliiile căreia s-au revărsat din
soare

apele cîntătoare și vii
ale dorului de lumină.

Adincurile cîntă
și-n muguri se-implinește
călătoria prevestitoare de rod
dinspre comoara legendelor.

George Țârnea

România literară

DIRECTOR: George Ivașcu. Redactor șef adjunct: G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție: Roger Câmpăneanu.

DIN 7 ÎN 7 ZILE

Documente de amplă rezonanță

DESFAȘURATA sub semnul prieteniei și înțelegerii, al unei largi perspective deschise cooperării româno-guineeze, vizita oficială în țara noastră a tovarășului Ahmed Sekou Toure, secretar general al Partidului Democrat din Guineea, președintele Republicii Populare Revoluționare Guineea, și a tovarășei Andreei Toure, s-a încheiat duminică. Timp de patru zile, la invitația tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, și a tovarășei Elena Ceaușescu, înalții oaspeți au luat contact cu realitățile românești, au vizitat obiective economice și social-culturale din București și provincie, au purtat convorbiri fructuoase concretizate în două documente de excepțională importanță pentru dezvoltarea relațiilor româno-guineeze și pentru definirea principiilor ce trebuie să guverneze relațiile dintre state în lumea contemporană: **Declarația solemnă comună** și **Comunicatul comun**.

CARTĂ fundamentând raporturile de prietenie dintre România și Guineea, dar depășind cu mult semnificația lor bilaterală, **DECLARAȚIA SOLEMNĂ COMUNĂ** pornește de la aspirația celor două popoare spre progres, libertate și dezvoltare independentă, de la hotărârea de a acționa pentru promovarea pe plan internațional a unei politici noi de colaborare între state, bazată pe principiile depline egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, a nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța, pe dreptul fiecărui popor la dezvoltare de sine stătătoare, în conformitate cu voința și aspirațiile sale.

În respectul acestor principii, care stau și la baza Tratatului de prietenie și cooperare, semnat la Conakry în martie 1974, România și Guineea vor extinde și aprofunda dialogul lor politic, organizând cu regularitate „consultări, inclusiv la cel mai înalt nivel, pentru informare reciprocă și schimb de vederi în scopul adâncirii cooperării, armonizării pozițiilor pe plan mondial și discutării problemelor internaționale de interes comun”. Adâncirea cooperării româno-guineeze implică, de asemenea, sporirea contactelor la nivel guvernamental, parlamentar, al instituțiilor sociale, culturale și științifice, o mai bună cunoaștere reciprocă. Un rol deosebit în dezvoltarea relațiilor de prietenie dintre România și Guineea revine partidelor din cele două țări și, în acest sens, este subliniată importanța semnării Acordului de cooperare dintre Partidul Comunist Român și Partidul Democrat din Guineea.

O serie de prevederi ale **Declarației solemnă comune** se referă la importanța folosirii eficiente a tuturor căilor menite să dezvolte în viitor relațiile de cooperare: creșterea mai accentuată a schimburilor comerciale, extinderea colaborării în domeniile minier, agricol și industrial, crearea de societăți mixte de producție și comercializare, lărgirea schimburilor în domeniile culturii, învățămîntului, sănătății, presii, radioteleviziunii.

Capitolele II-VIII ale **Declarației solemnă comune** semnate la București definesc principiile care călăuzesc relațiile dintre cele două țări, dintre ele și celelalte state ale lumii, precizându-se poziția față de problemele vitale cu care se confruntă astăzi omenirea: voința popoarelor de a pune capăt vechii politici imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, de a fi deplin stăpîni pe bogățiile naționale și pe propriile destine, dar și intensificarea tendințelor imperialiste de reimpărțire a lumii, de unde imperativul luptei solidare a popoarelor pentru libertate și pace; preocuparea față de existența în continuare a unor situații în care forța și amenințarea cu forța sunt folosite în relațiile internaționale, ajungându-se la încordări și conflicte armate, la încălcarea suveranității și integrității teritoriale a unor state, cele două părți pronunțându-se cu fermitate împotriva acestor practici periculoase; socotind dezvoltarea ca una din problemele fundamentale ale omenirii și conștient că dezvoltarea accelerată a țărilor în curs de dezvoltare va fi un element decisiv pentru promovarea păcii și securității generale, cele două părți reafirmă în **Declarația solemnă comună** hotărârea lor de a contribui la instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, propunând, în acest sens, elaborarea urgentă a unui ansamblu de măsuri concrete; lichidarea definitivă a colonialismului, a politicii imperialiste, neocolonialiste, rasiste și de apartheid în Africa, edificarea securității și dezvoltării cooperării în Europa, preocuparea față de amploarea cursei înarmărilor și folosirea unor imense mijloace în scopuri militare — de unde starea de insecuritate internațională —, creșterea rolului și eficienței O.N.U., al grupului „celor 77” și al mișcării de realiniere sint alte aspecte statuate în **Declarația solemnă comună** ca preocupări majore ale României și Guineei în eforturile lor de edificare a unui nou sistem de relații internaționale, pentru o lume mai dreaptă și mai bună.

COMUNICATUL COMUN româno-guineez este cel de-al doilea document care concretizează rezultatul convorbirilor de la București. Cel doi conducători de partid și de stat s-au informat reciproc despre activitatea desfășurată în domeniul construcției politice, economice și sociale în cele două țări, au procedat la o analiză aprofundată a stadiului actual al relațiilor bilaterale și perspectivele lor, făcând un amplu schimb de păreri cu privire la principalele probleme internaționale.

Au fost examinate căile și mijloacele menite să determine lărgirea, diversificarea și aprofundarea colaborării în toate domeniile de interes comun între cele două țări și state.

Evident, dialogul la nivel înalt româno-guineez a abordat problemele internaționale contemporane — cele ale Africii și ale lumii întregi — reafirmând necesitatea unității „forțelor care se pronunță pentru o politică de independență, colaborare, securitate și pace, pentru excluderea războiului și confruntărilor armate în viața internațională”, voința popoarelor românești și guineeze de a continua colaborarea fructuoasă dintre ele pe arena internațională. Colaborare facilitată de punctele de vedere comune asupra marilor probleme ale vieții internaționale abordate în dialogul de la București. „În cadrul convorbirilor pe care le-am avut — suna tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea sa la Marea Adunare populară de la Slatina — am abordat pe larg și problemele actuale ale vieții internaționale. Am ajuns, de fapt, la concluzii comune asupra tuturor problemelor; pot spune că există o identitate de păreri, sau poziții foarte apropiate, în toate marile și complicatele probleme ale vieții internaționale”. Cu același prilej, referindu-se la relațiile de cooperare dintre România și Guineea, tovarășul Ahmed Sekou Toure sublinia că obiectivele stabilite pentru dezvoltarea acestei cooperări „depășesc interesele celor două țări ale noastre, înscriindu-se în interesele generale ale luptei internaționale pentru progres și libertate, pentru independența și unitatea popoarelor”.

De aici și ampla rezonanță a dialogului româno-guineez desfășurat zilele acestea la București.

Cronicar

București

● La Liceul industrial nr. 15, la Casa de cultură a sindicatelor sanitare, la Ateneul Român din Capitală, la Căminul cultural din comuna Potcoava, județul Olt, la casele de cultură din Caracal, Huși, Birlad și Vaslui, au avut loc festivaluri de poezie patriotică dedicate zilei de 23 August la care au participat: Virgil Carianopol, Virgil Dumitrescu, Constantin Dumitrache, Ludmila Ghișescu, Valeriu Gorunescu, Ilarie Hionovanu, Dinu Ianculescu, Al. Mitru, Ion Potopiu, Mircea Pospal, George Șovu, George Târnea, George Zaru.

● La Casa de cultură a parcului Herăstrău și la Clubul regional C.F.R. București s-au desfășurat festivaluri literare în cinstea apropiate zile de 23 August la care și-au dat concursul Corneliu Albu, Liviu Bratoloveanu, Barbu Alexandru-Emandi, N. Ghișescu, Teodor Maricaru, Octav Sargețiu, Iulian Tănăsescu și Gabriel Teodorescu.

● Societatea literară „Relief Românesc” a organizat o manifestare amplă în cadrul căreia au citit poezii patriotice Ioan Costea, Ion Băjean, L. Birsan, Gh. Burcescu, Marieta Sava Bursuc, Lidia Burcescu, G. Duță-Micloșanu, Gr. Filip-Lupu, Constantin Marinescu, Petre Moroșanu, I. Popescu-Ger, N. D. Sinești. De asemenea, Aurel Mărgineanu a prezentat conferința „Contribuția Școlii ardeleni în clarificarea problemei originii, continuității și latinității poporului român pe teritoriul Daciei”.

● În sala „Dalles” din București, Universitatea cultural-științifică a programat o interesantă conferință susținută de Franz Johannes Bulhardt, care a prezentat impresii de drumetie.

Simpozion

● În cadrul manifestărilor dedicate celei de a XXXV-a aniversări a eliberării României de sub dominația fascistă, la Academia „Ștefan Gheorghiu” s-au desfășurat lucrările simpozionului cu tema **Publicistica românească la 35 de ani de la Eliberare**. În comunicările prezentate, ziariști, scriitori, cadre didactice au relevat locul și rolul mijloacelor de comunicare în masă în țara noastră în îndeplinirea politicii interne și externe a partidului.

O inițiativă valoroasă

● În întimpinarea zilei de 23 August, Cenușul literar „Ritmuri” din Deva, cu prilejul împlinirii a 25 de ani de activitate, a publicat o colecție de 11 plachete cuprinzând versuri și proză ale membrilor săi: „Echinoc” de Ionel Amărăntei, „Consemnări” de Radu Ciobanu, „Aproape de inimă” de Petrișor Clorobeia, „Semnele Luminii” de Traian Filimon, „Duras, solul” de Gligor Hașu, „Noaptea unui medic” de Dumitru Hurubă, „Dorul de oameni” de Florina Jianu, „Podul soarelui” de Constantin Gh. Naidin, „Sub clopotul cerului” de Marin Negoită, „Scandinav, poetul” de Aurelian Sirbu, „Miracolul zăpezilor” de Miron Țic și placheta colectivă „Prima verba”. Colecția celor 11 plachete este editată de Centrul județean de îndrumare a creației populare și mișcării artistice de masă Deva.

Iași

● Cenușul literar „Junimea” a programat o sedință de lucru în cadrul căreia au citit poezii patriotice Nicolae Romulus (Suceava) și Vasile Tudor (Iași). A urmat dezbaterile „Cartea față în față cu cititorii săi”, luându-se în discuție volumul „Am inventat o planetă” de Vasile Constantinescu, apărut în Editura Junimea. Au luat cuvîntul Vasile Popa, G. Mihalache, D. Spineanu, Nichita Danilov, Valeriu Stancu, Corina Dododoiu, Lucian Vasiliu.

● La „Casa cărții” din Iași a avut loc prezentarea noilor lucrări realizate de Editura Junimea, „Dicționarul inteligenței” de Th. Simen-schy, „Dicționarul geografic al județului Iași” și „Dicționarul Marketing” (sub redacția lui Petre Malcomete). Au luat cuvîntul Mircea Radu Iacoban, directorul Editurii Junimea, și acad. Vasile Pavelcu.

Timișoara

● Asociația scriitorilor din Timișoara a organizat, la Librăria „M. Eminescu”, lansarea volumelor „Arioso Dolente” de Eduard Pamfil și „Iulie” de Teodor Bulza. Au prezentat Ion Anghel, Simion Dima, Nicolae Stoian și Cornel Ungureanu.

● La Librăria „M. Eminescu” din Deva a avut loc prezentarea lucrării

Sesiune științifică

● Academia Republicii Socialiste România a organizat în Capitală o sesiune consacrată apropiatului eveniment cu semnificații majore în istoria țării — cea de-a XXXV-a aniversare a Eliberării României de sub dominația fascistă. Au luat parte academicienii, directorii de institute centrale de cer-

● Cenușul literar „Cristal” din Tirgu Jiu a organizat, în întimpinarea zilei de 23 August, un simpozion literar la care au participat Lia Semin Adam, Zinu Milculescu, Traian Rusan, Nicolae Diaconu, Victor Tîrșoagă, Viorel Muscalu, Victor Purcaru și Z. Cîrlugea.

● Întreprinderea cinematografică a județului Timiș a inițiat un amplu ciclu de activități culturale în cadrul cărora au loc simpozioane, dezbateri, concursuri, prezentări de filme artistice și documentare la care își dau concursul membri ai Asociației scriitorilor.

Craiova

● Sub egida Comitetului de cultură și educație socialistă al județului Dolj s-a desfășurat, în sala Muzeului de Artă din Craiova, simpozionul **Politica Partidului și Statului nostru în domeniul culturii și artei, dedicat celei de-a XXXV-a aniversări a eliberării de sub dominația fascistă și întimpinării Congresului al XII-lea al partidului**. Au prezentat comunicări Ilarie Hionovanu („Creația literară craioveană în anii socialismului”), Ion Zamfirescu („Drumul românesc spre universalitate”), Al. Fiorescu („Dramaturgia contemporană, permanență repertorială”).

● Academia Republicii Socialiste România a organizat în Capitală o sesiune consacrată apropiatului eveniment cu semnificații majore în istoria țării — cea de-a XXXV-a aniversare a Eliberării României de sub dominația fascistă. Au luat parte academicienii, directorii de institute centrale de cer-

Vizita unei delegații de scriitori din R. P. Chineză

● O delegație de scriitori din Republica Populară Chineză alcătuită din poetul **Ien Cen**, membru al Consiliului Uniunii Scriitorilor din R. P. Chineză, redactor șef al revistei „Poezia”, prozatorul și dramaturgul **E Hua**, vicepreședinte al Filialei provinciale Gilin a Uniunii Scriitorilor din R. P. Chineză, prozatorul **Liu Sinwu**, redactor al revistei „Literatură pentru copii”, și **Tan Deciuian**, redactor al revistei „Octombrie” a făcut o vizită la Uniunea Scriitorilor în ziua de sîmbătă, 28 iulie 1979. Cu acest prilej, a avut loc un bogat schimb de informații privind ac-

● Perpersicius — OPE-RE. X. Apărut sub îngrijirea lui Dumitru D. Pănaiteșcu, volumul include „seria a X-a” a Mențiunilor critice, cuprinzînd perioada 1942-1944. (Editura Minerva, 344 p., 15 lei, 2,295 ex.).

● Iosif Sava, Luminița Vartolomei — **DICȚIONAR DE MUZICĂ**. Utilul dicționar, primul de acest fel la noi, oferă sumare informații asupra istoriei muzicii, personalității compozitorilor și marilor interpreți, noțiuni fundamentale de teorie și practică muzicală, titluri de seamă etc. (Editura științifică și enciclopedică, 226 p., 18,50 lei, 23 000 ex.).

● Vasile Cărăbiș — **PUBLICAȚII PERIODICE DIN GORJ**. Editată cu sprijinul Secției Propagandă a Comitetului județean Gorj al P.C.R., merituosă lucrare radiografiază un număr de 133 de publicații gorjene (ziare, reviste, calendare, anuare, buletine etc.) editate între 1882-1970, aducînd o reală contribuție la istoria presei românești. (220 p., preț neprecizat, 500 ex.).

● Viorel Căcoveanu — **SINGURĂTATEA UNEI FEMEII FRUMOASE**. „Te-mele povestirilor și nucelelor din acest volum sînt cele obișnuite — apreciază autorul —, prea obișnuite chiar: dragostea, tinerețea, fotbalul, adîvrul, minciuna, infracțiunea, cameleonismul... În fața lor m-am simțit, adeseori, singur, revoltat și, din păcate, neputincios. Iată de ce am socotit că trebuie să scriu”. (Editura Dacia, 280 p., 9,25 lei, 24 120 ex.).

● Arcadie Donos — **CÎNTARE VERBULUI A FI**. Cele treizeci de poeme ale volumului sînt grupate sub următorul motto: „Trebuie dezghețate semnele / pină la începuturi! / Cum au fost, / dintii / mînte; / să nu se invălmășească / ale istoriei / lucruri; / ferit omul cînstit / de nerînduială — / sub cuvînt / că le-a mai avut / cînda, / din greșală...”. (Editura Litera, 48 p., 7 lei, 735 ex.).

● Nicolae Dimitriu — **NINSOARE DE IULIE**. Al patrulea volum de proză umoristică al autorului căruia Șerban Cioculescu îi „notează” „umorul fin și fantezist” cu „foarte bine”. (Editura Albatros, 278 p., 3,50 lei, 21 000 ex.).

● BALADA POPULARĂ GERMANĂ. Traducerea, cuvîntul înainte și notele aparțin lui Ionel Marinescu. „Am socotit că prin traducerea de față, arată alcătuirii, fac o operă utilă, inițind în primul rînd tineretului nostru cărturăresc în tainele comorilor folclorice germane”. (Editura Minerva, 344 p., 16,50 lei, 14 120 ex.).

● N. Georgescu-Roengen — **LEGEA ENTROPIEI ȘI PROCESUL ECONOMIC**. În Cuvînt înainte la ediția în limba română (apărută la numai 8 ani de la publicarea acestei fundamentale lucrări în limba engleză — Harvard University Press, 1971 — în tîlmăcirea semnată de Georgeta Bolomey, cu un Studiu introductiv de Aurel Iancu, Gheorghe Mihoc și Barbu Zaharescu) savantul american de origine română își mărturisește speranța „că și în România se vor găsi destul cititori care s-o citească cu aceeași răbdare și rivnă cu care am scris-o eu”. (Editura politică, 688 p., 18 lei, tiraj neprecizat).

LECTOR

● Pentru o reflectare mai promptă a aparițiilor editoriale în cadrul acestei rubrici, rugăm autorii și editurile să ne trimită exemplare de semnal.

TELEGRAMĂ

Stimate și iubite tovarășe **HAJDU GYÖZŐ** Cu prilejul celei de 50-a aniversări a zilei de naștere, conducerea Uniunii Scriitorilor vă transmite din inimă un mesaj tovarășesc de sincere felicitări, calde urări de sănătate, viață lungă și noi succese în activitatea de creație literară și în munca obștească pe care le desfășurați cu pasiune și devotament în slujba culturii umaniste socialiste din patria noastră. La mulți ani!

Președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România
GEORGE MACOVESCU

Realități și perspective

INTR-UN articol publicat nu demult în această pagină, Eugen Simion remarcă obsesia **monumentalului** în opera lui G. Călinescu, ideal aflat de altfel în contradicție cu **temperamentul** „uramic, barochist, impresionistic” al creatorului lui Ioanide: pentru a reduce în discuție o năzuință constantă în cultura română, prezentă la toate marile noastre personalități, indiferent de ceea ce le separă. **Monumentalitatea** era astfel înțeleasă de critic nu atât ca un întârziat ecou al spiritului secolului trecut, cât ca o dimensiune necesară unei culturi având simț istoric. „Să traducem – scria Eugen Simion – **monumentalitatea** prin soliditate, amplitudine a imaginației, religie a formelor (care să pună capăt improvizăției și răbufnirilor talentului rudimentar), disciplină a spiritului și instituirea voluntară (cum zicea cineva) a unor «dificultăți» – și putem înțelege mai ușor de ce **monumentalul** este un prag pe care o cultură tinăra ca a noastră trebuie să-l pună în fața năvalei talentelor ei prodigioase”. În „programul călinescian” era descifrată astfel „o teamă sănătoasă față de vitalitatea și prestigiul improvizăției în artă”; dar trebuie să adăugăm că frica de provizorat, respingerea efemerului, grija de construcție durabilă este nota comună a tuturor marilor noastre spirite creatoare.

Și care își face apariția odată cu intrarea poporului român pe făgașul unei evoluții istorice noi, numită îndobște, nu și foarte propriu, „modernizare”: în urmă cu aproape două secole, mai întâi în Transilvania și apoi în Principate, inextricabil legată de ideea națională, începe să se impună viziunea construcției culturale conștiente, urmind un plan riguros conceput, în ciuda proporțiilor ciclopice. Ilumiștii ardeleni, Dinicu Golescu, Heliade au foarte vie această conștiință a edificării culturale: prin care se intra în istorie și totodată se regăsea istoria. Imprejurarea că elanurile lor au fost privite – mai târziu, din perspectiva impusă de un romantism pe cât de avântat pe atât de puțin consistent în rezultate – ca fantaste nu ne poate împiedica, astăzi, să vedem că nu au fost, nici unul, doar simpli făuritori de himere, ci constructori efectivi de cultură. Pe ei, care aveau sentimentul continuității (la toți apare **năzuința de a reface, de a restabili** o legătură întreruptă: cu Roma, cu latinitatea, cu Europa, cu propria istorie; nu **intemeiază**, nici unul, pe teren gol, ci **recuperează și perpetuează**), se sprijină marii creatori din a doua jumătate a veacului, expresia cea mai limpede a conștiinței că resursele spirituale trebuie economisite și dirijate în vederea atingerii unor scopuri înalte, nu risipite în fumigație verbală și în întreprinderi sterilizante apărind, cum se știe, la Maiorescu, deloc om al începutului absolut. Căci numai un spirit liber de prejudecata improvizăției putea fixa atât de exact nevoia de construcție culturală majoră: „Puterile unui popor, fie morale, fie materiale, au în orice moment dat o cantitate mărginită. Averea națională a Românilor are astăzi o cifră fixă, energia lor intelectuală se află de asemenea într-o citime fixată. Nu te poți juca nepedepsit cu această sumă a puterilor, cu capitalul întreprinderii de cultură într-un popor. Timpul, averea, tăria morală și agerimea intelectuală ce le întrebuițești pentru o lucrare de prisos, necum pentru o lucrare greșită, sînt în veci pierdute pentru lucrarea cea trebuincioasă și cea adevărată. Amindouă nu pot merge lingă oaltă, tocmai fiindcă izvorul puterilor unei națiuni nu este ne-

secat, ci este din fire mărginit. Dacă dar îți lipsesc o mie de școlari silitori și modești, de industriali și meseriași naționali, de poeți și prozatori mai buni, de oameni de știință adevărați, cauza este că mărginitele puteri, de care dispune poporul tău pentru aceasta, sînt consumate de profesori ignoranți, de funcționari netrebnci, de academici, secretari, membri onorifici, asociați în cultură, jurnaliști, ateneiști, conservatoriști, poetaștri, spinzurători de pinze la «expoziția artiștilor în viață», și celelalte și celelalte. Ai un singur bloc de marmură: dacă îl întrebuițești pentru o figură caricată, de unde să mai poți sculpta o Minervă?”

În alt plan, nu există oare în întreaga operă a lui Caragiale imaginea unei cheltuiuri zadarnice de energii mărunte, nu sînt personajele lui reduse la acțiunea cea mai ineficientă, cea mai lipsită de urmări, la tipica „palavrageală”, tocmai pentru că și aici se reflectă, în negativ însă, aceeași obsesie a înfăptuirii ce-l făcea pe autorul **Scrisorii pierdute** să-și privească semenii cu o „înțelegere” sarcastică? După cum nu poate fi întâmplător că, așa cum s-a observat cu justețe, eroii lui Caragiale au, toți, impulsuri „romantice”.

DESCIFRABILĂ pretutendeni, această năzuință a construcției culturale ample și durabile, înaintind printr-o succesiune de grandioase eforturi de ordonare și impunind o disciplină „clasică” inițiativelor celor mai îndrăznețe este raportabilă direct la întreg procesul social, politic și economic prin care, în mai puțin de două secole, au fost radical transformate toate structurile vieții românești. Proces accelerat pe parcursul veacului nostru și care, în ultimele decenii, a luat forma unei revoluționări planificate cu țeluri cunoscut. Astăzi, încă mai mult decît în oricare altă perioadă a istoriei moderne a României, voința de construcție conștientă reprezintă unica soluție de dezvoltare în toate planurile vieții.

Stabilirea de obiective și de priorități în economie, a necesitate a vremii în care trăim, impune un demers asemănător și în plan cultural. Nu este vorba de un mărunț „dirijism”, de o fixare rigidă și birocratică a unui „plan de acțiuni” în felul în care se întocmesc obișnuitele „programe de manifestări”, ci de o orientare mai largă, generală și generoasă, către temele fundamentale, incluzînd deopotrivă prezentul și revalorificarea, deci asumarea istoriei, este nevoie de o atitudine activă și înfăptuitoare, nu de o pasivitate drapată într-un verbalism superficial. O orientare care, stabilind perspectivele, să pornească de la realități: de la realitatea, încă insuficient cunoscută și insuficient considerată ca atare, a existenței în România de azi a unui **nivel cultural de mase** extrem de înalt, produs indiscutabil al epocii socialiste; de la realitatea existenței unei culturi a unei arte, a unei literaturi de o mare bogăție și vitalitate; de la realitatea existenței unei conștiințe a faptului de cultură superioară, așadar a unui spirit critic treaz, capabil să acționeze împotriva surrogatelor, a veleitarismului, a contrafacției meschine. Realismul unui document avînd importanța națională a Proiectului de Directive privind dezvoltarea economico-socială a țării noastre în etapa următoare îndeamnă la reflecție și totodată stimulează lucrarea culturală: care nu poate fi, într-un context al înfăptuirilor majore, decît pe măsura acestora.

Mircea Iorgulescu

Iorgos Iliopolos: Primăvara (Din Expoziția de pictură, sculptură, artă monumentală, deschisă la Dalles în cadrul ediției a II-a a Festivalului național „Cîntarea României”)

Spartacus

LA URMA URMELOR anul 2000, ca cifră, nu este decît o convenție în fluviul abstract al timpului; dar el este convenția noastră, ca timpul însuși, ca viața și moartea, artificial împărțite. Acesta este darul sau blestemul frumos al cunoașterii: devenirea să fie spartă, divizată, clasificată în tot atitea forme fantastice ale genului și creației omenești, o incremenită, grandioasă vale a regilor.

Se va vorbi probabil în viitor despre psihologia încheierii mileniului al doilea. Despre împlinirea mileniului unu, avem mărturie înfricoșate, apocaliptice, hilare astăzi. Dar, să nu ridem. Cum va fi privit, mai târziu, acest obsedant finis al secolului douăzeci în mijlocul căruia noi gîfîm? Cel mai grotesc lucru ar fi ca niște cronicari glumești ai veacului următor să spună cu umorul lor confortabil că noi „nu mai aveam benzină”. Că omul intrase într-o situație ce părea cu neputință de dezlegat, — omul care trimisese semnale spre galaxii, și că destinul său măreț în atitea și atitea născociri, luase o vreme aspectul unei cămille străbătînd pas cu pas deșertul. Criza însă, știm, este semnul unei noi calități care încearcă să-și facă drum. Dacă petrolul se împușnează în lume, înseamnă că el, ca și aburul, începe să devină reperul unui sfîrșit de ciclu. Reperul, totodată, al începutului, greoi, plin de sacrificii și de convulsii, anunțînd nașterea altei ere.

Un contemporan al epocii sclavagiste nu și-ar fi închipuit lumea fără sclavi, ca sursă de energie a întregii societăți. Robul era barilul de țîțel.

Momentul Spartacus — criza Romei la apogeu — a fost un moment, ar fi putut fi un moment fatal de criză energetică, în timpul declanșării revoltei. Răscoala înăbușită, nu avea decît să mărească și mai mult proporțiile viitoarei prăbușiri a imperiului.

Dar, vorbind de sclavi și de ceea ce devine caduc în istorie, datorită întârzierilor, ne-științei și ne-cunoașterii, de ce nu ne-am întoarce spre epoca noastră modernă pînă la Războiul de secesiune, cînd armatele Sudului, sclavagist și retardatar, avuseseră — cum scrie Faulkner în **Absalom, Absalom!** : „...bătălii pierdute nu numai din cauza inferiorității numerice și a lipsei de muniții și de provizii, ci din cauza generalilor care n-ar fi trebuit să fie generali, care ajunseseră generali nu prin învățarea metodelor contemporane de luptă sau prin aptitudinile deosebite de a le învăța, ci prin dreptul divin de a putea spune «Tu du-te într-acolo» ce le fusese conferit de un sistem absolut de caste; sau din cauză că generalii acestui război nu reușiseră niciodată să trăiască îndeajuns ca să învețe cum să se lupte în bătălii cu forțe masate, precum manevrate, intrucît fuseseră de la început demodați, cum ar fi fost Richard sau Roland sau du Guesclin, ei care... capturaseră vase de război cu șarjele lor de cavalerie, dar nu și grîne sau carne sau gloanțe...” (trad. Mircea Ivănescu). Judecată istorică a unui scriitor genial implicat în viitor și vorbind despre energia adevărată care decide lupta și care este acel amestec invincibil, de democrație și știință, de invenție și de curaj, pus în slujba unui scop superior. Energie bazată pe reacția cel mai greu de prevăzut a creierului uman, inteligența, spiritul creator, și vizionar, puțin dezarmat în aparență, nu prea descărcat, dar care prin gradul lui înalt de profesionalitate hotărăște asupra oricărei acțiuni.

Oricum, în acest scrișnet imens de deschidere necesară a porții anului 2000, nici literatura nu se va mai putea face doar cu sentimente frumoase, și cu irresponsabila risipă de cuvinte, rău întocmite, fără cula grăjule care pe fruntea omenească indică todeauna efortul grav și liberator al unei depășiri.

Constantin Țoiu

Între legendă și istorie

Oscar Walter Cisek

INTRE scriitorii de limbă germană din țara noastră, Oscar Walter Cisek ocupă fără îndoială un loc aparte, el integrându-se organic culturii românești prin întreaga sa viață și activitate. Căci, deși nu și-a scris poeziile, nuvelele și romanele în altă limbă decât în cea maternă — limba română a utilizat-o frecvent doar în domeniul publicisticii — el și-a gândit și simțit opera ca izvorind din temelii apartenenței sale umane, sociale și istorice, universului specific românesc. Și, poate, în opera nici unuia dintre scriitorii de marcă din țara noastră, aparținând naționalității germane, nu s-a simțit mai mult decât în opera lui Oscar Walter Cisek nevoia osmotică de fuziune a spiritului creator al celor două culturi îngemănate în perimetrul geografic și etnic al spațiului acesta carpato-dunărean. Căci în proza sa, de un realism obiectiv descriptivist, pulsează frenetic ritmurile unei epici baladesti. Evocatoare, atât de propriile marilor noștri povestitori. În aceasta constă în fond și originalitatea operei sale unanim recunoscută în țară și peste hotare.

Oscar Walter Cisek s-a născut la București în decembrie 1897 și s-a stins din viață la 69 de ani, în mai 1966, tot la București. Aici s-a format el în cultul marilor valori ale culturii universale și naționale, urmînd studiul umaniste (de germanistică și istoria artei) la universitatea din Capitală și apoi la München. În 1919 debutează ca publicist în revista sibiiană „Deutsche Tagespost”, după care va fi prezent și în alte publicații provinciale din România, semnînd versuri. Cam din aceeași perioadă începe o colaborare fecundă cu revista berlineză „Literarisches Echo”, unde, în rubrica sa **Scriitori literare**, va face o bună propagandă scriitorilor români și germani din țară, în general culturii române contemporane.

Prima sa năvălă amplă, ce înfățișează un univers românesc pictural și pitoresc, avînd în centrul său chipul dirz și demn, desprins parcă din cîntecul unei balade populare, al unei femei de o exemplară onestitate și puritate sufletească, **Tătăroaica**, pe care finăru scriitor o trimisese lui Arnold Zweig, îl cucerește pe acesta care o recomandă revistei „Neue Rundschau” din Berlin unde și apare, atrăgînd elogii de binemeritate din partea unor Thomas Mann și Hermann Hesse. Cu această carte de vizită, Cisek intră în literatură pe poarta cea mare. Volumul de povestiri ce va imprumuta titlul primei sale nuvele de succes, **Tătăroaica**, se tipărește la Hamburg în 1929 și la propunerea Annei Seghers i se va acorda prestigiosul premiu Kleist.

În țară colaborează mai ales în paginile revistelor „Gîndirea” și „Cuget românesc”, conferențiază despre cultura română și semnează numeroase cronici plastice, medaliaoane și articole dedicate unor personalități ca Aman, Grigorescu, Luchian, Pallady, Petrașcu, Ressu, Iser, Dărăscu, Sirato, Tonitza, Catargi, Medrea, Han și alții. Această activitate va fi încununată de temeinică monografie **Theodor Aman** apărută în 1932 și va constitui obiectul unei ample selecții de **Esuri și cronici plastice**, în 1967. În toate intervențiile sale scriitorul este preocupat a stabili prin care elemente anume artistul român se încadrează spiritului național al culturii sale, dar deopotrivă căutînd a stabili raportul valoric onest al fiecăruia într-un context amplu european, în miscarea artistică universală, ținînd seamă de marile școli și curente artistice moderne. El nu se limitează însă numai la observații ce privesc strict domeniul artelor plastice. El scrută cu severitatea unui avizat comparatist orizonturile largi ale perimetrului culturii noastre considerînd-o din perspectiva unei ferice interferențe cu toate marile culturi ale lumii. Observațiile sale sînt formulate concis, într-o exprimare sintetică aidoma unor autentice diagnosticări. „Istoria culturii românești — scria el în 1928, vorbind des-

pre **Ștefan Luchian** — n-a răspîndit încă de ajuns cunoașterea eroilor ei, care prin bogăția vieții lor problematice, prin situația existenței lor întregi, ar putea deveni mai mult decât capitole trecute în cîteva cărți din arhiva neamului. Figura de splendid aventurier și gînditor a spătarului Milescu, conștiința nobilă și senină a lui Dinicu Golescu, poezia lui Eminescu, viața și pictura lui Ștefan Luchian fac cîinste unui popor. Dar toate aceste minunate fenomene trebuie dobîndite din nou de conștiința culturală a timpului nostru, trebuie înfățișate astfel ca valorile să nu mai fie stînjinite, în strălucirea lor, de cenușa atîtor întîmplări care nu pornesc din același izvor de esență viețuitoare”.

Avem aici formulat un quasi program cultural de realizarea căruia se simțea el însuși responsabil, așa cum în altă parte, într-un articol din 1929, intitulat **Noua lirică românească**, făcea o remarcă privind esența fenomenului literaturii noastre, cu implicația estetică a unei judecăți de valoare ce dovedea profunzimea cunoașterii a spiritului și sufletului culturii românești: „Pentru români lirica rămîne deocamdată un teritoriu preferat, copleșitor, în permanență și organic legat de înclinația lor ieșită din comun spre arta populară. Mitul, care hrănește și pătrunde în izvoare, se manifestă și acolo unde la prima vedere s-ar putea bănui doar ceva pur artistic”. Observația este neîndoios înțemeiată și judecată dintr-o altă ordine ea poate fi, într-un fel, o proprie mărturisire a aderenței operei sale la cultura română, căci el însuși se simte atras, proza sa vibrează mereu interior la atingerea cu marile sensuri ale miturilor românești.

Opera beletristică propriu-zisă a lui Oscar Walter Cisek se împlinește tocmai pe o astfel de bogată extracție de substanță din ethosul românesc. Cărțile sale, fie că se inspiră din mediul negustorilor gălățeni (**Dragoste incomodă — Unbequeme Liebe**, 1932), fie că se apropie de viața pescarilor din Delta Dunării într-o tentativă de halou epopee (**Fluviul fără sfîrșit — Der Strom ohne Ende**, 1937), fie că evocă crîmpele din viața păstorilor maramureșeni (**În fața porților — Von den Toren**, 1950) aduc într-o epică densă, obiectivă, cu vibrații lăuntrice baladesti și cu figuri ce se profilează impunător, parcă desprinse din legende fabuloase, tensiunea înaltă a unei mărturii existențiale istorice a neamului românesc pe aceste meleaguri, văzută într-un amplu cîmp contextual european de majore implicații politice. Așa ne apare și monumentul roman **Pirjolul**, editat în 1962, în două volume (partea întâi — **Crîșan**, partea a doua — **Horea**), închinat marii răscoale din Transilvania de la 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crîșan; așa trebuia să fi fost, desigur, romanul **Hățiș înainte de ivirea zorilor**, pe care n-a apucat să-l încheie, și care își propunea să învie pe coordonatele de amplă epopee populare, ca o replică lui Till Ulenspiegel, cum însuși mărturisea, figura legendară a haiducului Pîntea din Maramures.

În liniile sale generale, proza lui Oscar Walter Cisek refuză analiza psihologică; autorul mizează doar pe mișcarea în spațiu a personajelor, pe reacția, pe fapta lor, într-o construcție epică de proză obiectivă, într-o ordonare riguroasă, specifică spiritului clasic german. Fondul ideatic însă al acestor opere se resimte venind dintr-o viziune mitologică, pe care i-a dat-o, fără tăgădă, cultura românească. În nuvelele sale ce cuprind universul mediului citadin al provinciei noastre — **Joc în soare (Spiel im der Sonne)**, **Moartea din dragoste a lui Borum Humarian (Borum Humarians Liebestod)**, **Cotul (Das Ellenmass)** — sau în cele care atacă aspecte ale elementului rustic, al integrării omului în natură — **Pe cărarea simplității (Auf dem Steg der Einfelt)**, **Tătăroaica (Die Tatarin)**, **Despovărarea (Die Entlastung)** — se impune aceeași viziune originală a tratării austere a unor motive subiacent baladesti. Numai **Oglinda cea nouă** face oarecum excepție, nuvela plasîndu-se acțiunea într-un cadru european de largă circulație, mîzînd mai mult pe un fond liric ce se deduce din poezia goetheană. Pe aceste coordonate, Cisek este tributar descendenței sale germane. Versurile din volumele **Cealaltă voce — Die andere Stimme** (1934) și **Poezii** (1972) se inscriu într-o tradiție clasică a limpezimilor olimpice, nu fără o vădită adeziune la sonorile liricii de factură modernă. Tocmai de aceea preferințele sale se îndreaptă programatic, în preocupările de traducător al poeziei românești, mai cu seamă spre Arghezi, Blaga, Voiculescu, Bacovia, Adrian Maniu, Ion Pillat. Dar piatra de încercare a fost și pentru el, ca și pentru alții, Eminescu. El a căutat să redea în versiunea sa germană sensurile filosofice adînci ale versului eminescian, căutînd rezonanța cea mai propriu națională într-o operă cu deschideri ample spre universalitate. Cu drept cuvînt nota Oscar Walter Cisek în **Postfața** sa la volumul de **Poezii** al lui Mihai Eminescu tradus de el în limba germană în 1957: „Fiecare imagine preluată din romantismul german este învinsă în poezia lui Eminescu de valoarea stilistică, de forța expresivă și imaginile lui care își

trag seva din adîncurile tradiției populare românești. El valorifică izvorul folclorului românesc, accesibil numai lui, și nu arareori insuflă chiar celor mai neașteptate noutăți fiorul poeziei populare. Astfel, vechiul ajunge la noi și nebuinate frumuseți, ceea ce a fost uitat, devin sămînța unei noi recolte abundente”.

POETUL „stăpînit de vis”, cum îl numea inspirat Ion Biberi pe Oscar Walter Cisek, a fost deopotrivă un scriitor pasionat de pulsul viu al vieții pe care însă o înțelegea într-o dialectică a evoluției istorice, mereu condus de un ideal de frumusețe și umanitate. Exemplar rămîne în acest sens monumentul roman **Pirjolul**, care se subordonează ideii generale de necesitate a jertfei pe altarul suprem al libertății. Romanul se construiește masiv și temeinic din relatarea aproape austeră a cursului evenimentelor răscoalei privity printr-o lupă ce dilată enorm detaliul semnificativ, probat pas cu pas de documentul istoric. Paginile sale sînt dense și bogate în semnificații de viață: „scenele de masă ori momentele de individualizare a eroilor fiind construite dintr-o aceeași unică pastă dură a limbajului laconic, într-o descriere riguroasă, aproape științifică, caracteristică stilului obiectiv în proză pe care-l cultivă cu mare siguranță. Pe acest fundal, confruntările dintre protagoniști sînt indeobște șocante prin modalitatea tranșantă a disputei și emoționante prin simplitatea și claritatea cu care se exprimă pe sine. Memorabilă rămîne în acest sens scena înfățișării lui Horea împăratului: „— Ei, și ce va aduce iarăși la mine? — Tot vechia obidă, măria ta. Iosif II sări ca fript. — Cum? Dar iobagilor de acolo trebuie să le meargă acum mai bine. N-o să mă prostească nimeni spunîndu-mi că după călătoria mea prin Transilvania nu s-au îmbunătățit o seamă de lucruri. Horea, cu glasul scăzut: — Despre așa ceva noi n-am aflat nimic, măria-ta și preaslăvitule împărat. Prin părțile noastre temnițele sînt mai pline ca oricînd. Iobagii de la noi nu mai au nici o cămașă întregă. Sînt nevoiți să dea înapoi tot ce agonisesc cu trudă grea. Iar cu accia care mai sînt în stare să deschidă gura să se vaete de biruri și clăci, domnii groși și baroni sînt neîndurători. Umbli doar să ne trîntească la gros [...] Măriei-tale putem să ne destălmim. Măria-ta ne-ai ascultat totdeauna cu bunăvoință. Dar de aici pînă în Transilvania e cale lungă. Nu poți vedea cu ochii pînă acolo. Sînt mulți pomi și multe tufișuri în drum. — Ce vrei să spui? — Chiar ceea ce-am spus, măria-ta. Acolo departe, îndărătul celor atît de mulți copaci, nu viețuim numai noi cei ce suferim de foame și sîntem peste tot pomești drept făcători de rele; acolo cîrmuiesc aprigii noștri dregători, dijmarii și călăii, iar moșierii sînt cu duimul. Și domniile-lor nu întrebă pe nimeni dacă au sau n-au voie a cetui oamenii cu funii și a-i chinu pînă ce-și dau duhul.” (vol. I, p. 520—521).

La fel de tensionate, de o încălțură însumată organic se consumă rînd pe rînd paginile descriptive privind pregătirile și organizările dirze ale ridicării iobagilor. Prozatorul nu vrea să precipite nimic — fluidul epic înaintează domol, curge tumultuos acumulînd, adăugînd, îmbogățînd cuprinsul cu mereu alte și alte înfăptuiri capabile a lumina ideea centrală dintr-o multitudine de unghiuri. Poate numai acolo unde precipitarea faptelor răscoalei, a

încălțărilor, a luptelor armate o cere, descrierea realizată de Cisek se crispează o clipă convulsivă, realizînd efecte epice deosebite. Iată bunăoară o asemenea scenă, a asaltului oastei țărănești de răsculați: „Țăranii se repeziră la cai ce 12 erau mai la îndemînă, și cu bîtele făcînd multe săbii să zboare din miini. Pistoalele începură să tragă. Răsunau unul după altul, oarecum șovăind. Încă două și încă trei împușcături. La împușcături iobagii răspunseră prin strigăte și injurături deșuchate, așa cum pînă atunci nu obișnuiseră în Deva decît domnii. Săbiile erau ascuțite, ce-i drept, dar și coasele știau să nimerescă. Săbii și coase se încrucișau, se încureau și mușcau în carne vie [...] Domnii, în toiul opintelilor ce le făceau ca să poată răsufla puțintel, începură acum să creadă că dintr-un diavol se făcuseră doi. În iureșul acesta nebun și în încălțarea aceasta, nu mai era nimic de mirare [...] În zadar domnii trăgeau de frîie, vrînd să stăpînească goana cailor. Nu le mai ajuta la nimic. Căci țăranii, țîpînd și lovindu-i cu bîtele, îi împingeau tot mai departe în apă. Sfînte Dumnezeule, nu trebuia ca domnișorii aceștia, ca paiațele astea, să le mai scape. Cu nici un preț nu trebuia să ajungă cumva înot pînă pe malul celălalt și să scape cu viața. Cu nici un preț! [...] Domnii în străietorești începură să blesteme cînd, la mîndul lor, se văzură împinși de la spate în apele riului. Acolo se buluciră, împiedicîndu-se unul de altul. Se agătaseră cu miinile de gîturile cailor ce se cufundau din ce în ce în pămîntul mlăstinos, în timp ce apa îi trăgea în adîncurile ei, înăbusindu-i. Se vedeau acum numai maldăre uriașe, în care nu se mai puteau deosebi straietele vînătoarești de sumanele țăranilor, strîngi în jurul cailor, incrimeniți și țîmînd în miinile zgîrcite smocuri întregi de păr plin de mîl lipicios, păr pe care îl smulseseră dintr-unul. Și în acest timp, lumina soarelui încălță o nămiezi, pe care ei, pe măsură ce-și simțeau puterile părăsindu-i, o confundau cu însăși neputința lor, abia izbutea să se strecoare prin această întunecare stranie și rece, prin acest labirint al unei forțe oarbe și infușoșătoare.” (vol. II, p. 348—350).

PRIN tot ce a scris, prin întreaga sa activitate de **ambasador** al literelor românești în perimetrul cultural german din întreaga lume, Oscar Walter Cisek s-a fixat în istoria contemporaneității noastre ca unul dintre scriitorii de frunte din România. El a fost un suflet pasionat și dăruit idealului de înfrățire și comuniune spirituală între artiștii de orice naționalitate din patria sa, căreia a înțeles să-i închine întreaga forță creatoare, scrutînd mereu viitorul, inobolat de o înaltă conștiință patriotică. Edificatoare în acest sens sînt cuvintele rostite într-o conferință din 1928, ce pot sta prea bine ca motto, în fruntea întregii sale opere literare: „Cu urechea la pămîntul cel darnic și la pulsația caldă a poporului român, care-și transformă vesnic realitatea în mit, într-o imagine vednică, artistul viitorului va trebui să lege piraietele de viață mitică a trecutului cu povestea vrăjită a realității noastre, care încapă întreaga în chipul unei creații vesnice. Nu va birui meșteșugul, nu vor birui virtuozitățile, mea nu așteaptă un echilibrist sau un jongleur într-ale artei. Izbînda va fi a mitului, întotdeauna nou, întotdeauna viu. Izbînda va fi a celui mai puternic înrădăcinat a celui mai curat spirit românesc.” (**Manuscriptum**, II, 3, 1971).

Constantin Culeșan

Cîmpia românească

Te voi străbate iar pe jos, cîmpie,
hoinar, în lung și lat, ca-n plină vară,
cu frigul să te sorb, în trup, mai vie,
cînd trec prin nea, ca-n lanuri de secară!
Ce albă-i neaua pe întinsul tău,
cîmpie românească-n miez de iarnă,
cu liniști grele ca păreri de rău
sub cerul pregătindu-se să cearnă!
Tăcerile de lingă vetre, fumul
le-a-mbrobodit în șaluri de hermină,
pierdut-au solii Daci spre munte drumul
și poposesc prin sate pentru cină.
Cînd razele străbat o clipă norii
și scapără pe șesuri vilvătăi,
privești spre sud, să vezi venind cocorii
și primăvara galopînd prin văi!
Dar numai nea și liniștea în urmă
se vaietă cînd pașii-ncep s-o sfarme,
cîmpia toată albă ca o turmă
sărută moțul grinelor și-adoarme!

Atanasie Nasta

Scrisori către Al. Rosetti

II

UNA din calitățile lui Al. Rosetti, rar întâlnită la alții, este discreția. Notele ne lămuresc asupra identității persoanelor, dar nu și supra tilcului criptic al cite unei scrieri pe care urmează să-l descifreze prea utinii cititori avizați.

Astfel iniția scrisoarea de plingere a lui Udor Argezi e desigur în legătură cu estafecarea contractului său de către direcția ziarului „Mișcarea”, desfacere cios despăgubită.

Cit despre „Bilote de papagal”, nu cred în versiunea textului și a notei, cum că nica publicație apolitică a marelui poet r fi fost „suprimată” în 1929).

Arghezi se plinge de „zăpăcirea programului” său, „de dificilă existență”, dar e descurcă.

O notă a filologului la forma infinitivului argehizan incoroect „a scrii” intervine cu ocazia scrisorii 9, dar fenomenul se produsese chiar în scrisoarea 3, cu 9 ani înainte! Atunci, la 9 august 1931, Arghezi era bătând cuie la o magazie și se prețuia să-și tencuiască. Proiecta și o carte cu titlul **Buruienile mele**, lăudându-se că descoperise „vreo 15 buruieni fără lume” și că dorea să le fotograficeze, și să e cinte. Nu-l știam botanist.

O altă notă, la aceeași scrisoarea, ne înormează că minăstirea Văcărești a fost ransformată ulterior în închisoare” și a de ca a avut și poetul „parte”. Or, **Poarta neagră** e jurnalul **sui-generis** al letenției politice a lui Arghezi, chiar la Văcărești, cu zece ani înainte (1920-1921!).

„Calvarul” de care vorbește în 1934, trebuie să fie în legătură cu datoriile acumulate, care la stăruința lui Al. Rosetti și a generalului N.M. Condiescu, i-au fost ierate, fapt pentru care beneficiarul s-a rchitat cu splendidul **Cuvint înainte**, datat „De Ziua Cărții, 1936”, la Ediția definitivă de **Versuri**, îngrijită de autor și apărută în același an. Și fiindcă e vorba de Arghezi, trebuie să aduc o categorică demințire alogațiilor Pr. Gh. Cunescu, care-mi atribuie următoarele în scrisoarea cu data de 7 septembrie 1967:

„Prof. Șerban Cioculescu mi-a mai spus amănuntul de altă natură, că ierodiaconul Iosif Theodorescu concubina în vâzul lumii cu o profesoară de limba română, Vasilescu, cu care a avut și un copil, botezat de el cu numele biblic, Eliazar! Pentru care l-a caterisit”.

Lată ce-i spusese: Arghezi era călugăr cind, din relațiile lui cu profesoara Constanța Zisu, s-a născut fiul lor, Eliazar, în 1905. Abia în 1911, cind a deschis în paginile „Faciei” lui N. D. Cocea, falmoasa campanie contra Sinodului, semnind „ierodiaconul Iosif N. Theodorescu”, a fost caterisit și și-a iscalit ultimele pamflete, exierodiaconul Iosif N. Theodorescu”.

Constanța Zisu figurează în sumarul n-rului 2 din „Linia dreaptă” de la 1 mai 1904, cu o poemă în proză, **Crina**, pe tema tristeții unei harpiste. Poate că Arghezi pusese și el mina la stilizarea textului, din care dăm această mostră:

„Cintecul ei insuși e o plingere, o tinguire diamantată (sic) cu lacrimi”.

Se pare că T. Arghezi și Constanța Zisu s-au și căsătorit. A murit tinără, în urma unei infecții operatorii (după spusele incredințate nouă de Gala Galaction).

FOARTE interesante sînt scurtele bilote, împănate cu versuri improvizate și trimise de Ion Barbu din Germania, Olanda, Danemarca, Suedia și Norvegia, cu ocazia turneelor lui matematice. La Stockholm, îl indispuinea „un țarm însă fără cafelele”. O notă informează pe cititori „despre rolul pe care l-a avut cafeaua în viața poetului”: acela de „a-și acorda propria liră”. E adevărat că uneori, răspunzind dorințelor prietenilor, le oferea dedicații în catrene improvizate, dar de regulă își pregătea la cafea sau își punea la punct prelegerea de matematică din acea zi. Deși își propunea să frecventeze cit mai rar „balamucul Capșii”, nu se putea dezbara de pasiunea lui pentru cafeaua filtru, pe care o lua zilnic cu repetiție, mai ales la Capșa, dar și la Nestor sau la Athénée-Palace.

Presupunerea lui că Maniu (Adrian) era autorul unui pamflet „puturos”, — în care insumi eram implicat ca admirator al poeziei lui Ion Barbu, — era justă. Pamfletul în proză și versuri apăruse recent (înainte de 20 septembrie 1930) în ziarul „Universul”.

La nota 1 din pag. 33, cind Ion Barbu îl invită pe Al. Rosetti într-un hotel norvegian și formulează: „Pentru amindoi, ar fi tocmai „knapp”, acest „knapp” cu minusculă, iar nu majusculă, nu înseamnă „puțin neindestulător”, ci „atît cît trebuie” adică tocmai pe măsura lor, în doi.

În scris. 22, din iulie 1941, Ion Barbu a avut o ieșire furibundă contra **Istoriei literaturii române** a lui G. Călinescu, de curind apărută. Ceruse lui Al. Rosetti un exemplar, l-a primit, l-a răsfoit și a fost indignat nu atît de paginile ce-i fuseseră consacrate, ci de acelea despre Nae Ionescu și despre Mateiu I. Caragiale. Iată-l cum reacționa la minie:

„Ce bine îmi pare că nu ești supărat pe mine! Credeam că-ți devenisem cu totul odios prin felul cum am reacționat la acel moment de injustiție și falsifica-

re: istoria lui Călinescu, în care sînt făcut de risul lumii.

Dar prietenia noastră e pe deasupra acestor neajunsuri, la care, dealtfel, tu nu poți avea nici o vină. Tribulațiile acestui nefericit personaj nu sînt dealtfel prea cunoscute, cu nevoia lui bolnăvicioasă de a amesteca apolugul și ocară, numai ca să turbure și să irite”.

Nu știu cum va fi reacționat Ion Barbu față de Al. Rosetti. Am aflat însă de la regretatul N. Ciorănescu că, furios pe carte și neștiind cum să se scape de ea, i-a cedat-o lui, la circa jumătate preț¹⁾, în schimbul sumei de 500 de lei. Departe de a-l fi făcut de ris, G. Călinescu scriese cu o deoschită înțelegere pentru toate fazele poeziei lui Ion Barbu, îi acordase trei pagini, îi dăduse și fotografia, versuri în fac-simil și reproducerea unei pagini de lucrare matematică. Magistrale erau și studiile despre Nae Ionescu, patronul „trairiștilor” și despre autorul **Crailor de Curtea-Veche**, carte analizată la rece (dreptul criticului și al istoricului literar). Diferențele de vedere despre acești doi bărbați, în jurul cărora se organizase sau era în curs să se organizeze un cult évasimistic, nu justifică ieșirea lui Ion Barbu și violențele lui verbale. Minia îl face să întrebunțeze impropriu cuvintul **apolog** în loc de **apologie**, antonimul **ocării**. Apolugul e o povestire, cu o învățătură morală. Micul dicționar **Robert** îl asimilează fabulei.

În cultul lui pentru **Craii de Curtea-Veche**, Ion Barbu îl învățase pagini întregi pe de rost și se lua la întrecere în cafea cu Oscar Lemnar și cu Tașcu Gheorghiu, alți doi habotnici „mateini”, în curse verbale de recitări. N-aș putea spune care era maratonistul, dar fiecare năzuia la performanța supremă. În scris. 24, fanfaron de viciu, Ion Barbu repetă o frază din cartea lui de căpătii, referitoare la ducerea „într-o bătură, un crailic, un joc”, cu această satisfacție de terapeutică morală:

„Ce alinare să-mi pot prinde nedemnitătea în nemuritoarele formule ale lui Matei²⁾”.

La rîndul lui, comentind schimbările oportuniste de atitudine politică ale autorului **Oului dogmatic**, G. Călinescu scrie cu mare droptate și prevodere justă:

„Toate aceste girouettes nu vor ști pe unde să-și scoată cămașa, mai tirziu”.

În notă, Al. Rosetti talmăcește cuvintul strălîn din text:

„fr.” „placă, uneori în formă de pasăre, așezată pe acoperișul casei, mișcîndu-se pe o axă verticală, în bătaia vîntului”.

Cruțător, a omis sensul metaforic: oportunistul, care-și schimbă și el poziția, după „bătaia vîntului”. Francezii au imortalizat acest sens pentru cei ce, la prima

¹⁾ Cu excepția profesorului cîmpulungean Ion D. Țicăloiu (semna **Țiceloiu**), un original, care l-a felicitat de ziua onomastică, la 29.8.941; nu ni se spune ce cuprindea „manuscrisul aflat la d-l Giurescu” și pe care-l dorea tipărit „și în 1942”, — desigur o îndigestă lucrare lingvistică!

²⁾ **Jurnalul literar**, la n-rul 2, a trecut însă pe lingă suprimare cu articolul **De ce nu se citește?**

³⁾ Prețul inițial al cărții era de 950 de lei, Desfăcută sub direcția Caracostea pe sub mină, pînă la epuizarea ediției, și-a dublat și triplat prețul.

⁴⁾ „De o lună, pe tăcute și nerăsuflăte, cu nădejde și temel, o dusesem într-o bătură, un crailic, un joc” (pag. 64, **Opere**, de Mateiu I. Caragiale, 1936, ediția Perpessicius). Fraza se repetă, exact, în aceeași scrisoarea. Memoria ilustrului „matein” era la înălțime.

Șerban Cioculescu

(Continuare în pagina 15)

Deschid cartea...

Deschid cartea
Cartea geme.

T. ARGHEZI

V

DESCHID cartea vieții mele, de om care minuind condeul și apărind o credință, n-a înțeles să o părăsească, oricît de mulți — din lașitate sau din calcul — ar fi părăsit-o între timp. N-a fost ușor să te împotrivești fascismului, în perioada lui de ascensiune și de triumf. Nu aș spune adevărul, dacă nu aș mărturisi cît de demoralizat am fost adeseori. Dar tocmai cînd ajungeam pe ultima treaptă a deznădejzii, un spiriduș din mine — cineva care nu uita că, atunci cînd devenisem un om de stînga, se spunea că umorul e la stînga — ieșea din nou la suprafață, ca în cazul domnișoarei Krupp. Nunta acestei domnișoare — petrecută într-un moment cînd, pe malul Dimboviței, cenzura se înăsprise pînă într-atît, încît nu vedeam cum aș putea să mai scriu un singur rînd — m-a scos din marasmul care mă cuprinsese, dîndu-mi prilejul să-i adresez următoarea scrisoarea deschisă:

„Stimată domnișoară, nu am să pot veni la nunta dumată, dar îmi iau îngăduința să-ți scriu.

Pe vremea cînd eram copil, cu puțin înainte de marele război — e o amintire de familie acest război, nu-i așa, domnișoară Krupp? — era la modă o romanță, cum nu se poate mai sentimentală:

De ziua nunții tale-ți scriu

Acum, citeva rînduri...

Era un cîntec trist, stimată domnișoară, și nu bănuiam că mai tirziu, după atîția ani, am să-l îngin eu insumi, cum fac în clipa asta, și-am să-i cunosc toată jalea.

Fiindcă, iată-mă devenit eroul sentimentalei romanțe: iți scriu de ziua nunții d-tale. Și-s trist și nefericit, întocmai cum cîntau fetele din mahalalele Ploestiiului:

De ziua nunții tale-ți scriu

Acum, citeva rînduri,

La nuntă n-am să pot să viu

Și de-aș putea, la ce să viu

Să mă mai vezi pe gînduri...

În adevăr, domnișoară Krupp, n-am să pot veni la nuntă. Trebuie să mărturisesc că pînă acum douăzeci și patru de ore nici nu bănuiam existența făpturii d-tale, pe care o presupun ideală. Abia ieri seară, dintr-un ziar care combină ideologia de dreapta cu senzaționalul, am aflat că ești pe punctul să te măriți. Ziarul preciza că naș are să fie dl. Hitler și adăuga, ca să stabilească o filiațiune a evenimentelor, că mama d-tale, Bertha Krupp, fusese la rîndul ei cununată de Wilhelm al II-lea, Kaiserul Germaniei. Cu acest prilej, ziarul mai reamintea că după numele mamei d-tale fusese botezat faimosul tun „Dicke-Bertha”, cu care era bombardat Parisul în timpul ultimului război.

Domnișoară Krupp, eu știu bine că dragostea e un permanent îndemn să imortalizezi numele femeii iubite. Urmînd acest îndemn, Petrarca o cîntă-o pe Laura, iar Dante pe Beatrice, fiecare după puterile lui.

Dar ce se potrivește cei doi poeți italieni cu tatăl d-tale! Tatăl d-tale, domnișoară, a fost un om măreț. Cine dintre muritori și chiar nemuritori poate să-i stea alături? Gîndește-te: să dormi lingă o femeie, s-o mîngii și să-i spui scumpa mea Bertha, știind că în aceeași clipă tunul pe care l-ai botezat cu numele ei scuipea foc, dărimă case, ucide oameni. Ce fior al dragostei pe care nu l-a putut încerca nimeni altul decît proprietarul uzinelor Krupp. Tatăl d-tale, domnișoară!

Sînt numai douăzeci și patru de ore de cînd știu că ești, stimată domnișoară, dar am avut destul timp să te iubesc și să sufăr. Vezi d-ta, eu avusesem în viață citeva idealuri. Voisem să fiu un asasin celebru și n-am izbutit. Voisem să fiu un scelerat cum n-a mai cunoscut istoria, și nici asta n-am izbutit. În fața atitor eșecuri, aproape că pierdusem gustul vieții și nu mai interesa nimic din ce se petrecea pe lume. Cînd, deodată, aflu de existența d-tale. O, dacă ai ști cum mi-a bătut inima în clipa aceea, domnișoară!

Vezi d-ta, domnișoară, s-au măritat multe fete frumoase pe care le cunoșteam și nu mi-a părut rău. Dar nunta d-tale îmi smulge din piept un lung suspin.

Stau și îmi închipui cum are să fie. Știu că glorioșii generali sînt duși la groapă pe un afet de tun. D-ta, probabil, ai să fii dusă pe un afet de tun, la altar. Ești doar fiica uzinelor Krupp, domnișoară. Cît îmi pare de rău că nu sînt eu fericitul ginere. Și din fundul copilăriei mele, urcă toată jalea vechii romanțe:

De ziua nunții tale-ți scriu

Acum, citeva rînduri...

Fetele care o cîntau, fete sărace, de mahala, au murit în timpul războiului. D-ta abia te năștea atunci din dragostea domnului Krupp cu doamna Bertha, în timp ce o altă Berthă, de oțel, vărsa valuri de foc asupra Parisului. Ai fost procreată, domnișoară, în condiții în care n-a mai fost procreat nimeni pe lume.

Sînt tare trist că te măriți cu altul. Mult mi-ar fi plăcut să fiu ginerele lui „Dicke-Bertha”. Mult mi-ar fi plăcut să mă însor cu o fată a cărei mamă e jumătate femeie, jumătate tun.

M-aș fi simțit răzbunat de toate crimele pe care n-am fost în stare să le comit.

Dar n-am avut noroc.

Adio, domnișoară Krupp!

Geo Bogza

Romanul gotic

DOUA cercetătoare, Liliane Abensour și Françoise Charras, publică în seria prestigioaselor „Cahiers de l'Herne” (dirijate de Constantin Tacou) un dosar de aproape 400 de pagini asupra **romantismului negru**. Faptul că două femei învățate se ocupă de un subiect atât de înfricoșător, ne dă, de la început, de gândit. Sumbra temă s-ar fi potrivit, mai degrabă, curiozității și forței virile! Lectura volumului răstoarnă însă această prejudecată „phalocentrică”. Romanul gotic și, în genere, literatura de teroare, este cu precădere scrisă de femei. Oricine știe că una dintre creatoarele genului este, în Europa, Ann Radcliffe și că altă autoare, Mary Shelley, a publicat în 1818 **Frankenstein sau Prometeul modern** care a avut și are încă o consternantă popularitate. Se cunoaște însă mai puțin faptul că **romanele negre** de cel mai mare succes sînt scrise, azi, de femei specializate în ceea ce am putea numi **discursul terorizat**. Dosarul citat înainte reproduce, la capitolul **goticisme**, rezultatul unor anchete întreprinse în America, în rîndul cititorilor, pe tema literaturii preferate. Ei bine, cărțile cele mai citite sînt acelea apărute în seria **meagră** a colecțiilor de buzunar: cărți de oroare și de teroare, scrise, de obicei, de autoare specializate în stilul gotic, cum ar fi Mary Stewart, Georgeette Heyer, Victoria Holt, Dorothy Eden, Nora Lofts, Anne Maybury, Elizabeth Peters, Gretchen Travis, acestea trei din urmă constituind ceea ce se cheamă **avant-garda goticului contemporan**. Popularitatea unor autoare este atât de mare, zice reprezentanta unei edituri, încît este suficient să înscrii într-un buletin horticol numele, de pildă, al doamnei Dorothy Eden pentru ca buletinul să se vîndă imediat.

Există, așadar, un **drog al goticului**, vechi de cel puțin două sute de ani, folosit la toate virstele și din rațiuni diferite. O doamnă de 72 ani justifică astfel preferința ei pentru acest gen de scrieri: „ele nu coboară niciodată pînă la vulgaritatea pe care le aflăm, din belșug, în romanele moderne”. „Îmbătrînind, îmi plac din ce în ce mai mult casele vechi, moravurile, moda și costumele de altădată”. O institutoare de 23 ani mărturisește că se abandonează complet lecturii, iar o altă femeie tină, organizatoare de spectacole, găsește că lectura cărților de groază are o valoare terapeutică: nu produce coșmare.

Tradiția este atât de puternică la acest punct, încît doi scriitori, ca să aibă succes, a trebuit să-și feminizeze numele de pe copertă. Cititorii (în majoritate femei) cumpără de preferință cărți iscălite de femei, cu o reputație mai bună în materie. De ce? se întreabă sociologii interesați de fenomen, fără a da, totdeauna, justificările cele mai convingătoare. Un argument ar fi, reoet, tradiția genului și prestigiul modelelor, Ann Radcliffe a creat o schemă (castel, o tină curioasă și înspăimîntată, de regulă o guvernantă, un seducător malefic care devine, în cele din urmă, un salvator) și schema s-a impus. Intrița din romanul gotic de azi păstrează, în esență, elementele de mai sus, cu variațiile tipologice, geografice, psihologice necesare. Pentru ca o carte de acest fel să placă trebuie ca cititorul să găsească o clădire izolată, impunătoare, bintuită de forțe misterioase, o tină inocentă care, urmărită, încearcă să evadeze și, în fine, un geniu bun care aranjează lucrurile (de regulă printr-o căsătorie). Tensiune, suspansuri, teroare, exotism și, la urmă, satisfacția pe care o pro-

voacă triumful binelui. Femeile s-ar descurca mai bine decît bărbații, zic unii comentatori, în bucătăria romanului gotic. Sînt mai fidele față de rețeta tradițională și asta place unor cititoare angoasate de coșmarul vieții moderne.

Totuși, faptele nu sînt atît de simple. Un creator al genului este, să nu uităm, Horace Walpole, autorul **Castelului din Otrante** (1765), tradus în 1767 în Franța și răspîndit pe tot continentul. Romanul a devenit repede un model, ca și **Călugărul** lui M.G. Lewis (1793). Marchizul de Sade îl găsea pe acesta din urmă superior „bizarelor elanuri ale strălucitoarei imaginații a [doamnei] Radcliffe”. Sade însuși a fost influențat de acest val gotic și într-un eseu din 1798 (**Idée sur les Romans**) recomandă scrierile englezești, găsindu-le infinit mai interesante decît acelea franceze, care „piaptănă fastidioasele moliciuni ale amorului”. Marchizul explică succesul romanului negru prin marea suflu de emancipare pe care l-a adus revoluția franceză. Justificarea este reluată de un esecist mai nou (Benjamin Pêret) pentru care irupția, în Franța și pe continent, a scrierilor gotice ar fi în legătură cu **reacția thermidoriană** și, în genere, cu revolta față de o condiție umană dominată de infernul din afară și infernul din interior. Proliferarea fantomelor în roman traduce o nevoie mai adîncă a spiritului de a scăpa de monștrii care domină inconștientul omului. Se înțelege atunci de ce **romanul gotic** este pentru psihanaliză un subiect foarte mănos.

DOSARUL din „Les Cahiers de l'Herne” cuprinde cîteva interpretări în acest sens, unele foarte inventive. Doi cercetători, Norman H. Holland și Leona F. Sherman, un bărbat și o femeie, scriu împreună un studiu în care înregistrează reacțiile lor diferite la lectura romanului gotic. Leona mărturisește că pentru ea **castelul** (un arhetip al literaturii în discuție) are o semnificație multiplă: locul unde se ascund, poate, originile nobile ale părinților (ceea ce Freud numește „romanul familial”), simbolul, în același timp, al neliniștilor eroinei (frica de neant, de vulnerabilitate și, mai ales, teama ei de „penetrația sexuală”). Asta explică mai profund de ce cititoarele caută astfel de scrieri și de ce formula literară ca atare nu îmbătrînește. Pentru Norman, bărbatul care se supune aceluiași test, castelul are un caracter ambiguu: reprezintă **mama**, dorințele inconștiente, complexe de copilărie, **toposul**, în fine, al unui secret profund. Să nu ignorăm, zice el, că „gothick” înseamnă **barbar, sălbatic**. Castelul, construit din materiale dure, ar semnifica pentru omul care își observă complexe de un obiect greu accesibil, o penetrație dificilă, plină de riscuri, o dorință (un vis), în fine, ce se asociază cu teroarea. Se înțelege ușor unde vrea să ajungă Norman H. Holland: la complexul sexual al bărbatului vis-à-vis de mamă, părinte, femeia dorită etc. Conotațiile sînt multiple, **castelul, eroina tină, seducătorul scelerat** inflamează imaginația și știința comentatorilor. Ei caută justificări profunde și ajung foarte departe: în lumea inconștientă a fantasmelor. Un fapt e sigur: **romanul gotic** (prin **gotic** înțelegîndu-se tot ceea ce vine în atingere cu **terifiantul**, cu forțele iraționale ale existenței) a apărut într-o lume obosită de normalitatea convențiilor. El joacă un rol dublu: de **stimul** și de **supapă**. Biciuie imagina-

ția și, în același timp, degajă, elimină răul dinăuntru.

Longevitatea romanului gotic este uluitoare. El continuă să înflorească într-o lume care nu mai crede în fantome. Se dezvoltă și satisface gustul a milioane de cititori, în ignoranță, totală, a criticii literare, preocupată de literatura serioasă. Dar **literatura serioasă** nu satisface nici gustul bătrînei doamne de 72 de ani, înspăimîntată de violența vulgară din narațiunile moderne, nici imaginația și dorințele animatoarei culturale de 23, care se abandonează lecturii cu toate simțurile deschise. Ce este curios e faptul că **romanul gotic**, bintuit de spectre, nu produce teamă. Cititoarele chestionate asupra acestui subiect spun că lectura este agreabilă, liniștitoare, terapeutică: le vindecă de angoasa existenței reale. Ca o otrăvă care elimină o altă otrăvă, mai puternică.

Suprarealiștii prețuiau **romanul gotic** pentru forța lui de a distruge convențiile raționalismului. Julien Gracq scrie în prefața la ediția din 1947 a **Cintezelor lui Maldoror** că **fantoma** nu reprezintă, în fond, altceva decît intervenția forțelor iraționale în viața concretă. Lumea romanului gotic (lumea văzută printr-o **ferastră**, zice Gracq) se deschide, amenințător și fascinant, spre noaptea confuză ce zace în interiorul sufletului uman. Cititorul avid vede lucirea acestei ferestre și caută să pătrundă în castelul misterios, cu toate că știe ce-l așteaptă: fantome, indivizi scelerați, guvernante sau doamne

de companie fugărite de bărbați vampirici etc.

Romanul gotic a lăsat urme adînci în literatură, și este suficient să citezi poezierile lui Poe și romanele lui Henry James pentru a vedea că el s-a identificat, uneori, cu narațiunea fantastică, iar alteori a însoțit epica de analiză. **Teroarea** este o dimensiune a omenescului și, în literatură, ea aspiră la un **discurs** de sine stătător. Curios este doar faptul că acest discurs este periodic redescoperit și publicat il caută cu plăcere. **Goticul** și-a creat, astfel, în literatură un statut privilegiat. Școlile, stilurile, doctrinele estetice s-au schimbat: fascinația, **răului uritului, terifiantului** a rămas. El și-a creat o mitologie extraordinară de vie și modele care formează gustul unui public altfel blajin, visător, înfricoșat de ororile existenței.

Romanul de groază, scris, repetăm, cu precădere de femei, pentru gustul unui cititor care caută liniștea și siguranța în inima răului și a oribilului, are între altele o valoare eliberatoare. **Discursul** lui angajează și împinge imaginația românească spre terorii foarte îndepărtate, acolo unde **Teroarea și Mila**, cum zicea Horace Walpole, se întîlnesc. Cultivînd pitorescul, grotescul, magicul, supranaturalul, frenezia terifiantului, adică tot ceea ce atacă **binele și frumosul** (categoriile ale normalității estetice), **goticul** ambicionază să exercite o funcție morală în literatură.

Eugen Simion

■ Șarpele Glycon. Sfirșitul sec. II - începutul sec. III e.n. Descoperit la Tomis (Constanța). Muzeul de arheologie - Constanța

Animatorul

■ AU trecut, iată, zece ani de cînd a murit V. Canarache, pasionat istoric și arheolog, cercetător științific al Institutului de arheologie din București (din 1949), director al Muzeului de arheologie din Constanța (din 1957).

O personalitate dotată cu real spirit științific, iscoditor, curios, meditativ în fața propriilor descoperiri, dinamic, exploziv în susținerea ideilor pe care le apăra cu toată forța inteligenței sale științifice și înarmat cu singura armă pe care a folosit-o: zîmbetul ironic, fermecător. Mereu nemulțumit de ceea ce realiza, dorind mai mult, mai bine, mai exact, nu pentru sine, ci pentru istoria pămîntului pe care l-a iubit și cercetat cu patimă — pămîntul Dobrogei.

A fost un generos, capabil, să dăruiască celor din jur nu numai științele spiritului său cald, uman, tandru, aciculat citeodată de o blîndă ironie, ci și ideile sale. A izbutit să încălzească la flacăra dragostei sale pentru istorie oameni din cele mai diverse categorii: pescari, scafandri, săpători de pe șantierul de construcții, muncitori constructori de drumuri. Toți cei care într-un fel sau altul veneau în contact cu mediul în care s-ar fi putut găsi relicve istorice. Așa se face că arheologia a căpătat o dimensiune socială, iar două din cele mai valoroase descoperiri: tezaurul de statui și marelui mozaic roman, se datorează prietenilor anonimi ai istoriei, cu tact și grijă cultivată de V. Canarache.

Convins că trecutul aparține deopotrivă tuturor, constituind o sursă de mîndrie și inestimabile valori etice și estetice, V. Canarache a reorganizat Muzeul arheologic din Constanța, îmbogățindu-l cu lucrările descoperite de echipele de arheologi alături de care a lucrat, și a pus în aplicare o idee veche a sa: muzeul în aer liber din același oraș. După concepția sa — în acord cu urbanștii —, alei, parcuri, zone verzi, scuaruri formează azi cadrul natural al unor vestigii antice

scoase la iveală tot de către arheologi. Iar marelui mozaic roman împreună cu edificiul antic a fost restaurat de el și pus la dispoziția publicului. Cea mai dragă colecție a sa, monedele regilor scîți, alcătuită încă din anii tinereții, a donat-o muzeului din Constanța. Literaturii de specialitate i-a dăruit anii săi de muncă și cercetări sintetizate în lucrări ample ca **Importul amforelor stam-pilate din Histria, Tezaurul de sculpturi de la Histria, Măști și figurine Tanagra, în atelierele din Calatis-Mangalia, Monedele scîților din Dobrogea**, ca și numeroase articole și comunicări, tipărite în publicațiile periodice și neperiodice ale muzeului din Constanța inițiate și conduse de el.

Spiritul său de organizator l-a condus și către inițierea și realizarea unor instituții destinate să pună în valoare elementele specifice ale Dobrogei. De pildă el este autorul acvariului din Constanța și creatorul muzeului de artă al aceluiași oraș. Pasiunea sa permanentă a fost însă arheologia. A lucrat pe toate șantierele Dobrogei în fiecare vară. A organizat și condus echipe de arheologi, însușind oamenii cu uimitoarea sa vitalitate, în care se amestecau deopotrivă gravitatea și elanul romantismului cu acutul simț al realității. Avea însă un fel de pudoare a sentimentelor și a imensului său simț de responsabilitate față de toți cei care îl înconjurau și față de profesia sa iubită. Părea că face totul ușor, fără efort, surizind. A fost omul cel mai serios și responsabil pe care l-am cunoscut, ascuns sub masca unui zîmbet malițios și nepăsător.

Azi, cînd evocăm figura lui luminoasă și opera pe care a lăsat-o, ne întoarcem gîndul către omul care a dăruit tot ce a avut oamenilor. Și a avut mult de dăruit. Tot respectul nostru memoriei sale.

Al. Graur

TUDOR BALTEȘ

■ PENTRU Tudor Balteș (pseudonimul lui Iosif Bucur), poet, prozator și traducător, moartea (provocată de un brutal infarct miocardic, la 25 iulie 1979), a fost o ultimă „premieră” și, fi-rește, cea mai neașteptată. După o existență neliniștită, ființa lui, căutînd liniștea care să-i îngăduie exprimarea integrală a vocației sale, își găsise matca și rostul: creația, familia, cartea, recunoașterea valorii muncii sale, ultimele luni fiind poate prea bogate în bucurii. Născut la 4 ianuarie 1933, Tudor Balteș a fost pe rînd contabil, activist cultural, pedagog și corector, vreme de cîteva ani membru al Colectivului de redacție al „Vetrei”, prin paginile căreia a devenit cunoscut mai ales ca traducător din limba maghiară. A mai colaborat la „Viața românească”, „România literară”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Familia” și „Tomis”, precum și la cîteva cotidiane din țară. Traducerea piesei lui Sütő András, **Floriile unui geambaș**, montată pe scena Teatrului Național din Tîrgu-Mureș, a fost distinsă cu premiul pe 1978 pentru traduceri din literatura naționalităților conlocuitoare al Uniunii Scriitorilor din România, recunoscîndu-se astfel meritele și importanța culturală a unei activități de aproape un deceniu, concretizată și prin versiu-

nea românească a volumului de proză **Pian la licitație** de Vári Attila (1977) sau prin **Antologia tinerilor poeți maghiari din România** (1979) care s-a bucurat de atenția criticii atît pentru calitatea intrinsecă a echivalențelor, cît și pentru semnificația de dublă premieră în perimetrul timpurilor culturale. Lucru firesc de vreme ce Tudor Balteș era un bun cunoscător al literaturii naționalității maghiare dar și un fin poet căruia practica creației, marcată de un ton elegiac, cu infiltrații discrete livrestri dar sensibilă la impulsurile cotidianului, îi îngăduia atingerea unui nivel de remarcabilă profesionalitate în zona gîngășă a tălmăcirii altor glasuri lirice. N-a mai apucat să-și vadă tipărit volumul propriu, semnificativ și frumos intitulat **Cu miinile goale**, precum nici celelalte volume de traduceri din lirica lui Kányádi Sándor sau din proza lui Lászlóffy Aladár. Ne-a părăsit, cu o strîngere de inimă, un scriitor de profundă sensibilitate, demnitate și onestitate, un prieten a cărui amintire statornică ne vom strădui s-o păstrăm vie, viața literară tîrgu-mureșeană resimțînd dureros golul produs prin plecarea lui fără întoarcere.

Dan Culcer

Criticii despre critică

AL DOILEA volum al studiului lui Florin Mihăilescu intitulat **Conceptul de critică literară în România** apare la mai puțin de trei ani după cel dintâi și aduce tema la zi. Obiectul volumului de față îl constituie, în prelungirea celui alalt, „definirea teoretică a criticii și a funcțiilor sale, conceptul teoretizat, iar nu cel aplicat, al disciplinei noastre intelectuale”, exemple fiind de data aceasta scoase din contemporaneitate. Aș stărui o clipă asupra **Avvertimentului**, din care am citat: el nu este util doar intrucât precizează că e vorba de o istorie a conceptului de critică și, nu încă, de o istorie a criticii (afiată, dacă am înțeles bine, în vederile autorului), ci și intrucât conține unele afirmații care, citite atent, dezvăluie o curioasă dificultate de care Florin Mihăilescu s-a izbit în scrierea studiului său. Dificultate de ordin conjunctural: autorul se vede obligat să explice că selecția numelor și chiar numărul de pagini consacrat criticilor luați în discuție țin cont numai de existența, în opera acestora, a unor puncte de vedere teoretice (despre critică), și nicicum de „caracterul reprezentativ sau de valoare” criticilor ca atare. Considerentul este atât de firesc încât formularea lui expresă devine suspectă. E limpede că autorul a vrut să se pună la adăpost de un tip de obiectivitate care, ignorând sau, mai degrabă, făcându-se a ignora tema cărții, ar fi vizat unele absențe și, de ce nu, prezențe. Asemenea obiectivitate falacioasă se produc mereu, la noi, când cineva compune cărți inevitabil selective. E oare nevoie să mai spun că sînt destui critici, chiar eminenti, care n-au scris decît accidental despre critică? Este cazul lui Paul Cornea sau Mircea Zăciu, în opera cărora Florin Mihăilescu n-a descoperit un interes special pentru problemele teoretice ale disciplinei chiar dacă mie personal mi se pare că măcar cel dintâi oferea câteva prilejuri de discuție, este evident, totuși, că valoarea criticii nici unuia nu scade în ipoteza că metacritica ar fi rămas în ea doar implicită. În alte împrejurări, Florin Mihăilescu a fost mai conciliant: nici Const. Ciobraga, nici Al. Dima, nici Valeriu Răpeanu, nici Zoe Dumitrescu-Buşulenga, nici alții doi-trei n-au depășit cadrul unor, foarte puține, articole ocazionale, în care și-au expus părerile. Fără a imputa autorului alegera (căci ar fi să comit eu însuși abuzul pe care tocmai îl denunț), nu pot trece cu vederea greutatea pentru un autor de studii de acest fel de a face față vanității scriitorilor. Obiectivul unora de a se căuta, înainte de orice, pe ei însuși în sumar, și de a judeca meritele unei cărți de critică în funcție de prezența ori de absența lor mi se pare un atentat intolerabil la libertatea opiniei. Un studiu sau o antologie nu cuprind, prin natura lor, totul. În loc de a le sili să abdice de la acest principiu al selecției, mai natural ar fi să încurajăm apariția cât mai multora, în felul acesta realizându-se o imagine adevărată de adevăr. Obiectivitatea rezultă totdeauna în critică dintr-o competiție a subiectivităților.

Volumul lui Florin Mihăilescu cuprinde trei secțiuni importante. Întâia, sub titlul **Originile criticii contemporane**, examinează formarea conceptului modern de critică literară din unghi istoric. Este un capitol onorabil, cam sumar, dar, ca să fiu sincer, nu știu dacă se putea mult mai mult. Noi n-avem încă o istorie a literaturii contemporane, tablourile, cite există, avind un caracter descriptiv, și trebuie să înțelegem că o istorie a conceptului de critică înfățișează în fond aceleași mari obstacole. Autorul trece în reviză momentele de răscruce ce au survenit la sfîrșitul deceniului 5 și în deceniile 6 și 7, semnaleză olnile principale, contradicțiile, deformările, evresele, cistișurile, erorile. Segregatia dintre ideologic și estetic sau sociologismul vulgar sînt examinate cu onestitate și seriozitate. Într-un spirit de justete și fără năimă zadarnică. El omite totuși unele lucruri care au făcut cînd mizeria, cînd gloria bătăliilor critice din acest război: campaniile împotriva unor romani ca **Bietul Ioanide** sau **Groapa** (și replica unei părți a criticii), și, mai înainte, discuția în jurul navelor **Ana Rosculeț**, apoi „sarcinile” ce au revenit criticii din felul cum s-a pus la un moment dat problema tunicului în literatură. Imorejurările în care s-a produs „cazul Arghezi”. În 1949, și revenirea marelui poet în actualitate (aici mărgindu-se a semnala interesanta suită de articole ale lui Ion Cristoiu din „Amfiteatru”). O afirmație limitativă este, în fine, aceea că „sursele fundamentale ale

Florin Mihăilescu, **Conceptul de critică literară în România**, II, Editura Minerva, 1979.

criticii contemporane (sint) istoria și noua ideologie românească”. Desigur. Dar acestora trebuiau să le fie adăugate cel puțin altele două: tradiția autohtonă a criticii și, mai ales, fiind vorba de critica de după 1960, stadiul cercetării și aplicațiilor pe plan mondial. E drept, ulterior, Florin Mihăilescu se referă el însuși la ele, dar fără accentul principal necesar. Chiar împrejurarea că el a consacrat criticii clasice un prim volum și că are în Lukács și Goldman modele esențiale pretindea o dezvoltare specială.

Secțiunea a doua (**Direcții și concepții reprezentative**) reprezintă o contribuție personală notabilă. Începînd prin a observa că aproape toată critica românească interbelică aparține de ceea ce autorul numește fie „impresionism ideologic”, fie „impresionism logic”, Florin Mihăilescu distinge în contemporaneitate „trei critici”: neoimpresionistă, științifică și filosofică. Întîia e o critică artistică sau creatoare, explicabilă ca reacție la dogmatism. A doua utilizează achizițiile moderne ale disciplinei iar a treia, reînnoind și ea cu tradiții ceva mai vechi, pornește „de la împrejurarea caracterului fundamental ideologic al activității critice”. Punerea lor în paralel e ilustrativă pentru orientarea autorului: „Dacă o

biect”, manifestînd o obiectivitate social-istorică) intră în dialog cu o operă considerată tot ca un subiect (deși, la rîndul ei, manifestînd o necesară obiectivitate); și alta în care subiectivitatea vede în operă un obiect (desigur, subiectivizat, căci prin intermediul structurilor lui se poate percepe subiectul creator). Punerea în paranteză a subiectului critic, la structuraliști, este la fel de iluzorie ca punerea în paranteză a obiectului critic la impresionisți. Pînă și relația dialectică dintre termeni (identificare, distanțare) e obligatorie în ambele cazuri. Încît accentul pus cînd pe subiectivitate, cînd pe obiectivitate, trebuie interpretat ca izvorînd din rațiuni polemice. Florin Mihăilescu are tendința (totuși mai puțin pronunțată decît în primul volum) de a privi aceste dispute fără, cum să zic, umor, deși este evident că afirmațiile unui critic despre critică trebuie considerate totdeauna într-un anumit context. La un apărător în toate ocaziile, cum este autorul **Conceptului de critică**, al istoricității disciplinei, apare destul de ciudată această închidere a ochilor la circumstanțele istorice în care se exprimă teoriile. Lipsa de simpatie (intelectuală) a lui Florin Mihăilescu pentru critica de tip artistic conduce, în paginile consacrate teore-

Paul Erdős : Portret de față
(Din Expoziția de grafică deschisă în Sala Teatrului Național, în cadrul Festivalului național „Cîntarea României”)

critică de tip artistic se caracterizează prin umanitatea ei pe cit posibil desocializată, orientată prin natura sa spre excentricități și paradoxe, critica de structură și modalitate filosofică tinde mai mult decît orice spre o umanitate reprezentativă. Critica artistică pornește dintr-o ideologie pasională, critica științifică dintr-un refuz al ideologiei, în vreme ce critica filosofică se validează printr-o ideologie socială. Cu diferențele de rigoare deja semnalate, elementele comune sînt: ideologia, pentru critica artistică și cea filosofică, și obiectivitatea, pentru critica științifică și cea filosofică. Aceste disocieri sînt foarte discutabile. Cum asupra concepției personale a autorului voi reveni imediat, în legătură cu al treilea capitol al cărții sale, să spun deocamdată doar că definițiile mi se par contradictorii și abuzive. Critica artistică nu poate fi în același timp „desocializată” și „ideologică”. Pasionabilitatea ei, notată în pasajul citat, e un indiciu al socializării, nu doar al individualismului, cită vreme vorbim de caracter ideologic. Apoi, ideologic și filosofic nu sînt noțiuni identice, între ele subzistînd importante deosebiri. În al treilea rînd, critica științifică (de inspirație structuralistă, să zicem) nu refuză nici ea ideologia, făcîndu-și de la început, se știe, din **parti-pris**-ul ideologic un argument contra pozitivismului istoriografic care țintește la un soi de obiectivitate care-l ascunde. În sfîrșit, în deplină rigoare a termenilor, orice critică e deopotrivă subiectivă și obiectivă. Decupajul structuralist e la fel de subiectiv ca acela impresionist sau filosofic, chiar dacă metoda tehnică de a-l demonstra este mai obiectivă. Există în definitiv numai două feluri de critică, sub acest raport: una în care o subiectivitate (încărcată de „o-

ficienilor ei, la diminuarea rolului pe care împrejurările istorice l-au jucat în diferitele confruntări și polemici. N-ar fi drept să-l acuz că ignoră acest rol: dar mă așteptam să-i acorde o importanță mai mare. Și încă: să observe mai cu indulgență „contradicțiile” teoretice ale unor practicieni prin excelență cum sînt majoritatea criticilor noștri. Atît pentru că practica se dovedește adesea mai largă și mai tolerantă decît teoria, cit și pentru că, aproape fără excepție, păreri teoretice au fost nemijlocit stimulate de confruntări practice.

Profilurile de critică — în ipostază de comentarii ai domersului în genere — sînt însă corecte și interesante, mai ales cînd subiectivitatea comentatorului e stîrnită de subiectivitatea puternică. Literar, cele mai bune pagini mi s-au părut cele despre Adrian Marino, unde nu numai două concepții, ci și două stiluri au intrat în coliziune. Și, în ciuda acruului cam sicanator, le prefer pe cele despre Eugen Simion sau despre mine, celor despre Ion Vlad sau George Munteanu, rămase la un inventar sterp de probleme. Principal, o singură chestiune suscită controversă aici și anume gruparea criticilor în cinci clase (teoreticieni, cronicari, istorici literari, comparatiști și esești), în funcție de activitatea lor presupusă esențială (dar de ce ar fi Mircea Tomuș istoric literar și nu cronicar sau Valeriu Cristea, cronicar și nu comparatist?) și nu în funcție de preferințele ori prioritățile din teoria lor. Grupîndu-l așa cum îi grupează Florin Mihăilescu, am putea crede că fiecare este teoreticianul propriului domeniu; dar în fapt se întîmplă ca cineva trecut printre cronicari să nu fi scris nimic despre critică (I. Negoiteșcu) sau cineva trecut printre istorici lite-

rari să nu fi scris nimic despre istoria literară (Aurel Marin). Mărturisesc că problemele de grupare mi-au lăsat totdeauna un sentiment de incertitudine agasantă. Totuși ele sînt inevitabile. Poate că era mai firesc să fie menținut criteriul „celor trei critici”, propuse de Florin Mihăilescu drept definitorii, căci, de obicei, un critic artist face teoria criticii artistice, iar un structuralist justifică structuralismul.

Cea din urmă secțiune a studiului (**Pentru o teorie a criticii literare**) ar merita un comentariu separat. Reîluind, dezvoltînd și uneori corectînd idei din volumul precedent, Florin Mihăilescu ajunge acum la un mic sistem personal, dacă nu deplin original și încă destul de eclectic, în orice caz bogat în sugestii. Iată un rezumat. Critica e admirabil definită ca o „conștientizare a gustului” (sau a sensibilității). Tipurile de critică sînt clasificate, pe urmele lui J.P. Richard, în funcție de concepția asupra operei care le stă la bază; o critică a sensului și a semnificațiilor (filosofică ori semiotică); o critică a „peisajului personal”; o critică a funcționării operei, a formelor și structurilor ei; și o critică a pulsionilor interne ale psihicului creator (psihocritica). Însă cum opera este în același timp și semnificație, și structură, și peisaj personal, și fantasmă inconștientă, ar fi poate necesar să găsim un mod de a integra aceste patru viziuni într-o viziune supraordonată, și care deci să nu fie pîdită de riscul de a-și absolutiza perspectiva în detrimentul celorlalte. Această viziune, pornind de la ideea unei „integralități dinamice a operei” ar putea fi aceea sociologică. Criticul pare cu atît mai încurajat în teza sa cu cit, ne spune, „din unghi sociologic obținem o imagine de mare coerență de la operă în toate stadiile sau momentele desfășurării actului concret al abordării critice”. Aceste stadii ar fi în număr de trei (aici Florin Mihăilescu reia, modificată, o idee din celălalt volum): un stadiu precritic, al judecării spontane de gust; un stadiu propriu-zis critic, ce constă în analiză, interpretare, explicare și evaluare; și unul postcritic, ale cărui operații sînt caracterizarea (de la Croce), compararea, clasificarea și ierarhizarea. Stabilind în continuare cîteva concepte fundamentale pentru sociologismul său (determinism psiho-socio-cultural, raționalism, realism, obiectivitate social istorică, societate, istoricitate, etnicitate etc.), într-un chip încă prea general, Florin Mihăilescu urmărește, cum a promis, verificarea criticii lui sociologice în practică. Critica fiind o „conștientizare a gustului”, evident că gustul ca atare, judecată îngenuă, aparține unui stadiu precritic. Nu vreau să intru în polemică, dar mi se pare că soluția e departe de a fi satisfăcătoare, deși față de aceea din primul volum în care actul critic debuta cu analiza și se sfîrșea cu evaluarea ea reprezintă încontestabil un progres. Stadiul critic e descris în termeni lukácsienigoldmanieni. Mă întreb însă dacă, împreună cu maestrul său, Florin Mihăilescu nu-și face iluzii în ce privește **explicarea** (momentul al treilea) identificată cu o integrare a operei într-un sistem supraordonat („explicarea operei este genetică și originară semantică”). E adevărat că o teorie nu e numai decît dovedită falibilă, dacă aplicațiile n-au fost convingătoare. Dar și la Lukács, și la Goldman, obiectivele principale au fost teoretice și conținutii să cred că bunăoară cel puțin o parte din cele ale lui Serge Doubrovski (citad de Florin Mihăilescu, în altă ordine de idei) sînt valabile. Evaluarea (momentul al patrulea) e o repetare, superioară, a judecării inițiale: e o formă normată și socializată a gustului. În acest punct, autorul însuși admite că în axiologie determinismul e mai dificil de probat decît în alte domenii. Și totuși, ideea lui e demnă de atenție: „Reamintim că o valoare este expresia unei corespondențe variabile între un anumit obiect și exigențele cu care se confruntă. Aceste exigențe sînt, precum am discutat deja, fie transmise, cultivate, educate la nivelul speciei și devenite apriorice, în orice caz, impuse individului (coordonatele tehnologice și semiologice), fie legate de un anumit moment istoric și de o anumită clasă socială (coordonatele ideologice)”. Opresc aici rezumatul teoriei lui Florin Mihăilescu care, spuneam, ar merita o discuție mai largă; ca și cartea întreagă, scrisă și onestă.

Nicolae Manolescu

Pe scena istoriei

PROBLEMA libertății sau îngrădirii destinului individual într-un moment de încordare istorică a colectivității constituie planul cel mai general al **Figuranții** (*), recentul roman semnat de Maria Luiza Cristescu. În ce măsură o determinare naturală ciocnindu-se cu una socială este forțată să intre într-un tipar comportamental impropriu, i se poate sustrage sau, printr-un joc abil, izbuteste un compromis — acesta este teritoriul moral al narațiunii. Septimiu Căstăian, fiu adoptiv al uneia din familiile de vază ale Orheiului (imaginar, dar tipic oraș ardelenesc), fire predispusă meditației, confortului, unei oarecare detașări de lucruri și de oameni care uneori atinge limitele indifferenței, este hărăzit de rude și de oraș unei vieți de lupte politice, deschise sau subversive — după împrejurări, unei existențe active, agitate, pentru care apatia sa naturală, reflexivitatea și incetincala atitudinilor sale nu sînt deloc stimulatoare. Drama (am ezitat o clipă să scriu cuvîntul din pricina incapacității personajului însuși de a-și asuma elementul patetic al biografiei sale), totuși, drama lui Septimiu Căstăian stă în dezacordul dintre instinctul de autoconservare și cel de adaptare. Retragerea din destinul impus de colectivitate este imorală, modificarea structurii intime este imposibilă. Soluția va fi starea de mijloc — figurația: eroul este pe scenă, dar fără rol, el este integrat în mișcarea generală, ceea ce satisface doleanțele orașului și, cu toate acestea, trăiește din inițiativa altora, din riscurile și responsabilitățile altora, ceea ce convine spiritului său cenușiu, caracterului său de bun observator și totodată sentimentului datoriei, adică înrădăcinat prin educație.

Povestea lui Septimiu Căstăian se desfășoară (sfîrșitul secolului al XIX-lea, începutul secolului XX), pe scena unde românii ardeleni luptă să-și câștige drepturile naționale. Este perioada din preajma și de după procesul memorandumurilor pînă la Unirea cu țara din 1918, cînd metodele și scopul activității politice a patrioților transilvăneni se modifică, cînd în rîndul lor apar grupări ce îmbrățișează una sau alta dintre soluțiile independenței. Scriitorul nu se ocupă cu precădere de evenimentele istorice, ci de reflexul lor în conștiința oamenilor, în relațiile dintre ei. Viața eroilor implică

* Maria Luiza Cristescu, **Figuranții**, Editura Cartea Românească, 1979.

în conflictele politice este marcată puternic de credința în necesitatea sacrificiului lor pentru cauză; mediul familial se concentrează în susținerea și mitologizarea luptătorilor; nașterea, căsătoria și moartea sînt puse în slujba scopului comun: cîștigarea dreptului la existență liberă. Pentru a întări frontul de acțiune, bătrînul Căstăian, fără descendenți masculini, își înfiază copilul natural (presupus): Minerva, fiica lui mai mare, va fi logodită la o vîrstă fragedă, 13—14 ani, cu avocatul Mureșan, acuzat înainte de nuntă de „instigație la dezordine și propagandă dăunătoare imperiului”, arestat și condamnat la pedeapsă maximă, mai tirziu căsătorită cu doctoarea De la Tirnave, cu care însă nupțiul nu se consumă, avocatul fiind chemat să apere cauza memorandumurilor, apoi arestat și murind în închisoare; testamentele se fac și se execută în virtutea aceluiași principiu patriotic, averea se jertfește idealului național, fiii trebuie să urmeze calea părinților, să se dedice scopului comun, colectivitatea nu îngăduie abateri. Ședința Comitetului Partidului Național din Orhei se încheie cu proiectul unei nunți, nunta se încheie, înainte de vreme, cu vesta procesului de la Cluj. Viața intimă a oamenilor stă sub scutul politicii. Copiii nu sînt idille lăsați să plutească în apele basmelor naive, ci sînt hrăniți cu istorii reale, cu vechi martiraje naționale, care le tulbură imaginația și-i fac solemn și îndurerat înainte de vreme. Lupta desfășurîndu-se în condiții dure, impune legi ale conspirativității, ca atare oamenii trăiesc în duble sau chiar triple înfățișări. Ajung să fie atît de obișnuiți cu camuflajul social, încît îl identifică și acolo unde el nu există. Observația pătrunzătoare a scriitoarei, spiritul ei critic sprijină o judecată echilibrată a fenomenului social și a mutațiilor psihologice. Priviți cu admirație, dar și cu o ironie subtilă, urmărit în încordarea lor sublimă, dar și în mistificările justificatoare, analizați în pasiunile și uneori în rătăcirile lor, eroii sînt neînchipuit de vii și de reali — senzația de realitate plauzibilă pe care o oferă numai o înțelegere adevărată și o imagine clară a lumii.

Începutul romanului cuprinde perioada de formare a lui Septimiu Căstăian, procesul educației și cizelării conștiinței lui, societatea în ansamblu ocupîndu-se de acest lucru ca pentru un adevărat „fiu al orașului”. Domnul Turdeșan ține sub supraveghere instrucția copilului, Cindea,

unul din soții mamei lui adoptive, îl inițiază în tainele afacerilor, în practica zilnică a întretinerii averii, doamna Adam, cu grădina ei ca un labirint, și Minerva, cu sertarele ei pline de lenjerie feminină, reprezintă un soi de lansare erotică, Ioachim, călugărul de la mînsă-tirea din apropiere, tulbură sufletul încă pasional al adolescentului cu deschiderea universului metafizic, iar Rubin Orheianu, „profesorul în rele” cum se auto-numește, aduce în gîndirea solidă, rigidă și ordonată a tinărului spiritul relativității gesturilor umane, principiul indeolii, scepticismul critic, ironia, revelîndu-i, treptat, prin continuă iritare și provocare, propria fire, valoarea și, totodată, lipsa de valoare ce zace în structura lui interioră. Orheianu va rămîne, de altfel, elementul incitant al gîndirii, manevrată autoritar de mediu, a lui Septimiu, prin el va evada și-și va găsi, în același timp, aderența la același mediu. O scenă frumoasă și semnificativă este aceea a dizertației Orheianului, prin care distruge, inteligent și rafinat, sistemul de precepte moștenite, interuptă de negația încăpățînată a copilului-adolescent, care, în virtutea inerției, își apără neputincios lumea inconjurătoare. Orheianu aruncă în inocentul suflet al lui Septimiu sămînta „analizei” care, mai tirziu, îl va îndepărta de concetenii săi, fără însă a-i dăruia independența.

Spre deosebire de fratele adoptiv, Minerva dovedește timpuriu o perfectă integritate în soarta predeterminată. Ea nu va avea nici gesturi de revoltă, nici diferențe glaciare față de colectivitate, ci i se va dedica într-un fel senin femeiesc, dintr-un instinct social aproape asemănător stărilor de grație. Ea va satisface nu numai ceea ce i se cere tacit sau direct, dar va dovedi un exces de zel remarcabil. Viața ei va fi viața ideală a concețenilor sale: logodna vocală de martir, soție de martir, doamna voalată a intrigilor europene ce au ca scop manevrarea politicii spre interesele ardelenilor. Ea va fi fericită în acest rol — tot de figurant, desigur, dar un figurant mai activ, mai plin de vocație, și nu va cere să fie mitologizată. Paralelismul destinului Minervei și al lui Septimiu adăncesc psihologic și moral substanța cărții. După izbînda Unirii cu țara, ei doi se vor despărți melancolic de funcția lor ocultă și vor intra în anonimul cu voluptate — chiar dacă Septimiu manifestă la un moment dat regretul de a nu fi fost mai activ, mai pătimaș angajat. Prin apariția

lui Sever, fiul lui Septimiu, această retragere devine însă iluzorie. El își divinizează tatăl și se îndrăgostește de Minerva cu aceea scinteie absurd pătimașă a tinereții care idealizează totul și dorește să divinizeze oameni care părăsesc scena, obosiți de propria lor partitură.

Romanul Mariei Luiza Cristescu este dens, scris cu luciditate și pasiune — două atît de dramatice virtuți ale scriitorului ei — reușind să întregască un roman cu valențe istorice (în sfîrșit, istoria este făcută de oameni și nu de ființe ideale, nepămîntene, în sfîrșit, istoria oferă un subiect de meditație și nu un tablou alegoric), cu un roman de dimensiuni morale și cu investigații psihologice ascuțite, convingătoare. **Figuranții** este, pe lîngă revelația unei lumi de o uimitoare coeziune și concretețe, un exercițiu de intelectualitate și maturitate artistică. Obiecțiile pe care i le-aș putea aduce sînt legate de o anume insatisfacție stîrnită de rapiditatea episoadelor, mi-ar fi plăcut ca unele personaje să se așeze pe scaun și să vorbească mai mult, altele chiar cu prețul unei discrete plictiseli, să nu se grăbească, să se joace puțin cu răbdarea cititorului. Aș fi vrut să se insiste mai mult pe dialogul Minerva-Septimiu, și Orheianu, împreună cu De la Tirnave să continue a fi rezonant și fantazii istoriei cu ceva mai multă voluptate. Stilul este limpede și energic, conservînd sugestii multiple. Ambiguitatea fin dozată a unor personaje, atitudini, întîmplări deschide largi posibilități de interpretare.

Dana Dumitriu

Drumul aspru al inițierii

FRATE Saule, pentru a ajunge Pavel, mai va să călătorești”, scrie la un moment dat Niculae Crișan în această cu totul neobișnuită carte a sa (*). Ambitia scriitorului e una de mare anvergură, de a prinde sufletul unui întreg veac. **Voievozi fără morminte** povestește, reconstituie, trage învățături după învățături, invie mulțime de personaje din lumi care au fost, cu siguranță și complexitatea de mijloace ale unui scriitor deplin stăpîn pe meșteșug. Cartea e una a cunoașterii ca drum, astfel că lungă călătorie a lui Petru, fiul lui Ivonia, neguțătorul cu genealogie complicată, spre a deveni zugrav de biserică e o fină și spectaculoasă inițiere în viața secretă a artei. Drumul lui Petru e drumul Damascului; o altă idee, care poate fi citită printre rînduri, este a respingerii stagnării și închistării; dar cartea este țesută ca un covor orientat, cu imagini legate și înșurubate în alte imagini, densă, opusă oricărei demonstrații. Implicit, aceasta pare a fi și estetica autorului: Petru învățacelul amintește cuvintele lui Quintilian: „Scribitur ad narrandum, non ad probandum” (Scriem ca să povestim, nu ca să dovedim).

Niculae Crișan povestește. Povestește cu înzestrare și își încearcă resursele pe teritoriul atît de ades frecventat de conțatorii de industrie literară și fals — teritoriul romanului istoric. Nu în cel din urmă rînd trebuie menționată rezistența

* Niculae Crișan, **Voievozi fără morminte**, Editura Cartea Românească, 1979.

scriitorului de a nu cădea în modă și model, de a nu căuta în trecut „pilde” pentru prezent, de a nu tăia din articolul de ziar fraze pe care să le pună în gura unor eroi cu caftane sau turbane sau coroane bătute cu diamante. Niculae Crișan se inspiră din istoria veacului al șaisprezecelea, veac dominat de figura tragică a lui Mihai Viteazul, cel mai fără de mormint domn, nu singurul, veac de turcure, de inclinare către penumbra fanariotă, de verificare a credinței în atîtea feluri, de abjurare în atîtea feluri de la credința strămoșească, adică de la simțămîntul apartenenței la acest neam, veac de apariție a altor mijloace de a rezista, de a păstra, în disimulări savante, instinctive, firea și ființa.

Ceea ce roușește Niculae Crișan, și reușește deplin și adesea absolut impresionant, este crearea imaginii acestui veac de răscurte, găsirea unei unități umane care îl leagă și străbate. Petrică al autorului circulă pe drumul greu al inițierii din Iași la Roma, din Suceava la Kiev și Istanbul, printr-o Europă răvășită de marele război țărănesc german, și tabloul care se alcătuiește e al unei lumi vii, unitare. Nici o clipă evenimentele, foarte numeroase, nu sînt cartoanele dintr-o scenă unu-fundal, nu fac parte dintr-o scenografie exterioară pe care evoluează nenumărații eroi ai romanului! Construcția, prin forma ei ușor barocă, „en miette”, exprimă neliniștea epocii. Poate singura demonstrație pe care Niculae Crișan vrea să ne-o facă, firește în felul

lui discret, fără nici un fel de insinuare, este că mai nemărginită în posibilități decît fantezia e însăși realitatea.

Sînt convins că e posibilă o publicare a documentației acestei cărți, absolut impresionantă. Fiindcă nu poți să nu remarci nu numai cum știe a folosi documentul scriitorul, dar și cite știe despre lumea veacului al șaisprezecelea! Nu e vorba de informații de culoare, de situare în timp, de suport pentru vreo demonstrație. Faptul de viață e autentic și vine dinăuntru, chiar dacă e vorba despre acea formidabilă dresură de cai cu ajutorul pisicilor sfîșindu-le pielea, despre rachetele fără direcție ale lui Rudi, inventatorul născut mai devreme decît vremea rachetelor, despre baterea banilor falși, despre flagelări spectaculoase în Lavra Kievului, despre episoadele pline de vioiciune ale pedepsirii furilor de cai închiși în cuști cu gratii și conversînd și spunînd măscuri în așteptarea morții, ori secventa, cu totul memorabilă, a ologului din Valea Românilor de lîngă Sătmăr pe Someș, participant în luarea Mînster-ului de către protestanți, erou și trădător, plătindu-și viața cu o imputinare a trupului care amintește de un personaj dintr-o povestire a lui Mark Twain.

Această povestire în mozaic, pe care autorul o realizează, chipurile, traducînd doar povestea vieții lui Petru zugravul, scrisă de el însuși în mai multe limbi și aflată la „Casa Piratului”, ultima sa proprietate din Alkmaar-ul bătrîneții și meditației după drumul de-un veac prin Europa răscolită, dă în același timp măsura siguranței cu care sînt stăpînite diverse tehnici narative: jurnalul, confesiunea, documentul brut, povestirea unui străin tarat de intimplarea lui ca un alt călător din **O mie și una de nopți**. Tonul e uneori vag ironic, blîndeșea înțelepciunii care a văzut mult și multe e bine cenzurată, un sentiment de aminare se degajă din desfășurarea narațiunii, care, implicit, pare a spune: nu vă grăbiți, sfîrșitul vine inexorabil, același, îl puteți innobilă cu cit aflată mai pe indelețe și mai înadînc despre ce sînteți și ce ați fost.

Nu e mai puțin excepțională această scriere prin stăpînirea limbii românești,

prin alcătuirea unei „limbi medii”, ferită de pericolul desuetudinii dată de felurile arhaizante forțate, însă nici lipsită de parfumul timpului de atunci. Un suport al acestui limbaj este și suculența lui în „ziceri”, riguros imprăștiat ca să nu constituie un balast, dar atestînd un scriitor din cei foarte atenți la înțelepciunea mileniiilor, fie ea de proveniență populară ori cultă, extrasă din izvoare folclorice sau de alt fel. Aici e încă o dimensiune agreabilă a romanului, ironică, tonică; țesătura de înțelepciuni, multe vesele, vine lucrată în contrast cu violențele evenimentale: decapitări, trageri în țepă, împăierca hurelor, spintecări etc. Dînd măsura unui scriitor deosebit de înzestrat, aflat la maturitatea mijloacelor sale, cu o „filosofie” a negrabei rodnice, **Voievozi fără morminte** marchează o dată certă în romanul românesc de astăzi.

Platon Pardău

De la medalion la frescă

NĂSCUT sub imperiul momentului, reflectând asupra lui sau urmărind să-l influențeze, scrisul publicistic nu se poate sustrage unei soarte efemere. În schimb el alimentează glosele de minuție ale istoriei și cu ajutorul lui se operează, de obicei, reconstituirea unor evenimente și a unor epoci. În cazuri de excepție, un simplu titlu al scrisului publicistic poate deveni o parafă, un simbol emblematic, ale cărui semnificații îndeplinesc funcția de nomenclator al unui moment istoric (*J'accuse* de Zola sau *Ba-roane* de Arghezi). Dar, dacă aura perenității nu încunună decât rar acest gen efemer, valoarea lui documentară rămâne de neînlocuit. Făceam aceste reflecții înainte de a deschide culegerea de articole din activitatea publicistică a lui Gheorghe Dinu, intitulată *Baricada din călimară* (însoțită de un text în loc de postfață de Ștefan Voicu și publicată postum de Editura Eminescu).

După lectura plină de atracție a celor aproape trei sute de pagini, al cărui cuprins totalizează o selecție din articolele și reportajele publicate de Gheorghe Dinu între 1933-1940, prima întrebare pe care ți-o pui, este: de ce acest material, mai mult decât interesant, apare atât de târziu? Și de ce a trebuit să ne fie oferit postum, când, până acum cinci ani, autorul lui și prietenul nostru se afla în viață? Răspunsul nu poate fi decât unul: modestia, culpabila modestie a celui care a fost ziaristul Gheorghe Dinu și poetul Ștefan Roll și, desigur, tot atât de vinovată, scăparea noastră din vedere, a celor care cunoșteam aceste texte, din premiarele lor.

Am socotit potrivit, în folosul tinărului lector mai puțin informat, să dăm câteva relații despre redactorul ziarului „Adevărul” și secretarul de redacție al săptămânalului antifascist „Cuvântul Liber”. Iată deci profilul lui, creionat lapidar într-o frază a lui Ștefan Voicu din textul amintit: „Totdeauna vesel și îndrăgostit de viață, de oameni, de poezie, de tot ce-i frumos și poate înălța sufletul și mintea omului, înfruntând cu un optimism sănătos năvala multor clipe amare”. Într-adevăr, acesta era Gheorghe Dinu: un nesecat izvor de optimism. Din același text transcriem un fragment care se referă la activitatea scriitorului: „Trecuseră ani de zile de când, sub numele de Ștefan Roll, poreclă transformată în renume, pornise, alături de alți cutezători, în primii ani de după primul război mondial, mișcarea contestatară așa zisă „Avangardistă” care sfida în poezie, în proză, în pictură, fără diferențierile convenite, forme consacrate ale artei. Se poate spune pe drept cuvânt că influența exercitată asupra lui Gheorghe Dinu de ideologia partidului comunist i se datorește în mare măsură pasul făcut, pe rând, de cei mai talentați „avangardisti”, de la contestarea formelor consacrate ale artei, la contestarea societății

*) Gheorghe Dinu, *Baricada din călimară*, Editura Eminescu, 1979.

capitaliste, de pe pozițiile clasei muncitoare. Niciodată conformist și niciodată cu capul plecat, totdeauna cu încredere nelimitată în cuvântul partidului, generos până la uitarea de sine, Gheorghe Dinu a trăit și a scris pentru oameni, pentru viitorul luminos al omenirii”. Apreciind justetea celor arătate mai sus, ne exprimăm rezerva față de sintagma așa zisă „avangardistă” (cuvântul avangardistă fiind spinzurat în furcile ghilimelelor). Pentru că mișcarea contestatară a generației de la 22 și de mai târziu, care se anunțase cu zece ani înainte prin revista „Simbolul” editată de Ion Vinea și Tristan Tzara, a fost o avangardă în toată puterea cuvântului. Paginile îngâbenite de vreme ale revistelor „Contemporanul”, „Unu”, „Integral”, „Punct”, și am numit doar câteva din publicațiile de atunci, o dovedesc din prisos. Litera lor programatică, numele colaboratorilor și materialele publicate, precum și înfățișarea lor grafică și corespondența cu valori ale avangardei europene, sînt tot atâtea confirmări.

Iată-l deci pe tinărul poet Ștefan Roll în societatea unor spirite ca Tristan Tzara, Ion Vinea, Marcel Iancu, Ion Barbu, Victor Brauner, Ilarie Voronca, Claude Sernet, Milița Pătrașcu, Zaremba, H. Maxy, Filip Corsă, Brunea Fox, Scarlat și Dida Callimachi, J. Costin, Virgil Gheorghiu, ca să nu pomenim decât numele cele mai proeminente. Adolescența literară a lui Geo Bogza în aceeași ambianță și-a marcat caracterele, alături de harnicul și neobositul editor, muzeograf și custode al literaturii moderniste de la noi, poetul și memorialistul Sașa Pană.

Mișcarea avangardistă din România, ca orice mișcare contestatară, prilej de scandalizare a micului burghez, a fost o demonstrație de moment, dar ea a rămas o experiență profitabilă, însemnând, în fapt, constituirea unei familii de spirite. Unele din valorile ei au cunoscut consacarea pe plan european (Tzara, Sernet, Voronca, Iancu, Brauner), altele au evoluat pe linia unui modernism temperat, fără ostentație, tributar totuși, într-o oarecare măsură, acelei perioade fierbinti, a răsturnărilor și elanului negativist. Îi putem numi la acest capitol pe Ion Vinea, Geo Bogza și Virgil Gheorghiu. (Este bine să precizăm că Ion Barbu își avea dinainte patentă și zestrea lui proprie, el aflându-se în poziția de colaborator al revistelor de avangardă, nefiind o creație a lor.) Opera poetului Ștefan Roll se înscrie și ea pe coordonatele modernismului eliberat de excese, lecuit de teribilisme, etalindu-și valențele în noutatea împerecherii cuvântului, în imaginea insolită, în ficțiunea parabolică. Dar despre valoarea liricii lui Ștefan Roll va referi, autorizat, critica de specialitate. Ceea ce doream să notăm aici, înainte de a trece la recenta culegere de articole, este faptul că gazetarul Gheorghe Dinu se înfățișează ca un alter ego al poetului Ștefan Roll.

Volumul *Baricada din călimară* se deschide cu *Hitleriada*, în care e schițată ge-

neza fascismului și a batalioanelor crucii incirigate, conjugarea lor într-un front al teroarei și crimei, pus în slujba marelui capital. Eroii funestei epoei apar aici la față de cortină, în tinuta lor martială, primind defilarea cămășilor negre și a căștilor de oțel, după ce intronaseră dictatura, întru salvarea economiei burgheze amenințată cu prăbușirea. Articolul e scris în decembrie 1933, nu are decât trei pagini dar cuprinde întreaga listă a sinistrelor date la care istoricii și sociologii de mai târziu au rezumat epoca genocidului hitlerist. Ideile și datele denunțate în *Hitleriada* vor reapare ca un leit-motiv pe parcursul paginilor ce urmează, iar cititorul are satisfacția să constate că toate proorociriile făcute atunci s-au împlinit mai târziu. Din conținutul acestor trei pagini transcriem o frază, pentru insolitul ei de imagine suprarrealistă, semănând cu un tablou de Dalí. Iată-o: „Cizma geografică a Italiei încălțase pe cea a dictaturii și tropăia pe caldaramele planetei printre fotoliile consilierilor de administrație”.

Textele care compun culegerea, în continuare, prezintă o mare diversitate de subiecte, cu caracter politic, social și cultural. Articolele de atitudine și de comentariu, pamflete, reportaje, însemnări memorialistice sau medaloane și crochieri înfățișând personalitatea unui scriitor sau un fapt de cultură, se succed și se întrec într-o unitate de gândire și de stil care fac farmecul acestei cărți. Aș zice că nici una din problemele care au frământat epoca premergătoare războiului n-au rămas în afara atenției ziaristului, ci au fost captate și dezbătute în fraza alertă și nervoasă a lui Gheorghe Dinu. Înarmarea țărilor fasciste și pregătirea „războiului total” teoretizat de generalul Ludendorff, stînga și dreapta, fascismul împotriva studenției, frontul popular spaniol, șomajul, acțiunile pentru pace, reacțiunea înfrîntă în Franța, tratatul de la München și intervenția intelectualilor, iată numai câteva din temele care fac obiectul prezenței lui Gheorghe Dinu pe această baricadă a cuvântului scris.

Micile prezentări cu caracter eseistic ce fixează profilul unor opere sau al unor scriitori de mare faimă, de preferință a unor inovatori ca Rimbaud, Mallarmé, Apollinaire, Joyce sau Arghezi, pot fi date și azi ca model de publicistică literară pe teme de cultură, cu adresă la cercurile cele mai largi de cititori. Autorului îi este tot atât de familiar și universul creatorilor plastici, din care comentează opera unor Cézanne, Brâncuși, Jicuidi sau cea a spațiului colorat al lui Corbusier. Două texte de căldă și patetică vibrație, din volum, dau glas ultimului salut adresat unor prieteni, colegi de redacție și tovarăși de luptă, dispăruți în plină tinerețe: scriitorul Alexandru Sahia și graficianul Nicolae Cristea.

Fapte necunoscute pînă acum din trecutului presei de partid ilegale ne sînt împărțite în bucata Amintirii consemnate

mai târziu, piesă inedită ca și cele două articole despre Brâncuși. Este vorba de grupul de ziaristi și tipografi antifascisti care, la indicația partidului, au scos „România liberă” ilegală sub nasul copioilor siguranței și al legionarilor. Gheorghe Dinu făcea parte din acest grup.

Ultima secvență a volumului, sub titlul *Condiția umană*, grupează 12 reportaje reproduse din „Cuvântul Liber” și „Timpul”, unele din ele adevărate acte de acuzare la adresa unei lumi din fericele apuse, cum este *Ieri la Lupeni* (înormintarea celor 54 de mineri uciși de o explozie în noiembrie 1940).

Nu putem încheia referințele despre conținutul acestei cărți fără a remarca paginile însuflețite închinete citorva personalității, prezențe și orientări active în istoria contemporană ca: Romain Rolland, J. Nehru, André Malraux, Constantinescu-Iași, C. Stere.

Baricada din călimară fixează, în tiparele cuvântului scris, experiența unui om și a unei generații. Cronica unei perioade istorice trăite. Iar autorul ei se clasează printre valorile de frunte ale ziaristicii militante antifasciste din țara noastră.

În majoritatea lor, materialele cuprinse aici nu depășesc întinderea unui editorial sau a unui foileton scurt. Dar grupate împreună, cu toată diversitatea de teme și subiecte, ele se organizează într-o bandă de imagini vii, colorate, o viziune calidoscopică a unor realități dramatice, ilustrând lupta pe care omenirea întreagă a dus-o, pe viață și pe moarte, împotriva forțelor răului, biruindu-le pînă la urmă. O adevărată frescă constituită din succesiunea unor medaloane a căror materie plastică este cuvântul scris. Un scris inteligent, nuanțat, fluent și plin de căldură, dușman al rutinei și poncifelor.

Vlaicu Bârna

Prima verba

Invers proporțional

■ **MARIA VRANCEA**: *Dăruire* (Ed. Litera). Sensibilitate evidentă, exprimată în versuri curate, muzicale, elementare, articulate într-o tonalitate melancolică senină; imagini comune prin care răsar din cînd în cînd macii citorva asociațiunii mai personale. O notație ca un acord scurt și delicat de harpă („Eu dacă tac / și mi-e greu / din cîntec să-ți spun o frîntură // iartă-mi muțenia... / în locul meu / cîntă pădurea, / și-a pus izvorul la gură...”) sau o romanță suavă, simplă și melodioasă („Trece ploaia prin crengi / și se umple de clopote, / păsări trag spre pămînt / leșul soarelui cald / cad zăpezile blind, / se topește în săruturi / din candoare pierzînd... // și tu, suflet, te scuturi”) este tot ce se poate reține ca document sufletesc și nivel poetic.

■ **ELENA PRUIA**: *Ecouri* (Ed. Litera). Texte lacrimoase, denotînd o stare de adîncă și încă neliniștită eufundare în apa tulbură a memoriei afective din care ies la suprafață „ecouri”, din păcate, cu cifra octanică scăzută; fie că amintesc de perlele muzicii ușoare, uneori, dacă nu mă înșel, fiind chiar

pentru asta compuse. („Ca în povești am orbit, / de-atîț privit, de-atîț privit // și drag mi-ai fost încă de-atunci / cînd alergam prin rouă-n lunci // Dar zid, m-ai prins și m-ai legat, / din jertfa mea te-ai înălțat // Ca în baladă m-am zidit, / căci te-am iubit, da, te-am iubit !”) fie că pastîșează stilul „oracolelor” adolescențiale ale liceenilor de odinioară („Se năruie în mine / fațade văruite / căci simt cum mă devoră / noian de termite // Nu voi striga zădărnice / și nu voi geme stîns / căci mîierea poeziei / pe gură-mi s-a prelins”), versurile sînt pline de un „dor de ce-aș putea să fiu și nu-s” și de inefabila conjuncție „căci”.

■ **VIORICA FARCAȘ MUNTEANU**: *Silex înalțat* (Ed. Eminescu). Un autoportret în siderale linii curbe ce se deplasează spre culoarea coridei („În cocoșă mea de stele / Cuibărită-i neuitarea / Gîrbovită-s de splendoare / Hăituită-s de durere // În cocoșă mea de stele / Stă un mag cu barba lungă / Eu îl duc pe el în spate / El în noapte mă alungă”), un rezumat apocaliptic, cu multe trosnituri dar nu fără ataraxie („Se sparge cerul / Se sparge-oceanul / Se sparge oglinda, / Se dă osinda, / Se sfîrîmă întregul / Se volatilizează oț-

lul, / Se scufundă galaxia / Se adună ataraxia / Și... moare un om !”), teoria relativității și paradoxele eleațiilor într-un vertij dialectic („Stau cu soarele la masă / și... paradoxal / Ochii nu mă dor / Și cu cît mi-e mai aproape, / Soarele-i mai soare // Stau cu timpul-n pumni / și... paradoxal / Pumnii îl cuprind / Și cu cît îi țin mai strînsi, / Timpul-i mai fecund // Stau cu sufletul la gură / Și... paradoxal, / Sufletul nu-mi scapă / Și cu cît vi-l dau / Mai plină-s de el !”), o grațioasă stare de imponderabilitate sub regimul unei seducătoare beții a înălțimilor („Zburăm fără să știm / iubim / iubim / iubim / Sîntem beți de-nălțimi / Suim / suim / Inspirăm aerul celuiilalt, / o cit de-nalt te văd, / cît de nalt ! // Te-ai lăsat de mine-nvins, / M-am lăsat de tine-nvins / Din-adîns / Din-adîns” ș.a.m.d., ș.a.m.d.) — toate acestea și multe altele încă vădînd un incontestabil talent poetic, deocamdată insuficient propulsat pe orbita meritată. Ori mă înșel, stîmnaț Elis Bușneag?! (redactorul plin de umor al acestei interesante plachete).

Laurențiu Ulici

Calendar

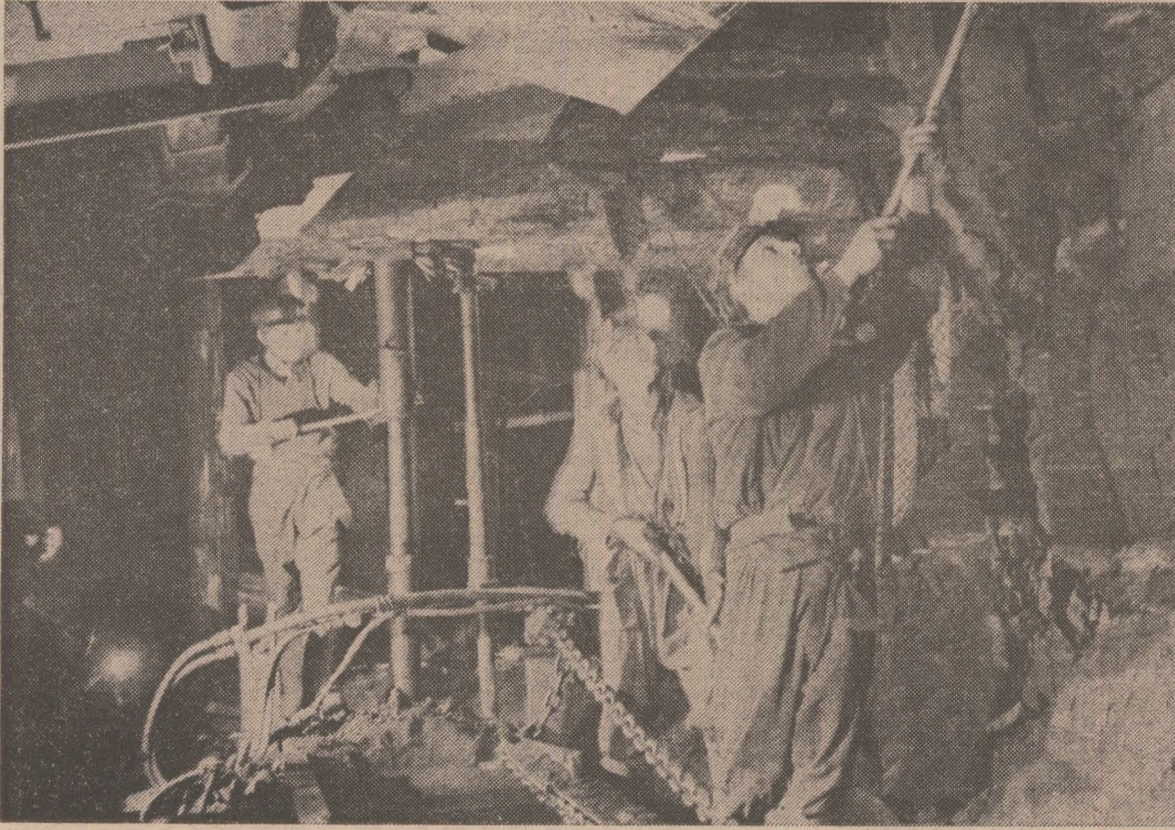
● 3.VIII.1932	— s-a născut Ion Pascadi (m. 1979).
● 5.VIII.1867	— s-a născut Iuliu Valori (m. 1936), lingvist și filolog
● 5.VIII.1909	— s-a născut Nina Façon (m. 1974)
● 5.VIII.1922	— s-a născut Marin Preda
● 5.VIII.1929	— s-a născut Hajdu Gyozé
● 5.VIII.1936	— s-a născut Adrian Munteu
● 6.VIII.1912	— s-a născut Ion Marin Iovescu (m. 1977)
● 6.VIII.1915	— s-a născut Al. Voltin
● 6.VIII.1925	— a murit George Vălsan (n. 1885)
● 6.VIII.1941	— s-a născut Cezar Ivănescu
● 6.VIII.1941	— a murit Izabela Sădoveanu (n. 1870)
● 7.VIII.1907	— s-a născut Ion I. Zamfirescu
● 7.VIII.1917	— s-a născut Horia Lovinescu
● 7.VIII.1922	— s-a născut Aurel Mihale
● 7.VIII.1931	— s-a născut Emilia Căldăraru
● 8.VIII.1790	— s-a născut Károly Ferenc (m. 1838), poet maghiar din România
● 8.VIII.1902	— s-a născut Sașa Pană
● 8.VIII.1912	— s-a născut Liviu Bratojoveanu
● 8.VIII.1925	— s-a născut Horia Stancu
● 8.VIII.1949	— a murit Scarlat Cantacuzino (n. 1874)
● 9.VIII.1850	— s-a născut H. Tik-tin (n. 1936)
● 9.VIII.1907	— s-a născut Virgil Fulicea (m. 1979)
● 9.VIII.1911	— s-a născut Orest Măschievici
● 9.VIII.1947	— s-a născut Marcel Constantin Runceanu
● 10.VIII.1921	— s-a născut I. Negoițescu
● 10.VIII.1925	— s-a născut Petre Stoescu
● 10.VIII.1927	— s-a născut Barbu Cioculescu
● 10.VIII.1929	— s-a născut Ionită Marin
● 10.VIII.1937	— s-a născut Dan Laurențiu
● 10.VIII.1942	— s-a născut Nicolae Prelipceanu
● 10.VIII.1908	— a murit Eugen Schiller (n. 1916)
● 11.VIII.1804	— s-a născut Panait Istrati (m. 1935)
● 11.VIII.1929	— s-a născut Modest Morariu

Rubrică redactată de Gh. CATANĂ

MINERII

SE IMPLINESC, la 5 august, 50 de ani de la marile lupte ale minerilor din Lupeni, organizate și conduse de comuniști. Se împlinește o jumătate de veac de la acel singeros '29 în care miile de mineri ai Lupenilor, detașament de frunte al muncitorimii române, oameni ai opțiunilor integrale, subscriind printre primii pentru idealul care a luminat destinul ulterior al României, tradus în faptă în augustul de acum 35 de ani, și-au oferit piepturile gloanțelor trase de burghezie, în clipa când burghezia s-a descoperit încolțită și bulmăcită de una din cele mai mari ridicări la luptă ale muncitorimii, din câte a cunoscut Europa epocii.

Am avut șansa de a mă mișca, în acest ajun de 5 august 1979, premergător „Zilei Minerului”, celebrată cu dragoste de un întreg popor, printre minerii Lupenilor, ai Văii Jiului și ai altor văi ale cărbunelui românesc. M-am mișcat printre oameni care poartă pe chip și în suflet o anume marcă, un anume plus: marca unei formule de viață mai complicată decât ne-am închipui, decât ar fi imaginabil, decât ar fi cu putință în granițele a ceea ce cade sub controlul comun, fiindcă munca lor este una din cele mai grele munci ale acestei țări, lângă plusul unei experiențe istorice foarte particulare și foarte dense. O istorie care, prin pasiunile ei, prin ardența de ieri a luptelor, prin dăruirea de azi a muncii, innoilează cărbunele, transformându-l în diamant.

Ei, acești vechi luptători, acești oameni de marcă ai muncitorimii române, acești străluciți exponenți ai clasei conducătoare a României socialiste, poartă pe chip și în suflet un semn invizibil, dar distinct, un tatuaj de un fel deosebit, o vâpaie care le dogorește privirea, ceva ce s-ar putea numi **iradierea istoriei**. Ei au deținut — și astăzi dețin mai mult ca oricând — un loc de frunte în săvârșirea istoriei, în evenimente hotărâtoare de epoci. Ei, cu întreaga lor ființă, s-au angajat sub steagul acelei forțe politice îndrăznețe,

radicale, intransigente și ofensive, care s-a dovedit, în istoria României, cea mai profund înțelegătoare a rosturilor acestei istorii, cea mai aptă să-și asume istoria pentru sine și s-o modifice pentru popor: Partidul Comunist Român.

I-AM CUNOSCUȚ, în Sectorul IV al minei Lupeni, pe membrii unei numeroase brigăzi (65 de oameni), conduse de minerul comunist Ion Sălăgean. Ion Sălăgean muncеște aici de mai bine de două decenii. E un miner cunoscut, are multe distincții, multe încoronări ale muncii lui, e decorat cu ordine și medalii, e investit cu importante răspunderi, e vicepreședinte al Consiliului Național al Oamenilor Muncii, e un om cu ascuțitul a tot felul de probleme împlintat în epidermă, în mușchi, în os, în materia cenușie, dar, peste toate, asemenea tuturor celor ce-l înconjoară, e un om care știe să se ridice deasupra clipelor, a problemelor, e un om care vibrează la ideile mari, la comandamentele mari ale epocii. El, asemenea tuturor celor ce-l înconjoară, și-a făcut din această vibrație un mod permanent de viață, și-a făcut, de fapt, o profesie. Într-o mină care, la începutul anului, a chemat la întrecere toate minele țării, brigada lui e în primele rânduri. Acum doi ani, în toamna lui 1977, în abatajul frontal al brigăzii lui Ion Sălăgean a coborât președintele României, secretarul general al partidului, aflat în vizită de lucru în Valea Jiului, și, povestește Ion Sălăgean, acest moment, pentru membrii brigăzii, a însemnat (o spune fără să șovăie la cuvânt) o redescoperire de noi orizonturi în munca lor, în creația lor, prin noile solicitări la care au fost chemați să răspundă, prin noile perspective deschise eforturilor și existenței lor. Marile sarcini puse în fața minerilor țării, cuprinse în Proiectul de Directive ale Congresului al XII-lea al partidului, în Programul-Directivă de cercetare și

dezvoltare în domeniul energiei, i-a găsit, povestește el, pregătiți, având la dispoziție mijloace tehnice de înalt randament, având, în același timp, conștiința clară a însemnătății aportului lor în creșterea forței, a energiei țării, în independența ei economică, în viitorul ei.

Întreaga cronică, veche și nouă, a Lupenilor, a Văii Jiului, a tuturor văilor cărbunelui românesc, este, spuneam, un înalt exemplu de clară, de exactă, de nobilă adecvare la ceea ce se poate numi sensul istoriei, de împlinire a locului și rostului generațiilor în curgerea timpilor, de consonanță — afirmată plenar în acel august eroic al anului '29, ca și în atâtea și-atâtea patetice file — cu necesitatea prin revoluție, afirmând principiul revoluției ca realitate supremă a vieții. O istorie ale cărei litere, cîndva, au fost de plumb incandescent, a cărei cerneală a fost de singe. O istorie care, în anii socialismului, și cu deosebire în cei din urmă, anii de maximă amplitudine a creației și a existenței noastre, luminați de Congresul al XI-lea al comuniștilor, se scrie cu pasiunea eforturilor eliberate, se scrie scurtînd mereu și mereu drumul dintre eforturi și răsplata lor. În această Vale a Jiului a cărei contemporană cronică are începuturi de rînd marcate prin monumente, prin acele majuscule arhitectonice care înseamnă noile edificii ale economiei, ale culturii, ale bunăstării, în această Vale a Jiului dotată cu toate subtilitățile tehnicii, în subteranele muncii ca și în incintele vieții, în această Vale a Jiului ale cărei centre de muncă și viață se numără, astăzi, printre cele mai frumoase orașe ale românilor, înălțînd demnitățile celor care le locuiesc, istoria bate altfel, împlinind străvechi aspirații, dar în aceleași ritmuri fierbinți care au consacrat-o, care i-au făcut, îi fac și îi vor face faima. Acești oameni de conștiință, de ardentă conștiință, care sînt minerii Văii Jiului, slujind principiul revoluției, al noului, înscris pe steagul partidului, se află în primele rînduri ale bătăliei pentru o calitate

nouă — a muncii ca și a vieții —, pentru acea calitate care, de fapt, a devenit, din însăși clipa rostirii ei de către secretarul general al partidului, platforma de ideal și de faptă a întregului nostru popor, în acest ceas istoric al devenirii lui.

I-AM CUNOSCUȚ, trecînd, din Lupeni, munții Jiului, pe alți mineri, pe cei mai tineri mineri ai țării, minerii Gorjului, muncitorii unui pămînt mineresc fără tradiție, fără memoria marilor fapte ale înaintașilor, dar care, mi s-a părut, poartă și ei, pe chip și în suflet, acel semn invizibil, dar distinct, acel tatuaj de un fel aparte, aceea vâpaie a inimii și a ochilor ce s-ar putea numi **iradierea istoriei**. I-am cunoscut pe mulți din acești oameni care, devenind mineri, resimt — învață să resimtă din plin, pe zi ce trece — această nobilă calitate, calitatea de membri ai unui detașament marcant al muncitorimii române, purtîndu-i, întregi, și mîndria, și obligațiile. I-am cunoscut pe mulți dintre oamenii Motrului, ai Rovinarilor și ai Jiului, și, cunoscîndu-i, cunoscîndu-le faptele, am trăit o satisfacție cu nimic mai mică decât aceea de a-i fi răscîtit, încă o dată, pe glorioșii înaintași, ctitori de fapte de seamă ale istoriei, la statuile cărora ne închinăm la anumite date calendaristice. Cei de aici, cei de la Motru, de la Rovinari, de la Jilț, sînt, cei mai mulți, oameni tineri, cei mai mulți n-au încă 40 de ani, n-au vanități (de fapt, nici ceilalți, înaintașii, nu le-au avut, ei n-au avut decât dorul de libertate și de dreptate!) și nu vor fi mortificați în marmoră. Sînt prea mulți și prea vii pentru aceasta, legea creației lor e cooperarea, unicătatea operei este o rezultantă obștească de eforturi și îndrăzneți.

Cea mai tinărită întreprindere a Combinatului minier „Oltenia”, cu sediul la Rovinari, este Jilțul. Primele hîrtii cu antetul „I. M. Jilț” s-au tipărit în august 1977. Jilț este numele unui rîu, de fapt un fir de apă, cît să-l bel din căciulă, ce traversează (de cîțva timp, într-o albăie de beton) un micoritic plai de coline dulci și păduri bătrîne, ca să se verse în Jiu, undeva, pe vatra comunei Turceni. La Turceni s-a construit, în acești ani, cea mai mare termocentrală din România, al cărei prim grup energetic a și fost conectat sistemului național de energii. Termocentrala din Turceni, a cărei putere finală va atinge 2640 de megawați, are ca sursă de energie cărbunele Jiului. Ca să sature cea mai mare termocentrală a României, Jilțul va trebui să dea de trei ori mai mult cărbune decât Jilțul, la ceasul de față, bazinul Motrului.

Jilțul, ca întreaga vale a cărbunelui gorjencesc (în mijlocul căreia bate din plin, la capacitatea finală, termocentrala de 1720 MW a Rovinarilor), este prins astfel, la ceasul de față, într-o bătălie cu timpul, într-o cursă contracronometru a energiei, de o amploare și de o intensitate unice. Nevoia de energie a țării, subliniată de directivele Congresului al XII-lea, polarizează aici, pentru satisfacerea ei, toate energiile, într-o bătălie care, la cote acriene sau subterane, în abataje sau în „mine la zi”, înseamnă o muncă acerbă, adesea dramatică, totdeauna eroică, prezidată de camaraderie, de solidaritate deplină, de răspunderea fierbinte a fiecăruia pentru destinul și reușita tuturor, răspundere care apropie și suprapune mina cu cîmpul de bătaie sau cu expediția polară. Mi se relatează zeci de cazuri în care minerii, tinerii mineri ai Jiului rămîn, după orele programului, să-l ajute pe tovarășii lor care trudesc în locuri mai grele, în condiții de zăcă-

La Motru

mînt mai dificil. Fără a greși, pot spune că am revenit din carierele Jiului cu un model, cu un model de etică și de climat propriu adevăraților autori de istorie, propriu celor conștiinți că fac istorie.

Am cunoscut, aici, la Jił, un inginer, un tînăr inginer, în vîrstă de 32 de ani. Îl cheamă Nicolae Bercea și este unul din directorii (directorul electro-mecanic) al tinerei întreprinderi. Îmi amintesc, în legătură cu el, o întîmplare care mi s-a părut, cîndva, nu prea demult, de domeniul miracolului. Era pe vremea cînd Nicolae Bercea, în vîrstă de vreo 25 de ani, deci abia ieșit din facultate, ajunsese deja, prin niște merite robust afirmate, șeful mecanic al unei mine, mina Beterega, din același bazin carbonifer al Gorjului. Eram, într-o dimineață, acolo, la Beterega, în biroul lui, cînd a sunat telefonul, anunțîndu-l că uriașul excavator, inima carierei, se oprișe. Ca să ajungă la excavator, inginerul ar fi trebuit să străbată o lungă distanță peste niște dealuri, deci un răstimp în care producția ar fi stagnat, în care termocentrala din Rovinari (alimentată cu cărbune și de aici, de la Beterega) n-ar fi avut destulă hrană. Tînărul din fața mea a cerut să i se facă legătura, prin telefonul-radio, cu conducătorul excavatorului. L-a invitat pe cel de la capătul firului să-i spună exact, pe secunde, pe gesturi, ce anume făcuse în ultimele minute, l-a pus să repete, l-a oprit la niște cuvinte, l-a trimis înapoi, la alte gesturi, pe care celălalt le uitase, și, după niște clipe de gîndire, l-a expediat în camera electrică, la un anume buton (i-a indicat cu precizie care) din țesătura de mii și mii ce compun comanda colosului. Excavatoristul a procedat în consecință, și, în secunda imediat următoare, colosul a reînceput să meargă. Martori ai întîmplării, niște ingineri străini, reprezentanții firmei care cooperase la construirea excavatorului, au povestit, întorși în țara lor, miracolul, acest miracol al reparării „din mers” și „pe nevăzute” a mașinii-uzină, înaltă cît un bloc cu 10 etaje, dar, zice-se, n-au prea fost crezuți. Lîngă tehnica nouă, capacitatea tehnică a minerilor, inginerilor și specialiștilor Gorjului provoacă, ades, uimire. Provoacă uimire, fiindcă ceea ce oamenii altor meridiane au străbătut în timp, evolutiv, cu pasul, prin îndelungi acumulări cantitative, ei, oamenii Gorjului,

au străbătut — în chip revoluționar, dinamic — în ani și sezoane.

Cursa lor contracronometru pentru cărbune, pentru energie, pentru energie de care are atîta nevoie țara, marca lor dăruire în tot ce fac, m-au obligat, în aceste zile, să trăiesc nu o dată alarma, vîndu-i pentru un supliment de date, că nu-i voi mai găsi după legiuitele ore de lucru, vrînd cu orice chip să le respect odihna prea sfîntă, prea necesară după atîtea eforturi. „Unde vă găsec după lucru?”, i-am întreat. „La lucru!”, mi s-a răspuns. Nimic de mirare. Lucrul lor e creația, iar creația nu cunoaște rigorile orarului curent, chiar cînd este vorba de creația industrială. Cu atît mai mult cînd o luminează o mare conștiință.

I-AM CUNOSCUȚ, într-un alt punct al Gorjului, la Baia de Fier, pe minierii uneia dintre cele mai vechi exploatari ale subpămîntului românesc, oameni cu genealogii de cronică, oameni care, în ziua contemporană, varsă prinosul unei bogate istorii, innobilînd-o cu date noi.

Sîntem într-una din cele mai vechi exploatari sau „băi” ale fierului, cunoscută încă din vremea dacilor, care „băi”, pe aici, trebuie să fi fost destule, ferăstruind ca niște faguri munții cei vechi ai locului. Dovadă că un deal cu fineață se numește „Livezul Băii” sau „Dealul Băii”, o pădure se cheamă „Dumbrava Băii”, un teren mlăștinos, acoperit cu mesteceni și cu arini, este „Bărcul Băii”, „băile” mai botezînd și alte locuri, ferăstruind din străfunduri de veac, străpungînd la zi ca niște virfuri de suliță, înfipte pe toată cerbicea muntelui. Un virf de suliță și o zăbală de cal, descoperite în „Peștera Muierilor”, care se cascadează într-o stîncă, certifică locul ca pe unul din cele mai vechi muzee subpămîntene ale industriei fierului. După daci, băile au trecut la romanii a căror tabără, cantonată în fața cheilor calcaroase ale rîului Galbenul, trebuie să fi fost, după toate semnele, puternică, numeroasă, odată ce pe săliștea locuitorului Gheorghe Panduru a fost deshumat cu ani în urmă un vast cimitir al strămoșilor de pe Tîbru.

La ceasul de față, minerul Băii de Fier extrage grafit. Aici, sub muntele Cătălinul, este unica mină de grafit din România, cărbune cu proprietăți prețioase, cu largi aplicații industriale, semnalat de savanți români de-acum un veac, dar exploatat sistematic abia în ultimele două decenii. Tot ce se vede aici, la Cătălinul, sub pămînt și deasupra, de la galeriile ce lărgesc spre adînc vetrele antice de scos minereul la modernele instalații ale stației de flotare construită lîngă „Peștera Muierilor”, poartă ștampila ultimilor ani. O ștampilă aplicată radical, în numele noului ev al tehnicii, pe o îndeletnicire care, pînă nu prea demult, era arhaică ca și locurile. Grafitul, acest caș gras al pămîntului, se încarcă, pînă mai ieri, ascemenea cașului, în butoiașe de lemn încheiate cu doage de brad, fiind cîrat

pe spinările cailor, în caravane ce coborau de la Baia de Fier pe poteci străvechi, croite de vechii păstori transhumânți. Buțile de brad au fost înlocuite cu recipiente de plastic, grafitul, azi, pleacă spre țară în camioane, pe o modernă autostradă construită acum cîțiva ani.

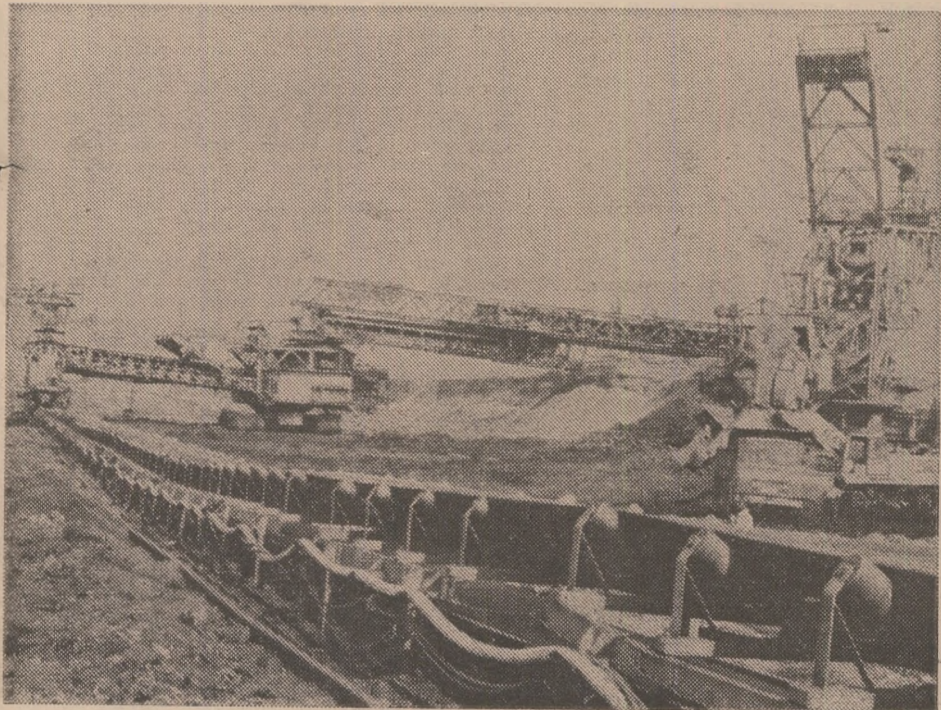
Cel mai bun miner-artificier al Băii e, mi se spune, Ion Basarabă, nume cu genealogie de cronică, nume pe care îl poartă, în Baia de Fier, zeci de familii, pe care hrisoavele le atestă ca descendente din Basarabi, deci rude de singe cu Matei Basarab și cu Constantin Brîncoveanu.

Stau de vorbă, la gura minei, la ceasul ieșirii din șut, cu Ion Basarabă, Brun, ochi albaștri, înalt, impozant. În toamna lui 1977, cînd secretarul general al partidului s-a întîlnit cu minierii Gorjului, a fost și el la acea întîlnire, la adunarea populară din orașul Motru, și, povestește, și el, ca și ceilalți participanți la adunare, a fost marcat de acel moment — așa cum, recent, s-a întîmplat și cu documentele marelui forum al comuniștilor, documente ale deschiderii țării spre noi piscuri ale istoriei, documente în care se vede gîndirea, strălucita gîndire a omului care reprezintă partidul și țara — într-un fel aparte, stimulator de noi energii.

Ceea ce în cazul lui Ion Basarabă — ca și în cazul tuturor minerilor acestei țări, oameni cu genealogii de cronică, urmași ai citorilor de istorie, urmași ai luptătorilor-eroi la statuile cărora nu ostenim să ne închinăm, oameni cu sarea vremii la tîmple sau tineri care abia au intrat în eroicul, nobilul, glorioșul detașament al minerilor patriei — s-a tradus simplu, muncitorește, direct, în niște fapte de seamă ale întrecerii.

ÎN VALEA JIULUI, ca și în Valea Jiului gorjenesc, ca și în toate vetrele de energie ale țării, bate, sub pămînt, o mare inimă, adunînd pulsații ale adîncurilor, ale istoriei, strălucitor revărsate în ziua contemporană, în împlinirile ei, spre înalta răscumpărare a jertfei înaintașilor, spre forța și bucuria vieții urmașilor.

Ilie Purcaru

La Rovinari

Ștefan Voicu

Militar în termen

ESTE poate cazul să spun mai întâi cum de am ajuns a fi soldat în termen tocmai la Regimentul 2 Vinători „Regina Elisabeta”, despre care s-ar fi spus că este regiment de elită. Am început milităria aproape șapte luni de zile mai târziu decât camarazii mei de contingent. În martie, când se încorporase contingentul, mă aflam încă la închisoare. Pe la sfârșitul lui august '29 cind am re-luat, după eliberare, legătura cu „mișcarea”, mi s-a adus la cunoștință că voi urma o școală de partid, și că, la terminarea ei, va trebui să fiu în situația de a putea activa „legal”. Ca atare s-a aranjat din timp să fiu aminat la încorporare, pentru a fi în regulă cu situația militară. Așa că m-am prezentat la Cercul de Recrutare, pe Uranus, în Dealul Spirei, pentru a fi examinat de comisia medicală militară care, așa cum se aranjase, urma să constate că sînt grav bolnav de ftizie și să dispună, în consecință, cuvenita amănare.

Dar...ghinionul meu! Sau poate norocul meu, ținînd seama, după atîția ani de zile, de cele ce nu știam și nu-mi închipuam că s-ar putea întâmpla cu mulți din cei ce au plecat, atunci, cu inima plină de bucurie, la școală!

Așteptam la ușa cabinetului medical, de vorbă cu plantonul care știa cind trebuie să mă introducă, potrivit ordinului maiorului medic, care mă învățase dinainte ce să răspund și cum să mă comport în fața comisiei.

Nu mai era mult de așteptat cind m-am pomenit acostat de un caporal, foarte mirat de prezența mea acolo.

„Ce faci aceea, domnule comunist? Cind te-ai eliberat?”

Era un fost deținut militar de drept comun la închisoarea Jilava, prins în flagrant delict de furt de efecte militare și eliberat, prin închiderea dosarului, datorită intervenției lui unchiu-său, ofițer de administrație la un comandament oarecare. Acum, furier, curier sau așa ceva la Cercul de Recrutare, unde era „bine” cu toată lumea.

S-a uitat cruciș la plantonul care începuse să explice că, bolnav de piept, stau la rînd pentru vizita medicală, a dat din cap a compătămire înainte de a intra în cabinet, de unde a ieșit grăbit pentru a raporta, nu-știu-cui, extraordinara lui descoperire. După care... mare agitație pe săli, pe scări, pe coridoare. „Un comunist a pătruns în clădirea Cercului de Recrutare!”

Cit ai bate din palme, colonelul comandant al Cercului, în persoană, însoțit de un sergent și un soldat cu arma în cumpanire m-a luat pe sus, m-a împins vâlvirte în cabinetul medical unde maiorul medic, înțelegînd situația creată, se uita la mine ca și cum mă vedea pentru intîia oară. Era clar că nu se mai putea face nimic. Un locotenent medic m-a examinat la repezeală, cu soldatul înarmat lingă mine, iar maiorul medic, fără să mă mai privească, m-a declarat sănătos, „bun pentru infanterie”.

Cu baioneta la spate, cu miinile legate, am intrat în curtea Regimentului 2 Vinători „Regina Elisabeta”, în comuna Militari și depus, pină una-alta, la închisoarea regimentului, pentru a fi judecat de Consiliul de Disciplină, ca nesupus la încorporare.

Procesul urma, desigur, să fie o simplă formalitate. Aveam la mine dovada de eliberare din închisoare, act care mă absolvea de orice pedeapsă. Locotenentul Prună, apărător din oficiu, m-a asigurat de douăzeci de ori să nu am nici o grijă, numai, spunea el, să fiu cuviincios în fața Consiliului. De douăzeci de ori mi-a recomandat să fiu cuviincios, să răspund cu glas tare, militărește, la întrebările Consiliului, cu capul sus, așa cum place domnului locotenent-colonel, președintele Consiliului, să mă port așa incit să fac impresie bună. Că a mai apărut el nesupuși la încorporare din cauze de forță majoră și a obținut întotdeauna achitarea. Legea e lege, spunea cu multă convingere locotenentul Prună, și repeta meru că, orice ar fi, nu au dreptul să mă condamne, nu toate că sînt comunist. Este drept că nu a avut niciodată ocazia să aere un comunist, dar dacă va fi nevoie va aminti Consiliului că a mai avut în regiment un soldat despre care se știa că-i comunist și cu toate astea s-a dovedit a fi soldat disciplinat, eliberat cu gradul de sergent. Așa că să n-am nici o grijă, numai să tiiu atent, să am o ținută ostășească și să răspund tare, militărește, la întrebările Consiliului. Și cel mai bine va fi dacă voi răspunde scurt, foarte scurt, și să-l las pe el să vorbească în apărare, căci știe el ce să vorbească.

Nu mai că lucrurile s-au petrecut cu totul altfel decit și-a închipuit locotenentul Prună

În dimineața procesului a intrat cam tulburat la mine, la închisoarea regimentului. „Este ceva care nu-mi place. M-a întrebant domnul colonel ce fel de comunist ești, periculos sau mai puțin periculos. Asta nu-i nimica, nu-ți face grijă! Ceea ce nu-mi place este «ordinul la raport». Dar... legea e lege!”

M-a lămurit caporalul de schimb, un țaran înfipt, dintr-un sat de lingă Afumați. Colonelul comandant al regimentului a dat „ordin la raport” ca fiecare companie să trimită cite patru soldați să asiste la proces, iar din compania la care am fost repartizat, compania a 10-a, opt soldați, plus plutonierul Dina, care ține loc și de plutonier-major.

În sala Consiliului de Disciplină, toți cu ochii pe mine. Locotenentul Prună, îngindurat, îmi clipește din ochi în semn de încurajare. Liniste deplină cind domnul locotenent-colonel, încadrat de un maior și un căpitan, începe interogatoriul.

Numele, prenumele și așa mai departe, procedura obișnuită, tare binevoitor și chiar foarte binevoitor.

— Este adevărat că ai fost condamnat de Consiliul de Război al Corpului II Armată pentru activitate comunistă?

— Să trăiți, domnule colonel, este adevărat!

— Nu-i așa că te-ai lepădat de acești dușmani ai țării care vor ca toți să mănince de la cazan și nevestele să fie în comun, tot satul buluc peste ele?

Asta a fost, Acum am înțeles. Au adus soldați din toate companiile ca să profite de ocazie pentru a face cea mai directă propagandă anticomunistă. Deșteaptă chestie! Cum dracu' nu m-am așteptat la așa ceva, să mă pregătesc din timp? Acum, ori-ori, ce-o fi, o fi, dar pe moment nu știam cum să încep.

— Să trăiți, domnule colonel, nu m-am lepădat de nimic, comunisti nu vor să...!

Atit am apucat să spun înainte de răcnetul ce a încremenit ostășia, brusc ridicată în poziție de drepti. Locotenentul Prună a încremenit și el, palid, galben-învinat, cu ochii țintă la președinte. Membrii Consiliului, în picioare și ei, dădeau să se întoarcă spre ușa camerei de „chibzuire” dar locotenent-colonelul — după un stînga-mprejur scurt, însă neregulamentar, — s-a înecat într-o tuse seacă străbătută de un mormăit surd și infundat din care am înțeles doar esențialul: „doiă luni și o zi închisoare”.

Două luni și o zi. Ziua asta însemna pierderea dreptului la orice grad peste gradul de soldat. De asta mă durea capul!

— Ce-ai făcut, nenorocitul, — mă zguduie locotenentul Prună de umeri — de ce n-ai tăcut din gură?

— Cum era să tac, domnule locotenent? Trebuia să răspund ceva!

Cit am mai făcut militărie în 2 Vinători, pină am fost mutat disciplinar, locotenentul Prună mi-a evitat privirea, chiar cind, întâmplător, mă aflat într-un detașament comandat de el. Mulți ani mai târziu, eu fiind civil, nimerindu-ne în fața Ateneului, a apucat să-mi spună că a fost tare dezolat și derutat de întimplare. „Nu mi-a fost că dumneata n-ai răspuns cumsecade, că nu știu nici eu ce te-aș fi sfătuit să răspunzi, dacă nu voiai să fii cuminte. Dar ca domnul colonel să calce regulamentele și legea în fața trupel, nici măcar să nu deschidă ușa camerei de chibzuire, asta nu aș fi crezut!”

Am făcut deci încă două luni și o zi la închisoarea militară Jilava, după care m-am prezentat, de bună voie și nesilit de nimeni, la regiment.

DUPĂ cele petrecute în sala Consiliului de Disciplină m-am așteptat să fiu primit la regiment cu ostilitate, să am parte de șicane și persecuții, de un tratament mai aspru decit al celorlalți ostași. În primele săptămîni nu am primit nici permisii, nici învoiri, iar odată, mult mai târziu, compania fiind de gardă la Palatul Cotroceni, iar eu de santinelă undeva în dosul palatului, la niște furaje, m-am pomenit schimbat noaptea din post și trimis rapid înapoi la cazarmă, din ordinul ofițerului cu informațiile, speriat că nu a atras atenția din timp să nu mă bage cumva de gardă la palat.

Încolo, viața aspră de cazarmă, cum tinerii de astăzi zimbesc pe sub mustață, a neîncredere, cind stai să le povestești. Căpitanul comandant al companiei a ordonat unui caporal să mă pună la punct cu instrucția individuală, după care am făcut, din ordinul domnului maior, și citeva

exerciții de grupă și de pluton, pe lingă școala de cadre a batalionului. Am nimerit-o aproximativ bine, în perioada mai liniștită dintre eliberarea contingentului vechi și încorporarea noului contingent. Doar plutonierul Dina era, zi și noapte, îngrijorat „să nu fac agitație”. Și mă ruga mereu „să nu fac agitație”, să mă gindesc la el, că el ține la mine, să nu-i fac rău, că dacă eu fac „agitație”, pe capul lui are să cadă beleaua.

Dacă ar fi să mă iau după plutonierul Dina, el a fost cel care a intervenit pe lingă domnul căpitan să-mi dea și mie învoiri și permisii, ca oricărui alt soldat. S-a gindit la asta și pentru că, după cum mi-a mărturisit, așa „între noi”, îi convine mai bine să mă știe în afara cazarmei, unde nu-i treaba lui dacă fac „agitație” sau nu fac „agitație”. Așa i-a spus și domnul căpitan, că treaba lui este să nu fac „agitație” în cazarmă, restul nu-l interesează, nu poate el să pună în oraș un jandarm după fiecare ostaș din companie.

Mi-a mai făcut plutonierul Dina și alte confidențe, în orele încare, compania neavînd furier, îl ajutam, fără știrea „regimentului”, să-și întocmească bonurile și situațiile zilnice către batalion și regiment. Cică, într-o discuție aici, în cancelarie, la care el, Dina, a tras cu urechea, vorbea domnul maior cu domnul căpitan că n-are nici un rost să se pună rău cu asta și cu ai lui, „adică cu tine și cu ai tăi”, că ăștia fac politică și politica este lucrul dracului, azi este așa, miine altfel, că știe el bine, domnul maior, că „chestia închisă” nu este chiar închisă și a auzit el undeva că ăștia sînt cu „El”, adică „să nu-mi spui tu mie că nu știi cu cine!”, că uite, spunea domnul maior, nici liberalii nu mai sînt la putere și nu se știe ce are să mai fie și că ăștia, adică tu și cu ai tăi, sînt, desigur, mina Moscovei, asta nu-i deloc bine, dar dacă sîntem atenți...”

— El, ce zici tu de astea?

— De! Știu eu ce să zic? Ar fi multe de spus, dar sînt militar și știți dv. ...!

Între-adevăr, ce era să zic, cind toate astea puteau fi foarte bine, sau foarte rău, o nedebace încercare de „tragere de limbă”.

— Bine, bine! Lasă acum că mai înțeleg și eu ce vrei să spui. Dar bagă de seamă, așa cum ne-a fost vorba, să nu faci cumva „agitație”, că n-aș vrea să fie rău de mine, din cauza ta!

ZIUA aceea de iunie 1930, — prolog grotesc la finalul de peste un deceniu — a început ca orice zi obișnuită de cazarmă. Dimineața, instrucție la cazarmă, așa cum scrie la cartea, pe întinsul cîmp de instrucție din dosul Cotrocenilor, cam pe unde se află astăzi frumosul cartier „Drumul Taberei”. După amiază, grupa, strînsă cerc în jurul sergentului, montează și demontează de zeci

de ori, de sute de ori, pușca-mitralieră, cu ochii la ceas, să treacă ora mai repede. Apoi, ora de teorie. Parcă mai bucușoi de instrucție decit de teorie, căci la instrucție timpul trece mai repede. Invoiii „permanent”, bucușoi scoși de la „ordinar”, se pregătesc de plecare. Parte din ofițeri au și plecat, „teteriștii” le-au luat și ei urma, au mai rămas cite unul-doi, întirziați sau cu treburi.

Nu am luat în seamă, la început, forfota dinspre și înspre pavilionul „regimentului”, dar forfota creștea din ce în ce, o vizibilă și neobișnuită neliniște cuprinde curtea, pavilioanele, corpul de gardă.

Zvonuri. Plantonul de la domnul colonel, furierii de la „mobilizare”, de la transmisiuni, frizerul, sușotesc că „se întimplă ceva”, nu se știe ce. Fierbere mare la cantină, unde totdeauna se știe „totul”. Gornistul își sparge pieptul semnalizînd „sergenții de zi la raport”. Dintr-un capăt în altul al cazarmii se răspindește neașteptat cuvînt de ordine care omoară orice iluzie de a te strecura pe furis în oraș: „Regimentul consemnat în cazarmă, în stare de alarmă!”

Curierii, toți în pas alergător la ofițerul de zi și apoi fuga, cit mai repede, să anunțe pe domni ofițeri că-i ordin să se prezinte imediat la cazarmă, de unde or fi și fie-ce-o-fi!

Cind și cum, fără să mai sune goarna, că „nu-i voie, așa e ordinul”, regimentul este gata incolonat în formații de batalioane, de companii, de plutoane, cu echipamentul complet, parcă ar fi să pornească la război.

Ordinele sînt date pe șoptite, totul se învâluie parcă într-o atmosferă de adevărată conspirație. Svonul nu mai este svon, dar se mai vorbește încă în șoaptă, cu toate că asta nu mai are nici un rost, toată lumea, de la colonel pină la soldat, știe precis despre ce este vorba. „Vine!...”

Cine vine nu se spune decit în șoaptă, dar că „vine” nu e nevoie să te ferești. Și nici nu mai e nevoie să te faci că nu știi că plutonierii majori și magazionerii iau în primire zăile cu cartușe, gata să le repartizeze în orice moment, dacă e nevoie, pe plutoane, pe grupe, pe oameni.

Deci totul în surdina. Ofițerii dau ordine, reangajații își dau importanță, domnul colonel trece trupa în revistă, pare mulțumit, se transmite comanda „pe loc repaus”, comandantii de companie în pas alergător la regiment, se întorc în pas alergător, se execută comenzi energice „drepti!”, „pe umăr-arm!”, „la picior-arm!”, „pe loc repaus!” și, după nelipsitul „la loc comanda!” care, inevitabil — repetat și iară repetat — te scoate din sărite, se aude în sfârșit mult-doritul „rupeti rîndurile!”

Oare totul a fost doar svonuri? Nu cred, „ceva” totuși se întimplă, căci altfel nu s-ar da consemnul să nu ne îndepărtăm de locul unde compania, plutonul sînt incolonate.

Așteptăm, cu armele piramidă. Ofițerii, grupuri-grupuri, discută, se resfiră, se regrupează, iar se răspindesc, se tot invit pe lingă și în jurul unităților. Ca și oștii. Toată lumea, în așteptarea „ordinului!”

Încet, foarte încet, trece o jumătate de oară, mai trece încă o jumătate de oară, nu se mai aude nimic nou.

Plutonierul Dina dă tirocoale: „Ce zici?” „Nimic, așteptăm!”. Cuieste urechea: „Ai zis, așteptăm?”. „Da, parcă așa mi se pare, așteptăm!”. „Bun, am înțeles, va să zică așa zici, că așteptăm!” și-mi face cu ochiul, parcă ar fi fost între noi o înțelegere de care nu trebuie să știe nimeni...

Mă uit după el nedumerit. De ce mi-o fi făcut cu ochiul? E clar că mi-a făcut cu ochiul, nu cred că mi s-a părut, dar ce să înțeleg din asta?

Întrebări fără de rost, căci nu putea fi decit un reflex necontrolat, o descărcare nervoasă din tensiunea specifică neprevăzutei stări de alarmă a regimentului. Dar nu-i timp de investigații și analize psihologice, căci ordine repezi, scurte, înăbușite, ne pun în mișcare: „Incolonarea!”

Cit ai bate din palme, regimentul este incolonat, ofițeri în fruntea unităților și subunităților, toți gata de pornire.

Dar nu pornim.

Din nou așteptare prelungită, tensiunea scade iar treptat, trupa ia din nou „pe loc repaus”, se comandă ruperea rîndurilor, deci... alarmă falsă!

Grupări, regrupări, țigări, aceeași poveste.

S-a înnoptat de-a binelea.

Plutonierul, la mine: „Cum e?” „Bine, domnule plutonier”. Pleacă. Se întoarcă, mă trage de-o parte. „Adică, cum, bine?” Nu-ștege ce vrea. „Adică, bine e bine, ce poate fi rău?” „Vrei să zici că o să fie bine?” „Așa zic, domnule plutonier, că o să fie bine”.

Pleacă, se mai invit de citeva ori de la un pluton la altul, se depărtează, revine, iar se depărtează și iar mă pomenesc cu el. „Mă, tu să ai încredere în mine, noi sîntem prieteni, spune-mi, sîntem eu... sau contra?” „Cu cine să fim, domnule plutonier?” „Ascultă, cu mine nu-i nevoie să faci pe nîznaiul. Ai spus că o să fie bine. Adică ce înseamnă asta, sîntem eu... sau sîntem contra?”

Mă uit la el ca la un nu-știu-cine, nu-mi dau seama dacă vorbește serios. „Spune, spune, repede, că nu ne-aude nimeni, da' spune o dată!”

— De unde să știu eu, domnule plutonier? V-am spus odată c-o să fie bine, o să vedeți!

— Să știi, mă, că domnul locotenent te-a măsurat bine de la început, totdeauna a

Ilustrații de Janos Benczik

spus că ești un încăpăținat. Dacă n-ai voie, n-ai voie, așa e consemnul de la ai tăi. Dar lasă, că pricepem și noi ce-i aia c-o să fie bine!

Dă să plece, dar nu apucă să facă doi pași. Urale și goarne izbucnite în curtea regimentului vecin, Regimentul 9 Vinători, sparg timpanele, zguduie de se cutremură cazarma. Cât ai clipi, totul devine imbulzeală, mișcare frenetică, haotică. Ofițeri, subofițeri, soldați clăie peste grămadă, care-ncotro să-și nimerească plutonul, să refacă, la repezeală, care-cum-dă-dumnezeu, coloanele risipite. Nu prea e multă ordine, de aliniere nici nu mai poate fi vorba când, în vacarmul uralelor și goanelor a două regimente, apare dinspre pavilionul comandamentului un grup de ofițeri bălăbăindu-se și îngheșuindu-se în mers unii în alții, iar între ei el însuși, bolborosind ceva neauzibil când au ajuns în dreptul nostru.

S-A AFLAT destul de repede că nu la București a aterizat avionul cu care plecase de la Paris și de aia a întârziat atât, că a ajuns, n-am înțeles cum, pe cîmpul de instrucție din dosul regimentului unde l-a luat în primire domnul colonel Gabriel Marinescu, dela 9 Vinători. Și gurile rele șopteau că a intrat pe neașteptate în cabinetul domnului colonel comandant al regimentului 2 Vinători unde domnul locotenent-colonel Bădulescu ar fi sărit speriat de pe canapea și, zăpăcit de somn, zăpăcit mai ales de figura celui care i-a apărut în fața ochilor, fistic și pierdut cu totul, nu a putut decât să ia poziție de drept și să se bilbieie: „Mă iertați Alteță, am onoarea să mă iertați că sînt în izmene, pardon de expresie, că n-am fost anunțat!” Duoa care s-a echipat rapid, conform regulamentului, sub privirile severe și ironice ale colonelului Gabriel Marinescu de la regimentul vecin.

Incolonare rapidă și, în bubuitul asurzitor al tobelor, în torentele goanelor și fanfarelor care urcau vijelios în văzduh și se rostogoleau valuri-valuri asupra Capitalei buimăcitate-n miez de noapte, cele două regimente de Vinători, înarmate pînă-n dinți, l-au purtat în marș triumfal pînă la palatul Cotrocenilor unde au ocupat pozițiile de luptă, fiecare pluton și fiecare grupă pe zonele lor de operații, cu mitralierele și puștile-mitralieră gata de acțiune.

Așa se soane, înarmate pînă-n dinți, cu armamentul gata de acțiune, dar cu cartușele încă în lădițele de muniții, în grija atentă și înspăimîntată a plutonierilor.

Cînd de patrulă în jurul palatului, cînd de santinelă la poarta principală, cînd încercător la pușca-mitralieră amplasată la marginea liniei de cale ferată, nu am mai fost tulburat de neliniștile ofiterului cu informațiile care, în virtutea unor asemenea evenimente, nu mă aveau pe mine în cap și poate nici nu mai știa unde îi este canalul.

Așa a trecut noaptea, așa a trecut ziua, așa a mai trecut încă o noapte. Din post uneori puteai vedea, alteori nu puteai vedea, trăsuri-trăsuri, ba chiar și automobile, care veneau, plecau, iar veneau, se încrucisau, unii dinlăuntru lor se salutau din mers, alții doar se măsurau în treacă cu coada ochiului, fiecare cu speranțele și incertitudinile sale la acest început de nouă domnie.

Din cînd în cînd, plutonierul: „Asta cine mai e?” „E cutare”, „Aha, e cutare, vazăciță a venit și asta!” „A venit, domnule plutonier, a venit, ce era să facă, ar fi și năcat de el să piardă trenul!”

Așa a mai trecut încă o zi și încă o noapte.

IN ZORI, din nou incolonarea și, fără tobe, fără fanfare, în marș forțat, spre centrul Capitalei. Din dealul Cotrocenilor pînă-n dealul Mitropoliei, pe tot traseul, regimente după regimente, din Capitală și din alte garnizoane, își aliniază ostașii de o parte și de alta a străzilor la cinci pași unul de altul, într-un neîntrerupt cordon de baionete la armă. Să le vadă bine parlamentarii, să șie cum să voteze liberi și nesiliți

de nimeni, după cum le sună conștiința și interesele lor politice și particulare.

Zona de operații a plutonului din care fac parte cade pe trotuarul din fața Poștei Centrale, pe calea Victoriei. Loc bine plasat ca să primească defilarea nesfîrșită a miniștrilor, deputaților, senatorilor în frac și decorații, a generalilor în mare ținută și, în urale de crapă cerul, potrivit consemnului „strigați mai tare, mai tare, că vă arăt eu vouă!”, trece, spre Camera Deputaților, în superbă trufie, cum ar spune Eugen Jebeleanu, viitorul suveran.

Nu scap nici acum de plutonier.

— Ia spune, spune repede, cum e? Îi încoronează, nu-i așa? Nu-ți fie frică, spune!

— Ce mai vreți de la mine, domnule plutonier, nu vedeți și dumneavoastră că-i bine?

OBOSIȚI ca val-de-lume, flămînzi, mărșăluim în pas de voie spre cazarmă. Din cînd în cînd, ordin să mai bată tobele, să mai sune fanfarele, ca să mai invioreze pasul. Bună dispoziție a domniilor ofițeri cu gîndul la posibilele avansări, bine meritate, căci totul a mers bine, chiar foarte bine, avem acum un rege nou.

Domnul locotenent îmi face semn: „Am spus eu totdeauna că ești băiat de treabă. Să ieși la raport pentru o permisie de trei zile!”

AM IESIT la raport și am luat o permisie de trei zile. Dar multe permisis nu am mai avut cînd lua, căci în preajma lui 1 august, declarată pe atunci de Comintern și internațională de luptă împotriva războiului, s-au găsit manifeste comuniste în cazarmile unor regimente. Norocul meu că nu în cazarma lui 2 Vinători și iar norocul meu că în noaptea aceea eram de planton în dormitorul companiei. Am fost totuși ridicat și dus la Comandamentul Pieții. Camaradul meu din comitetul Amii (comitetul antimilitarist de pe lângă U.T.C.), caporal în regimentul de roșiori din Drumul Taberei, nu a pățit nimic. Nici camaradul meu din regimentul de artilerie de la Malmaison. Numai eu, ceea ce e foarte bine, înseamnă că nu e „cădere” ci sint ridicat pur și simplu pentru că sint cunoscut „ca atare”.

Dar nici mie nu au avut ce-mi face. Așa că... după zece zile în păduchelița și ploșnicăraia din arestul Comendurii de pe Știrbei Vodă, mai dihai decît în arestul Poliției Capitalei, am fost trimis înapoi la cazarmă cu ordinul „mutat disciplinar în Regimentul 33 infanterie Tulcea”.

O fi fost, n-o fi fost vreo anchetă, n-am cum să știu.

AM IESIT pentru ultima oară pe poarta Regimentului 2 Vinători „Regina Elisabeta” nu așa cum am intrat iniția oară, aproape un an în urmă: cu escorta după mine. Eram totuși însoțit și de data asta, însă de sergentul Pîrlig, și nu ca escortă, ci pur și simplu ca însoțitor, să mă dea în primire la destinație și să se întoarcă cu efectele mele. Eram amîndoi bucurosi că el e cel ce mă însoțește, căci el era cel care, cînd era caporal, mă înstruise la firzua mea în corporare în toamna trecută și de atunci rămăsesem buni prieteni.

La nici două sute de pași în afara cazărării, în dreptul Depozitului de Confectii al Armatei, căreia i-a luat locul acum Fabrica de Confectii București, ne întîlnim, față-n față, cu locotenentul Prună. Nu-l mai văzusem din zilele fierbînti ale primei săptămîni de iunie, cînd se agita și el, „pentru-sau-contră, după cum o fi ordinul”. Se oprește, se uită lung la mine și abia că l-am auzit cînd m-a întrebă:

— Ce-i cu tine, iarăși?

— Nu-i nimic de data asta, domnule locotenent. Doar că m-au mutat disciplinar în alt regiment!

— Mutat disciplinar! Va să zică iar ai avut undeva gură mare. Du-te, băiete, cu dumnezeu și-ți termină milităria, că nici nu știu cu cine ai de-a face!

De știut, cam știam eu cu cine am de-a face, dar pînă una-alta, am pornit-o la drum, spre gară, să termin la Tulcea stagiul de militar în termen.

Delta

de se destramă mil în trupul sării
danubii despletind din tulburi ere
în somnoroase ochiuri de tăcere
fluid pămîntul cel mai nou al țării
lunateci nuferi lepădînd uitării
halucinante albe stoluri cere.

Maramureș

țară de ctitori capăt de țară
dulce și-e limba vorba amară

temple de șită cresc din coline
din porți solare doruri senine.

Gheorghe Săsărmă

Scrisori către Al. Rosetti

(Urmare din pagina 7)

și la a doua cădere a lui Napoleon (1814—1815), s-au orientat avantajos, alăturîndu-se celui mai tare”. Rîndurile profetice ale lui G. Călinescu sint datele 11 ianuarie 1941, exact cu zece zile înainte de **Putsch-ul** legionar, care avea să eșueze după trei zile de vinzoleală criminală.

Aș continua cu citeva lămuriri.

Cînd Călinescu spune, la pag. 273, despre un oarecare Cioban că „n-ar fi putut trece prin 81”, Al. Rosetti, în notă, răspunde cu un semn de întrebare. Or, este articolul din *Legea* Invățămîntului superior, pe baza căruia nu putea solicita.

Cînd la pag. 26, Constantin Balmuș scrie, substituind un cuvînt al lui Grigore Ureche:

(„...apoi zic și dau vina... **bicicliștilor** că-s vicleni!”) Al. Rosetti comentează astfel, în notă:

„Nu-mi dau seama dacă C.B. a introdus cu bună știință acest cuvînt în citatul din Grigore Ureche, și nici de intenția ironică sau glumeață a acestuia. S-ar putea să fie și un lapsus calami!”

Nici una, nici alta! E replica spirituală la diatriba unui antisemit care atribuie evreilor tot răul existent în lume:

— E vina evreilor.
— Și a bicicliștilor!
— De ce a bicicliștilor?
— Dar de ce a evreilor?

Ați înțeles că nici unora, nici altora, nu li se putea imputa tot răul din lume.

În scrisoarea lui G. Călinescu notată 56, de la 12. IV. 1942, citim:

„Îl voi da în judecată (pe prof. D. Caracostea, n.n.), cînd voi găsi nimerit, spre a-mi statornici o **revindecare** asupra Editurii”.

Sînt convins că G. Călinescu a scris **revindecare**, dar pe parcurs, pînă la apariția cărții, cuvîntul a suferit acel proces cunoscut în lingvistică sub numele „etimologie populară”.

IN MAI MULTE rînduri, e vorba de o masă pe care scriitorii i-au oferit-o, în 1939, lui Mihail Ralea.

Al. Rosetti dă și meniul servit cu acel prilej, dar nu ne lămurește asupra motivului sărbătoririi. În calitate de ministru al Muncii și Asigurărilor Sociale, Mihail Ralea trecuse legea prin care scriitorii primeau pensii lunare între 8 000 și 20 000 de lei.

Greșit cred că s-a transcris în scris, 1 a lui D. Panaitescu-Perpessiciu, din 1933, că a deținut timp de șase ani foiletonul de **Mențiuni critice** la ziarul **Curentul** (în loc de **Cuvîntul**).

Întreprinderea particulară, cum spune în notă, Al. Rosetti, care a creat premiul de roman „Tekirghiol”, se numea „Societatea Tekirghiol-Eforie” și era condusă de Aristide Blank. Au fost premiați în anii 1934—1936 Mircea Eliade pentru **Maitreyi**, Sergiu Dan pentru **Arsenic**, Ion Biberi pentru **Proces** (toate apărute la „Cultura Națională”, sub direcția lui Al. Rosetti).

Cînd, în cursul unei vilegiaturi, Perpessiciu scrie cu umor că a „pierdut contactul cu Cucos” și adaugă „Pe aici răsare și singur soarele”. Al. Rosetti notează că e vorba de N. Georgescu-Cocos, redactor la **Neamul Românesc** al lui N. Iorga și că e „un joc de cuvînte în legătură cu numele Cucos”. În realitate e o aluzie la eroul din **Chantecler** al lui Rostand, cocoșul prezumțios care crede că soarele răsare, datorită culturii lui său. Georgescu-Cocos a alimentat fără spirit, în proză și în versuri, o rubrică umoristică împotriva lui T. Arghezi și a frontului în apărarea acestuia, Gruparea Criticilor Literari Români, condusă de Perpessiciu. De la Uioara, acesta se bucură că a scăpat de cotodăcicul galinacoului, care crede că va face să răsără soarele „literaturii celei bune”, gen **Cuget Clar**.

În cursul aceleiași scrisori, este vorba și de Timoleon Pisani, despre care nota ne spune: „publica în ziarul **Universu** cronici privitoare la scrierea corectă a limbii române”. Așa este, dar mai ales, vîna cu inversunare neologismele din presa literară, iar proza lui Perpessiciu era obiectul predilect al siciștilor lui.

În sfîrșit, **hiena** din scris. 64 a lui G. Călinescu nu e cel din notă, ziaristul Dem. Theodorescu, căruia i se zicea **sacalul**, ci Pamfil Seicaru, care condusese cu 20 de ani înainte revista-pamflet **Hiena** (suspiciosul corespondent îl credea pe Camil Petrescu învoit cu „hiena” împotriva lui).

Voi releva interesul scrisorilor Marică, născută G. Sion, văduva lui Mateiu I. Caragiale. În prima, întreba cum trebuie prezentat pentru publicare, în copie, textul romanului neisprăvit, **Pecetea taină**. În a doua, prea susceptibila doamnă, în terpretind greșit spusa lui Al. Rosetti că-i va trimite la ea acasă un funcționar al Editurii, consideră că nu mai are „căuta acolo” și răspunde întepat că „să bucură că nu va mai călea „într-un loc așa puțin ospitalier”. La 76 de ani, femeia se arată dirzică. În scrisoarea a trei printr-altele, se plînge că în vara anul 1936 i s-au golit sertarele lui Mateiu, luîndu-se „pînă și agendele, zicînd că s’ servii să se vadă care a fost activitatea sa. În consecință, cere să i se înapoieze toate ce n-ar fi de folos Editurii. Contrar te merii ei din scrisoarea a doua, cînd credea că va apărea „o uscată carte școlară iar nu „un volum artistic, atrăgător”. Apariția cărții recunoaște că e „un volum foarte frumos” și îi mulțumește atât lui Al. Rosetti cit și celorlalți colaboratori [...] cari și-au dat osteneala cu opera lui Grăbită să vadă cartea, o cumoară din brărie, neașteptînd să-și primească exercer plearele cuvînte.

Propunerea de a se publica operele lui Mateiu datează din anul 1933, dovadă frumoasă scrisoare de mulțumire pe care protocolarul scriitorilor adresează fostului și viitorului său editor. Aceleași îi publicase, în 1924, povestirea berlineză **Remerber**, pe care o consider capodopera autorului. Este o elegantă plachetă în-8, de 4 de pagini, cu marginile late, cu 21 rînduri pe pagină, cu un frumos orname albastru la începutul primei pagini și jurul întîiei inițiale, cu o coartă de carton negru subțire și cu titlul în caractere de argint. Se pare totuși că autorul, foarte pretentios, n-a fost tocmai mulțum de această prezentare excepțională. Că să mai spunem de felul cum i-a editat Cartea Românească **Craii de Curtea-Veche**! Sub orice nivel, ca toate romanele fitecui. În schimb, ediția de **Opere**, data 1936, dar apărută la începutul lui februarie 1937, e una dintre cele mai frumoase din colecția de ediții definitive, iniția și supravegheată de Al. Rosetti, înconparabil arhitect al cărții.

De acord cu postfatorul — poetul V. sile Nicolescu — vom spune că într-adevăr corespondența primită de Al. Rosetti este „de un enorm interes istorico-literar” și „lingvistic”. Dar și tot atât de osonantă prin acțiunile serviciului de urgență al omului de bine, la semnalele S.O.S. ale corespondenților săi.

Șerban Cioculescu

⁹ **Dictionnaire des Girouettes ou n Contemporains peints d'après eux-mêm** [...] par une Société de Girouettes, Par Alexis Eymery, Libraire, 1815. „Lucrare care sint redade discursurile, proclamatiile, extrase de lucrări scrise care au avut loc în Franța de 25 de ani încoace; funcțiile, favorurile și titlurile obținute în deosebitele imorejurări. oamenii (Stat, oamenii de litere, generali, artiști, senatori, cantonetiști, episcopi, prefecziariști, miniștri, etc., etc., etc.”

Forme de spectacol în arta amatoare

Teatrul scris și nescris

DUPĂ ce s-a tras cortina ediției a doua a Festivalului național „Cintarea Romaniei”, după ce temperatura caracteristică marilor competiții a început să revină la normal, după ce am vizionat câteva zeci de formații din aproape toate zonele țării, se impune o glosare a principalelor constatări și observații, cu străduința maximei obiectivității.

SINT multe colective artistice, printre care cele ale teatrelor populare din Buzău, Suceava, Lugoj, Focșani, Hune-doara, Drobeta-Turnu Severin, sau cele ale artiștilor amatori din Pitești, Cimpia-Turzii, Odorheiu-Seculesc, București (Electronica, Casa Științei, Școala populară de artă), cele ale căminelor culturale din Costești-Vilcea și Bicălat-Cluj care au dovedit vocația, pasiunea și dăruirea. Slujind arta teatrului cu neajmărit devotament, abordând un repertoriu național, în care este prezentă piesa clasică de inspirație istorică, sau de actualitate, dezbaterea de idei fiind preponderantă, interpreții au demonstrat că posedă un registru întins de posibilități. Se joacă simplu, concentrat, fără stridențe. Preocuparea pentru claritatea comunicării și expresivitatea limbajului scenic ne îndreptățește să afirmăm că sprijinul acordat de profesioniștii teatrului a fost temeinic. Revelator, din acest punct de vedere, este spectacolul Teatrului popular din Buzău, cu piesa *Interviu* de Ecaterina Oproiu, pe care artistă emerită Dina Cocea l-a realizat și l-a impus atenției. Un alt profesionist, regizorul Eugen Traian Bordsănuș de la Teatrul „Mihai Eminescu” din Botoșani, a îndrumat cu rezultate bune colectivul Teatrului popular din Suceava.

Dar nu-i mai puțin adevărat că am vizionat și spectacole „îndrumate” de unii „specialiști” care ne-au dezamăgit prin lipsa de coerență stilistică sau prin superficialitatea cu care au tratat momentele importante, scăpând de sub control o îndatorire elementară: relația dintre personaje.

PE SCENA festivalului au fost reprezentate piese de Alecsandri, Caragiale, V. I. Popa, Aurel Baranga, Horia Lovinescu, Paul Everac, Marin Sorescu, Teodor Mazilu, Virgil Stoenescu, Theodor Mănescu, Tudor Popescu, Dan Tărbilă și alții. Selecția repertoriului, adecvarea acestuia la posibilitățile interpretative, elaborarea spectacolelor într-o formulă stilistică clară, expresivă, ne dă dreptul să afirmăm că dispunem de o mișcare teatrală de amatori dotată cu valori artistice deosebite. Spațiul nu ne îngăduie să transcriem numele numeroșilor interpreți care au susținut distribuțiile. Observația generală este că interpreții amatori elaborează personajele în complexitatea lor, evoluează scenic firesc, degajat, imprimând reprezentațiilor o notă de autenticitate, de emoție sinceră, percutantă. Ca și profesioniștii, actorii amatori se confruntă cu unele curențe vizibile ale scrisului nostru dramatic de inspirație contemporană. Sint câteva maldăi care bintuie, retorismul și tezismul fiind dintre cele cronice.

Comedia satirică în brigăzi artistice

POATE nicidecum imensul adevăr cuprins în cele trei cuvinte ale bine cunoscutului adagiu Ridendo castigat mores nu mi s-a părut atât de aproape de obșnuințele noastre cotidiene, de ceea ce gândim și făptuim, ca în cele cinci zile ale grandiosului spectacol de la Deva, cind cele mai bune brigăzi artistice din toată România au venit să-și dispute lauri cele de a doua ediții a Festivalului național „Cintarea Romaniei”.

De-a lungul a peste 50 de ore de spectacol aceste colective artistice, de o profundă originalitate în ansamblul mișcărilor artistice de amatori, colective care trăiesc în mijlocul activității productive nemijlocite, în fabrici și la sate, în unități militare și în institute de cercetare, au demonstrat cu o putere de convingere pilduitoare ce armă eficientă poate deveni satira și ironia atunci cind sint minuite cu pricepere, cit de vitriolant se dovedește a fi risul atunci cind ținta sa este limpede, clară, iar el — nu o gratuită explozie de artificii multicolore, ci un act politic, conceput matur și finalizat fără ezitare.

Aceasta mi se pare a fi cea mai de seamă împlinire a funcției brigăzilor artistice de la Deva, După ani de zile de căutări, incununate uneori de succes, altele eșuind însă în spectacole formale și gratuite, iată că astăzi sintem în situația de a afirma că există un eșalon puternic de brigăzi artistice care au găsit dreapta cumpănă între conținutul politic,

REFERINDU-NE la repertoriu este locul să menționăm că, alături de scriitorii consacrați pe care i-am nominalizat, au fost prezenți și creatori amatori cu zădărnice interpretate de colective mai mult sau mai puțin pregătite sa lanseze deoculturi în dramaturgie. Constantia Braescu (Buzău), Al. Minzat (Cluj), Dumitru Stanciu (Găești), Ion Gavrilăș (Satu-Mare) sint cîteva dintre autorii înscrși pe afișul acestei ecipii. Dacă unele scrieri se află sub semnul epigonismului, în altele transpar scheme uzate, în alcătuirea fabulației dramatice și caracterizarea personajelor. Cu alte cuvinte, inorurarea creatorilor amatori care cultivă genul dramatic trebuie să aibă în vedere originalitatea expresiei, investigarea unor realități umane și sociale inedite, procesul conștiințelor în devenire, o abordare complexă a psihologiei personajelor, mai multă profunzime în atitudine.

TEATRUL de inspirație folclorică reconstituie legende locale despre așezările oamenilor în depărtările timpurilor, obiceiuri și datini, istorisește viața unor meleaguri. Multe elemente din recuzita teatrului popular sint asimilate de aceste reprezentări alcătuite de animatori locali. Există sinceritate și emoție autentică, dar și un exces de folclorizare, de însinuare ostentativă, uneori neinspirată, a tendinței de actualizare cu orice preț.

DESTAL de timidă s-a dovedit orientarea către forme noi de exprimare scenică, teatrul de amatori fiind, cred eu, un teatru de avangardă, un teatru în care sint posibile experimentele, căutările novatoare, noile forme de comunicare scenică.

Deocamdată, „teatrul nescris” pe care l-a afirmat, de aproape o jumătate de secol, Șantirul Constantin Iugan din comuna Băntin, județul Bistrița-Năsău, începe să capete o circulație mai mare. Astfel de piese pentru îndreptare — cum le-a numit ctitorul acestui gen de teatru — au fost realizate și la Bietia (Bihor), la Marga (Caraș-Severin), Tîrșolt (Satu-Mare) sau Tiha-Birgăului. Fie că poartă titlul *Limpezitul hainelor*, *Judecata satului*, *Fata nărăzită* sau *Peșitul*, aceste spectacole de inspirație locală pledează pentru ordinea morală a vieții. Din păcate, teatrul nescris care inseamnă, de fapt, evoluții improvizate pe o temă dată, solicitându-se fantezia creatoare a interpretului devine, uneori, o compunere diletantă, iar actorii nu fac altceva decît să transmită un text memorat cu conștiinciozitate.

Genul acesta de teatru nescris presupune o echipă omogenă, exersată îndelung, dotată cu fantezie, edificată deplin asupra temei date, iar punctul de pornire al fabulației trebuie să fie stimulat, încercat cu sensuri și semnificații polivalente, incitant și seducător. Nu-i ușor, nu-i simplu, nu-i la îndemina oricui o asemenea formă de exprimare scenică.

George Genoiu

Brigada artistică încearcă (cu succes) să se debaraseze de șabloane. Textierii și interpreții au înțeles că se poate discuta serios despre producție, indicatori de plan, producție fizică și productivitate, fără a se transforma spectacolul într-o mini-sedintă, în care actorii să reproducă conștiincios fraze desprinse din dările de seamă, aranjate astfel ca să rimeze. Cele mai multe din colectivele prezente la Deva au înțeles acest lucru; brigada a devenit un mic spectacol unitar, legat printr-o idee pretext, un spectacol în care fiecare scheci, fiecare glumă constituită o cărmămidă a unui edificiu riguros gândit de la început de arhitectul-regizor. S-a înțeles mai ales faptul că numai **cu vîntul**, oricît de meșteșugit ar fi rostit el, nu poate convinge. Spectacolul de brigadă trăiește prin metaforă, prin conceperea unei situații scenice ce declanșează reacții în condiții limitate a unui joc în care interpreții nu rostesc nici o replică. Un exemplu mi se pare edificator: se poate face o întreagă teorie referitoare la participarea întregului sat la muncile agricole. Iată însă că zicala modernă („doi cu sapa, cinci cu mapa”) și-a găsit un echivalent scenic pe măsură în brigada căminului cultural din Stîrci, județul Sălaj. Săpătorii lasă, ca arși, cazmalele în momentul cind li se înmencăază o cravată, un pix și o mapă și de-

vîn dintr-odată... Inspectori. Sala „salută” cu aplauze metamorfoza săpătorilor; nici o frază meșteșugită nu ar fi reușit să declanșeze o asemenea reacție, spunind atât de mult în cîteva zeci de secunde.

Brigăzile au cîștigat mult în ritm, în mișcare. Am asistat cu toții la o adevărată frenezia a jocului, la o exuberanță generală în care întregul colectiv dansează, cîntă, recită, își schimbă rolurile, își compun mereu altele și alte măști ale personajelor. Colectivul brigăzii militare din Sălaj, sau al tinerilor muncitori de la întreprinderea de scule așchietoare din Focșani au realizat adevărate „spectacole totale”; unii interpreți își dezvăluie în această ambianță valențe artistice neabnuite: scena este inundată de personalitatea lor, pusă în slujba „show”-ului colectiv.

Fără îndoială, aprecierile entuziaste nu trebuie să anuleze luciditatea critică în aprecierea brigăzilor artistice, căci sint destule motive care impun o analiză nuanțată a genului. Important este însă că „modelul pozitiv” există și că acesta va putea fi larg popularizat în lunile următoare, în vederea generalizării sale. Pornite pe acest drum, brigăzile artistice vor culege fără îndoială roadele strădanilor lor.

Radu Constantinescu

■ Din premierele semnificative ale sfîrșitului de stagiu — Cuiubul de Tudor Popescu, la Teatrul din Sibiu. Regia, Nicoleta Toia. Interpreții (de la stînga): Nicolae Călușarița, Anișoara Popa, Ion Ghișe, Constantin Stănescu, Dan Turbatu.

Radio
Televiziune

O zi,
între-o oră

■ **O ADEVĂRATĂ** performanță jurnalistică, e drept de tip special, și anume din categoria jurnalisticii radiofonice, realizează de 5 ori pe săptămînă emisiunea *O zi într-o oră*. Rogăsim, în felul în care este ea concepută, cîteva dintre modalitățile bine experimentate de redacțiile radiofonice. Dintre acestea să menționăm, în primul rînd, felul în care *O zi într-o oră* ca și, de altfel, *Radiojurnalele* transmise de-a lungul zilei, prezintă știrile deschizînd ediția cu un succint tur de orizont asupra principalelor evenimente, pentru ca apoi ele să fie reluate în comentarii extinse și, în sfîrșit, rezumate din nou la încheierea ediției. Relevarea esențialului, deci, evidențierea punctelor fierbinți ale hărții politice a zilei, urmată de o necesară detaliere și analiză a evenimentelor majore,

a semnificației acestora. Atenția ascultătorilor este menținută fără efort și mobilitatea prezentării (încredințată unor excelenți redactori și crainici) este prin ea însăși sugestivă. În al doilea rînd, de asemenea în consonanță cu o frumoasă tradiție radiofonică (*Radioprogramul Dimeții*, *De la 1 la 3 sau Orele serii* ce premerg, pe dimensiunea programului I, *O zi într-o oră*, sint doar cîteva exemple), emisiunea de care ne ocupăm știe să dozeze durata rubricilor și să se întemceze pe un montaj mereu interesant, menit a suscita interesul general al publicului. Este cazul să întîrziem, fie și pentru cîteva clipe, asupra acestei experiențe radiofonice care constă în alcătuirea unor emisiuni de mai multe zeci de minute, repere vizibile în cadrul programului zilnic care insumează — pe cele

trei canale — circa 55 de ore de transmisie. Asemenea emisiuni au creat, prin constanța difuziunii lor, prin aplicarea inteligenței și creatoare a principiului unității în diversitate, prin seriozitatea alcătuirii, un public constant și fidel, succes ce merită nu numai atenția ci și aprecierea noastră. Din sumarul de luni seară al emisiunii *O zi într-o oră* am reținut, pe lângă cele cîteva lucruri amintite mai sus, cel de-al IV-lea grupaj din seria *Anchetă internațională. România XXXV*, în cadrul căreia am ascultat considerații asupra politicii interne și internaționale românești rostite de cunoscute personalități ale lumii contemporane. De asemenea, s-a detașat comentariul lui Eugen Preda pe marginea evenimentelor de la Guernica, trecute din istorie în artă prin talentul marelui Picasso.

■ **DE** o factură asemănătoare, e drept nu cu aceeași ritmicitate de difuzare, sint și emisiunile T.V. Cadran mondial sau *Săptămîna politică internațională* ce largesc și aprofundează evenimentele prezentate mai succint în cadrul *Teledjurnalelor* sau *Telex-urilor* micului ecran. Forța cuvîntului este, de această

Gradul trei

SAPTĂMINA aceasta vom avea, la Sala Palatului, un superfilm american intitulat **Intîlnire de gradul trei**. Acest titlu aș vrea să-l fur și să-l dau unui alt film, care îl merită încă și mai mult. Un film canadian: **De ce să-l împușcăm pe profesor?** („Why shoot the Teacher?”) Regizor Silvio Narizzano).

În filmul american e vorba de intîlnirea excepțională a unor pămînteni cu extraterestri. Intîlnire interesantă, curioasă, fecundă în perspective, dar... Dar nu dramatică. O intîlnire care nu are nimic patetic, sfîșietor. Pe cînd în filmul canadian...

Iată. Mai întîi e vorba de o țară ea însăși foarte dramatică. O țară întinsă cît Europa și cu o populație de numai 22 milioane de locuitori. O țară dublă. Estul, de-a lungul fluviului Saint Laurent, cunoaște cea mai hiper-capitalistă civilizație, cel mai modern mod de viață. Spre vest, spre Alaska, se întinde un imens și glacial pustiu. Oamenii, foști emigranți englezi, sînt cumplit de săraci. Nu pentru că-s exploatați de cei bogați. Nu sînt salariați nimănui. Sînt stăpîni pe tot ce au. Numai că nu prea au. Viața și-o petrec fiindu-le foame și frig. Mîncare puțină, căldură și mai puțină. Bineînțeles, contrastul sărac-bogat e puternic. Dar de la distanță. Fără relații cotidiene de la patron la prolețar. Avem aci un fenomen istoric original: sărăcia pură; sărăcia dirză și rea, eroică și veninoasă. În ciuda mizeriei, poate că tocmai din cauza înaltului nivel al acestei mizerii, omul e mîndru, orgolios, vitceaz și rece. Nici nu concepe ideea că cineva i-ar putea fi stăpîn.

În iarna anului 1935, în această lume aprigă și sumbră sosește un tinerel, proaspăt ieșit de pe băncile școlii normale. Vine de dincolo, din Canada cea bogată și strălucitoare. Vine cu idei de tinerete generoasă. Simte vocație pentru misiunea de învățător. E deștept și naiv; e timid și foarte cult pentru vîrsta lui. Plin de entuziasm, ia conducerea școlii. Adică a clasei. Adică a claselor. Căci în aceeași încăpere cu bănci sînt adunați elevi de la clasa întîi pînă la clasa a zecea, puști de o palmă și vlăjgani de doi metri. Și totuși, obraznici cît cuprinde. E stilul general al acestei populații artăgoase care nu are decît două idei în cap: să nu lase pe nimeni să-i calce pe coadă și să rabde vitejește frigul și foamea. Mai ales frigul. În fiecare nouă primăvară, vorba pe care ieșitul din iarnă o spune nevestele sale este: „nici de data asta friul nu ne-a biruit”.

Gîndiți-vă la cuvîntul românesc **răbdare**, care înseamnă și **paciență** și **rezistență** dură la nenorocirea cea de toate zilele. Este cealaltă față tragică a sărăciei — o față preistorică. Sărăciei, suferinței, nu i se ouă planuri inteligente, ci un program pur biologic. Combinație de două verbe: a avea răbdare, dar mai ales a răbda, a nu te lăsa biruit de o mîncă lînsă. Atitudine primitivă, desigur, dar vrednică de omnia de a fi om.

În această ghetărie preistorică sosește tinerelul nostru. Tot ce i se întîmplă sînt greseli și poticneli, toate colorate de un comic amar. E mereu caraghios, înduioșător și stimabil. Înțelege că oamenii aceia sînt tare, tare necăjiți. Elanurile lui de generozitate sînt socotite insulte de fudulii vecinilor. Odată, în timpul mesei, împarte sandviciurile lui cu doi copii. Se va trezi și amenințarea, din partea tatălui, că-l

poacă dacă se mai amestecă acolo unde nu-i fierbe oala: „D-ta te ocupi de lecțiile de la școală. De mîncarea copiilor mei, mă ocup eu!” Altădată, găzduiește o noapte întreagă pe o femeie fugită de la soț și de la copii. O londoneză inebunită de modul de viață „far-west canadian”. Dimineata, ea pleacă. Deschide ușa. În ușa: soțul. Care, rece, spune numai atît: „hai acasă”. Și pleacă fără a vorbi cu tinerul despre tot ce presupune petrecerea unei nopți împreună cu nevastă-sa. Tinerul dascăl, cu obișnuita sa generozitate și naivitate, vrea să-l rețină. Ca să-l roage să fie mai omenos cu nevastă-sa. La care soțul preferă acea frază stereotipă, parcă generală și reflexcondiționată: „De lecțiile de la școală, te ocupi dumneata; de nevastă-mea, mă ocup eu”. Cît despre posibilitatea vreunei gelozii, numai atît: „Și te previn că dacă spui cuiva că nevastă-mea a petrecut o noapte la d-ta, să știi că-ți frîng gîtul”.

La fel ca în chestiunea cu sandviciurile date celor doi copii. Să nu așteptăm lumea. Nefericirea infinită, da, dar să n-o știe nimeni. Și să nu te prind că îți este milă de mine...

La un moment dat, sosește un inspector care pune elevilor întrebări. Elevii sînt de o ignoranță totală. Inspectorul spune că va raporta cazul. Atunci tinerul nostru se repede la el și-i spune că toate întrebările lui erau timpite, că în toate era vorba de lucruri de care copiii puțin le pasă, că tot ce le trebuie acestor copii este să li se

vorbească de lucruri care să le meargă la inimă. Inspectorul dă să plece, tînrul îi ia palaria, între ei are loc un dialog comic și ambulant, care îi entuziasmează pe copii. De acum înainte, nu-l vor mai persecuta pe profesor. Și va fi cel mai glorios, cel mai meritat „happy end”. Iar actorul Bud Cort e un artist binecunoscut, care are aci o creație unică.

Ce e mai ales dramatic în filmul **De ce să-l împușcăm pe profesor?** e că acești oameni iubesc totuși pămîntul lor pustiu și neprimitor. Căci (cum ar spune Verhaeren):

„Car nous sommes ces gens inquiétants
Qui habitons le nord des régions désertes,
Et qui vous aimons, dites: depuis quel
temps?
Pour les peines que nous avons, par vous,
souffertes”.

„Căci noi sîntem acele neamuri blestemate
Care trăim în acest nord flămînd.
Pe care îl iubim, spuneți: de cînd?
Pentru durerile, prin el, aci-ndurate.”

În povestea cinematografică, peste glaciala tragedie, se așază, ca o adiere de primăvară, încrederea, elanul unui tînr, aproape adolescent, care vrea să propovăduiască fericirea generației de copii, ultima generație care avea, cu sărăcia și nefericirea, ultima sa „intîlnire de gradul trei”.

D. I. Suchianu

■ Actorul Bud Cort, protagonistul filmului canadian **De ce să-l împușcăm pe profesor?**

FLASH-BACK

Puritatea contra puritanismului

TOT în seria filmelor de la Cannes, iată marele premiu din 1965, necunoscutul pentru noi **The Knack** (tradus prin **Șpilul**), o poveste exuberantă ieșită cu strălucire din seria filmelor „furioase” printr-o anumită capacitate de a se distanța, de a privi lucrurile cu umor. Prăpastia dintre tinerii care se zbat să înțeleagă viața și mediul sclerosat, plin de automatisme, în care s-au trezit este la fel de adîncă; dar Richard Lester, regizorul, nu face caz atît de tensiunea încordată dintre generații, cît de comicul ivit din nepotrivirea de temperament, de moravuri, de reactivitate socială. Tinerii văd lucrurile așa cum cred ei că ar trebui să fie, și ecranul se îmbracă adesea în alburii vaporeose, onirice, imaginative; oamenii din jur văd lucrurile așa cum sînt, și ecranul este mărunțit în „flash”-uri mizantropice, și sunetul este ocupat din „off” de replici sarcastice (sute de figuri și voci de londonezi virstnici, poziții sau înregistrați fiecare cu o singură replică, interpretează împreună această partitură de personaj cu multiple capete). Șarja care se naște din această impletire de replici absurde, de atitudini care se bat cap în cap, de fragmente de reclamă, de glume vizuale, de bavardaje pline de ifose, de stereotipii candidă, este teribilă. Un montaj extraordinar de acut, cu infinite subtilități de limbaj cinematografic, face din pelicula **Șpilul** o operă densă și pe alături ușor ermetică, în ciuda registrelor destul de facil în care s-a înscris de la început.

Povestea însăși este aparent simplistă: o Rita Tushingham provincială nimerește la Londra și colindă, gură-cască, străzile, magazinele, instituțiile. Întrebind de un cămin pentru tineretele fete (Giulietta Masina venită de la Cardiff!). Din întîmplare întîlnește un tînr naiv, complet neexperimentat în ale dragostei, și pe amicul acestuia, un don Juan care nu cunoscuse eșecul. Disputată de cei doi, fata îl preferă pe primul, iar celălalt, cuceritor pentru prima dată refuzat, se confundă în corul acrit de birfitori care tot timpul secundase răutăcios acțiunea.

Victoria celor doi inocenți are un singur și neascuns înțeles: puritatea a învins puritanismul și prin aceasta visele incerte, vaporeose, s-au dovedit a nu fi imposibile.

Romulus Rusan

dată, depășită de forța imaginilor, totdeauna de o elocventă capacitate de convingere.

■ **ÎN** ciclul **Educația permanentă**, secțiune a **Telescolii**, ni s-a anunțat luni după-amiază o temă de mare ecou nu doar în aceste momente ale verii: **Pregătirea școlară reflectată în rezultatele concursurilor de admitere**, temă ce interesează deopotrivă pe elevi, profesori, părinți, educatori. Emisiunea, despre care ni s-a atras de la început atenția că este dedicată cadrelor didactice, a prezentat un singur aspect al temei, și anume de felul în care două tîmuri de școli (Liceul Industrial Grivița Roșie și Liceul agro-industrial Băneasa) s-au ocupat, cu responsabilitate, de destinierea absolvenților treptei întîi, de posibilitățile acestora de a-și desăvîrși pregătirea și de a dobîndi o specialitate necesară economiei naționale. Dezbaterea trebuie continuată căci tema pusă în discuție este generoasă.

■ **INTERPRETUL**, de excepție, al acestei săptămîni este Wilhelm Kempff, iar pentru cei care-l cunosc discurile sau pentru cei care au avut privilegiul de a-i urmări concertele, ora 15.30 a fiecărei zile este așteptată, desigur, cu emoție.

■ **ȘI** săptămîna aces-

ta, ca și precedentele 4-5, programul de muzică ușoară al micului ecran (ne referim mai ales la cel transmis în cursul seriilor, mai puțin al seriilor de sim-bătă), program pentru care s-a găsit, spre satisfacția marelui public, un soaț de transmisie, este bine și reprezentativ alcătuit. Am formulat, nu o dată, observații critice cu privire la locul, pînă acum, extrem de limitat rezervat muzicii ușoare și, iată, se dovedește că și acest gen muzical de mare audiență poate ajunge sub lumina studiourilor de televiziune, exemplificat prin interpretări de calitate.

■ **ACEASTA** îmbucurătoare modificare de optică ne îndreptățește să fim optimiști și în ceea ce privește soarta unei foarte bune emisiuni ce continuă să fie difuzată doar pe programul II, deși publicul său este cu mult mai mare. Ne referim la **Dicționarul cinematografic** care, miine după-amiază, continuă **Retrospectiva filmului românesc**. În continuare, tot miine și tot pe programul II, vom putea asculta, în ciclul **Capodopere**, mari interpretări, emisiunea: Ion Voicu și arta violonistică din partiturile secolului XX.

Ioana Mălin

SECVENȚA

■ **CA** de obicei, nu strică să mai vedem din cînd în cînd, la cite un rîstimp, cam care mai este viața în seriile noastre de ficcare săptămîină. Ce observăm? Cîteva lucruri cumva surprinzătoare în **Poldark**, de pildă, unde pe chipul căpitanului sînt aruncate citeva umbre iar pe acela al Demelzei citeva conturietăți — de unde se vede (cel puțin în cazul femeii) că liniștea nu durează mai mult decît citeva episoade... Statu quo (sau aproape) în **Calvarul**, unde femeile (Dașa și Katia) continuă să pătimească și ele, însă, în cazul lor, fără momente de „respiro”. Multă încordare și chin și în **Rădăcini**, chiar dacă, de la episod la episod, unele etape „sînt arse”. Ce se poate înțelege de aici? Că viața în seriale este grea, cu înălțări și căderi neașteptate. O viață dură, ca să zic așa. Nu oricine, nu orice fibră rezistă la tensiunea aceasta, de săptămîină cu săptămîină, a vieții seriale...

a. b.

TELECINEMA

■ **CU** un ochi avizat și tandru, într-o limbaj cu minte, într-o atitudine poate prea pioasă față de selecția sa, T. Caranfil întreprinde o retrospectivă a „muncitorului conștient în filmele noastre”, temă nu lipsită de materie și gînduri. Se pornește într-un fel de cronologie interioară — adică se ia dintr-un film recent o discuție despre Iosif Nădejde și Marx, ceea ce ar puncta, ca la istorie, apariția primelor idei socialiste. Discuția se duce între doi tineri la curent, pe la 1900, în curent, ei sînd direct, pînă la briu, într-o baltă sadoveniană (ecranizare infidelă!), frumos filmată. Se trece apoi la scene din cunoscutii **Nepoți ai gornistului** de pe la '50 — ideea care cucerește masele fără a pierde individul — pentru a se ajunge via Vițu (umanismul mazilian) la **Facerea lumii** și instalarea puterii revoluționare, unde, de citeva ori, Ilarion Ciobanu a ajuns exemplar.

De la cronologic ajungem la ontologic (antologicul încă nu-l avem...) și intrăm în zilele noastre, cu **Orașul văzut de sus** și **Trepte pe cer**, film în care Dinică, într-o cabină

O ceașcă bună de ceai

de constructori, bea un ceai dintr-o ceașcă mare ținînd-o în palmă, cu o naturalețe orbitoare, care face cît halba de bază în orice creație, halba pe care chiar demiurgul vrea s-o audă pocnînd în capul lui Paul. În acest timp, cît Dinică soarbe, un tehnician ca toți tehnicienii din filmele noastre, puțin la simțire, vorbește la telefon, în clișee știute ale birocrației angosate de arborele mereu verde al vieții. Între gestul de o secundă al lui Dinică și apăsatul monolog telefonic se deschide prăpastia de suferință care se cascadează în multe din filmele noastre zise de actualitate. Muncitorul e conștient în mîntea scenaristului, dar pe ecran e cel mult conștiincios. El are idei clare, prea clare, dar și gesturi puțin, prea puțin. Cite sînt, sînt de obicei false, fie din cauza frazelor prea mari, fie a „războalelor” prea mici. Semnificativul ingheață în edificator. Claritatea n-are nimic misterios. Conflictele sînt lipsite de amănuntul acela care se cheamă dramă, nu personală

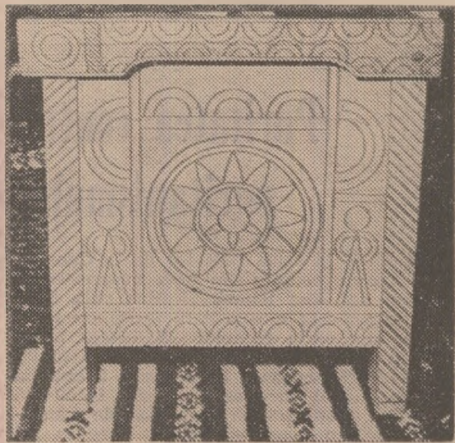
— asta ar mai fi... — cî unică, în care viața să se imbrilge, cum numai ea știe, cu ideea. Acțiunile sînt liniare și laminate, uncori la rece, iar tensiunea aparține poate stilurilor, instalați pe ploți grele, pe dinafară, dar totdeauna spre „timp frumos”, pe barometrul interior. Ne balansăm între „beau fixe” și „Beau geste”. Comicul e unilateral — exersat mai ales pe „inconștiență”. Conștiinciosul nu prea are haz și spune glume numai cînd are de introdus sfaturi. Lipsită de enigma ei, viața — la viață nouă, enigme noi, de ce nu? — în filmele noastre de actualitate nu are nici farmec, nici surpriză, nici veselie mare, nici tristețe, fie ea cît de mică, fiind deci, făcînd o medie, lipsită de naturalețe. Ea pare o lecție morocănoasă și rezonabilă a unor dicții care se străduiesc a fi, în final, și răspicate. Există momente în artă cînd o prea mare conștiinciozitate a echilibrărilor dăunează cît, uncori, prea multă minte.

Radu Cosașu

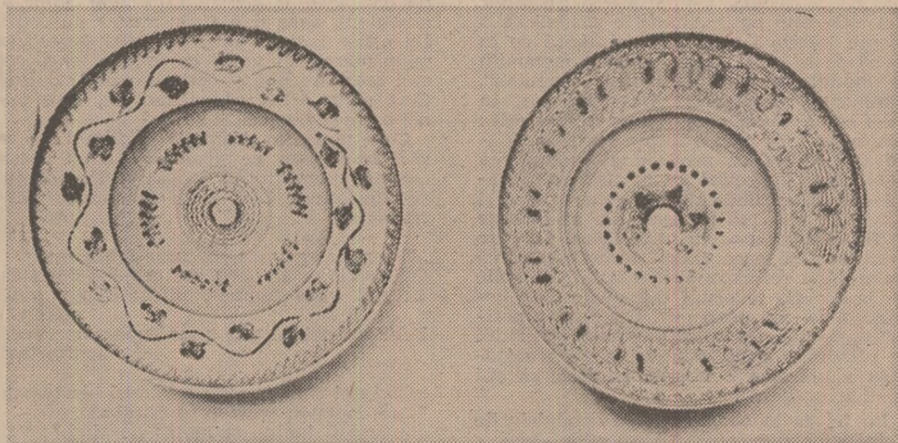

Plastică

Talent și dăruire

Chirilă Drancă : Ladă de zestre

Stelian Ogrezeanu : Farfuri

PREZENȚA artiștilor amatori în actuala ediție a Festivalului național „Cîntarea României” se dovedește mult mai substanțială sub raport numeric — statisticile succinte reflectă acest aspect semnificativ și pozitiv — dar și calitativ, printr-o mai pronunțată orientare către formele originale, în sensul accentului pus pe autenticitatea și sinceritatea expresiei.

Grupate astfel încît secțiunile create să totalizeze cele mai simptomatice rezultate obținute în teritoriile specifice, cu statut estetic distinct, bine precizat, lucrările selecționate pentru a încununa cei doi ani de confruntare creatoare și stimulativă circumscriu nu numai preocuparea de mase pentru artă ci și potențialul existent, adus din starea sa latentă, cu sporadice manifestări, la treapta afirmării depline, responsabile și permanente. Fenomen specific pentru cultura noastră contemporană

și posibil tocmai datorită caracterului ei definitoriu, socialist, solicitînd cele mai diferite domenii ale creației și oferind condițiile descoperirii și dezvoltării talentelor autentice. Imaginea acestei realități se desprinde asemenea unei concluzii prin alăturarea celor mai diferite genuri, tehnici, procedee, inventivitatea și prelungirea tradiției interferîndu-se după o dialectică a raporturilor ce conferă caracterul viu, activ și actual al gândirii formative proprii spiritualității românești.

Arta populară și arta decorativă a creatorilor amatori formează obiectul selecției de la „Casa Scînteii”, o foarte bogată și atractivă compunere, gîndită după criteriile muzeistice detectabile, delimitînd clar cele două categorii incluse în expunere. Căci, așa cum este și firesc, diferențele specifice dintre creația populară și cea a artistului amator, fără a provoca o cezură irecuperabilă sau o incompatibilitate de esență,

marchează destiul celor două tipuri de atitudine față de obiectul preocupărilor și, implicit, două tipuri de rezultate concrete.

ARTISTUL POPULAR este un continuator al tradiției și un model, tehnica rămîne superlor artizanală, preluată și conservată cu respectul cuvenit unei meserii ce include și valoarea estetică, dar ale cărei rezultate sînt în egală măsură, sau poate în primul rînd dacă ne gîndim la finalitate, de domeniul utilului cotidian. El prelungește, de asemenea, un repertoriu străvechi, arhaic adeseori, ca pe o condiție a sentimentului proprii continuității spirituale și materiale, introducînd noi elemente cu prudență și bun gust și tot în spiritul prototipului, combinații sau aranjamente ce decurg din repertoriul global, și utilizînd materialele provenite din economia casnică rurală, ca unele ce pot contribui la autenticitatea rezultatelor. La acest capitol se observă o intruziune deloc dorită și, de ce să nu o spunem, evitabilă totuși, a materialelor „moderne”, sintetice, parcă prea stridente și „sticloase” pentru echilibrul și austeritatea ce se degajă din tot ce produce creatorul popular. Și, poate tocmai acesta este punctul asupra căruia Festivalul național „Cîntarea României” poate acționa, interzicînd contrafacerile, intervențiile artificiale, suburbane, și contribuind în mod decisiv la puritatea stilului și a procedeeilor, pentru a menține adevăratul fond de autenticitate și valoare populară, ca o condiție ineluctabilă a emanației talentului autohton. Din fericire, expunerea de la „Casa Scînteii” este reconfortantă sub acest raport și orice piesă provoacă satisfacții estetice, dezvăluind dotare, fantezie și o siguranță ce ne confirmă explicit faptul că sîntem un popor dotat pentru frumos, oricare ar fi domeniul său de acțiune. Eleganță, sobrietate, colorit armonizat, compunere echilibrată, conștiință clară și distinctă a raportului ideal dintre estetic și util guvernează în-treaga expunere și contribuie la succesul ei concret și la cel virtual, de conținut și implicații.

ARTISTUL AMATOR, prin statut un personaj care, în condițiile unei dotări native, se îndreaptă conștient și chiar cu ambiția autodepășirii către artă, se află supus în mod obiectiv tentațiilor oferite

de frecventarea unor modele accesibile prin stadiul actual al civilizației ochiului, de forma și valoarea cărora caută să se apropie cît mai mult, ca un posibil ideal. De aceea, chiar și la amatorii „insitici” sau „naivi” se descoperă existența unor preferințe ce decurg din contactul cu o imagerie bogată, la nivelul informațiilor receptate astăzi de orice individ prin lectură sau film, unii reușind, tocmai datorită personalității lor și talentului autentic să se sustragă influențelor, rămînd ei înșiși, autori detectabili în expoziții, mîi puțin tributari unui prototip. Mai ales atunci cînd caracterul narativ, propriu artei lor, se alimentează din realitatea familiară supradimensionată pînă la fabulos, sau a celei istorice recuperate în legenda-ritatea ei, rezultatele sînt fascinante și specifice. Mai dificil de analizat sînt producțiile celor ce au un fond de cultură detectabil, unii chiar în domeniul artei pe care o practică, și care tind să egaleze performanțele profesioniștilor genului, dintr-o spontană și pozitivă nevoie de confirmare a propriei personalități, a etalării disponibilităților, pornind de la un studiu destul de ridicat al calităților, de concepție și manieră. Lucrul este vizibil în cazul artiștilor decoratori, dar nu numai al lor, atenți cu nuanțare la solicitările modele dar păstrînd un ochi îndreptat și către valorile tradiției, abordînd genuri și tehnici variate, adeseori interferîndu-se în soluții compozite.

Un alt tip de probleme, fără a deroga de la cele de principiu, ridică manifestarea artiștilor în domeniul artelor expresive, expuse la „Muzeul colecțiilor de artă”, pentru că personalitatea și aspirațiile celor ce abordează aceste direcții conțin ceva din condiția virtuală a unui creator profesionist, chiar dacă prin ocupația de bază cei mai mulți sînt departe de o ambianță tangentă cu cea artistică. Aici, la capitolul profesiei, se pot observa categorii de preferințe și opțiuni selective, detectabile în atitudinile și procedeele abordate, firește după date temperamurale, dar și după posibilitatea frecventării și înțelegerii unor modele cu autoritate. Important ni se pare faptul că acești artiști, în fond echivalînd prin statut și dotare pe artiștii cu studii libere care au ajuns, treptat, la treapta profesionalizării în timp, au făcut din vocația lor nu un simplu mod de a consuma plăcut timpul, ci o modalitate de a aborda și interpreta realitatea, ceea ce constituie un fenomen pozitiv la amolificarea căruia Festivalul național „Cîntarea României” contribuie, modelînd un nou prototip uman, admirator și creator de frumos. Merită să fie subliniată participarea pictorilor, sculptorilor și graficienilor amatori, atenția acordată de ei actualității atît de familiare, dar și istoriei trăite și înțelese dintr-o perspectivă nouă, amplificată prin destiul nou al României, ca și faptul că, în esență, atitudinea lor formativă atestă aceleași calități profunde, de concepție, umaniste și solare, ce caracterizează însăși structura noastră spirituală. Și, firește, nu putem să nu subliniem, dincolo de calitățile de concepție, concretizate în tematica diversă, tonica pe cele de limbaj, poate nu totdeauna în acord cu rigorile formulor exemplare, dar beneficiînd de un coeficient sesizabil de sinceritate și afectivitate eficientă ce gîsesc rezonanțe ample în conștiința receptorului, a publicului larg. Ceea ce conferă și pronunțatul caracter social al artei acestei categorii de creatori, subliniînd necesara lor prezență în contextul culturii românești contemporane.

Și iată cum, în această ultimă etapă, a concluziilor și împlinirilor, artiștii plastici participanți la sărbătoarea creației și a talentului, „Cîntarea României”, transmit cu sinceră emoție și cu înalte calități de conținut, tematică, limbaj expresiv și mesaj responsabil, adevărurile transfigurate ale realității României socialiste, adevărul despre țară și oamenii săi, constructorii socialismului.

Virgil Mocanu

Vasile Paulovics : Portret

(Din Expoziția de grafică deschisă în Sala Teatrului Național în cadrul Festivalului național „Cîntarea României”)

Anton Dogaru

Muzică

Partituri:

TIBERIU OLAH: „Invocații”

● CA și în simfonia corală *Timpul cerbilor*, Tiberiu Olah ridică această coloană sonoră cu cărămizi șlefuite cu migală, în așa manieră încît materialul alcătuirii aproape că nici nu mai poate fi perceput ca atare. Cu atît mai mult, disecția în elemente de limbaj — destul de dificilă, de altfel — nu servește contemplării sau apropierii de edificul care se prezintă perfect sudat. Anunțată și încheiată cu sunete de flaut, muzica *Invocațiilor* dă sentimentul unui complex de stări, dinamice sau reflexive, în care pulsul bate regulat, omenesc, chiar dacă ceea ce se execută de către cei 5 interpreți, depășește permanent obișnuitul, cotidianul. Tiberiu Olah ne-a arătat, în nenumărate rînduri pînă acum, că este un magician al ritmurilor, culorilor și formelor muzicale, pe care le trăiește, cu multă intensitate, în eul său, înainte de a le așterne pe hîrtie, surprinzîndu-ne, cu fiecare par-

titură nouă, depășind adică ceea ce ne pregătisem să ascultăm. Este de fapt cuprinsă aici condiția marilor compozitori, pentru care problemele de simplă meserie, de meșteșug sînt ca și tablele de logaritmi pentru marii matematicieni. Dacă ar trebui să decupez cea mai interesantă calitate a *Invocațiilor* lui Tiberiu Olah, m-aș opri la marea vibrație cuprinsă în sunete, trădînd convingerea mioritică supremă, în problema vieții și a morții, pe care compozitorul o are și pe care am apreciat-o întotdeauna, încă din timpul studiilor la clasa sa de compoziție din Conservator. Ca și atunci, Tiberiu Olah ne spune acum, în limbajul *Invocațiilor*, că trebuie să fim raționali și demni cu ființa noastră, cu tradiția românească de luptă și de aprigă dorință de libertate și progres. Sintem obligați să-i mulțumim compozitorului pentru această lecție a sa, pentru magia cu care pătrunde în cele mai adînci taine ale frumuseții legendare.

Debut editorial:

MAYA BADIAN: „Concert de cameră pentru corn și percuție”

● TINĂRA compozitoare Maya Badian a demonstrat, pe parcursul anilor care s-au scurs de la absolvirea Conservatorului, că are capacitatea de a scrie muzică originală și accesibilă, în diverse genuri. *Rezonanțe pentru flaut*, *Monodie pentru oboi solo*, *Capriccio pentru fagot*, *Incanțate pentru clarinet* sînt cîteva din titlurile lucrărilor sale care demonstrează existența unor preocupări de creație de-

dicat studiului timbrelor și a utilizării cit mai interesante a acestora, sub raport concertistic. Pe de altă parte, *Mișcare simfonică*, *Concertino pentru pian și orchestră*, *Concert pentru vioară și orchestră*, *Movimento pentru cvintet de suflători*, și *Concert pentru corn și percuție*, alte lucrări semnate de compozitoare, sînt mărturii ale interesului pe care Maya Badian îl poartă muzicii simfonice și concertante. Cantata *Spre înalt*, pe versuri de Ana Blandiana, constituie unul dintre o-pusurile autoarei în care au fost apreciate veritabilul său talent în alcătuirea muzicii cu text, precum și abila minuire a timbrelor orchestrei, în imediata vecinătate a solistei. Editura muzicală a scos recent de sub tipar prima partitură a compozitoare, *Concertul de cameră pentru corn și percuție*, scris în anul 1976. Ca și în celelalte partituri, Maya Badian alcătuieste și aici, cu minuțiozitate, un triptic format din două mișcări lente încadrînd o fugă, ce se desfășoară cu dinamică pregnantă. Ritmica partiturii, precum și textura timbrală, în care nucleele susținute de instrumentele de percuție joacă un rol important, formează laolaltă o operă concertistică de mare efect. Predominant polifonic, limbajul vehiculat se distinge printr-o veritabilă eleganță și suplete, elemente care, în orice caz, au constituit fondul succesului de care s-a bucurat lucrarea, în numeroasele ei interpretări din țară și străinătate. Nu în ultimul rînd, de partitura Mayei Badian trebuie să legăm și numele celebrului nostru cornist Nicolae Dosa, care a inspirat-o și care a prezentat-o, în repetate rînduri, cu căldură și vibrație.

Pe Valea Rinului

CA SĂ cunoști Frankfurtul e bine să te îndrepti încă de dimineață către „Eiserner Steg”, pasarela subțire care se arcuiește peste Main. Aici, cu bărbia proptită în palme și cu spatele încovoiat de răcoarea ascuțită a dimineții, poți să ascuți orașul cum se trezește. Mai întâi automobilele, singurate, apoi în valuri, alunecând pe Mainkai Strasse, prin fața Renterturmului, turnul medieval care își întoarce spre fluviu înflorescența de creneluri și de acoperișuri. Din josul apei, despiciind ceața albăstruiă apar șalupele și papucii zburători, grăbindu-se cu o viteză nebună către ținte necunoscute. Apoi trecători grăbiți: gospodine, muncitori, studenți, traversând, cu bocănituri mărunte, pasarela metalică, pe urmă zgomotul de mese și scaune țirite pe podeaua de lemn a debarcadelor din apropiere. Poți să privești apoi valurile mari pe care le face un șlep care alunecă în josul apei, încărcat cu fierărie, să auzi uruiul mărunț al stururilor micilor magazine înșiruite pe mal, la parterul clădirilor masive, vopsite în alb, galben intens și roșu. Odată izbucnită deasupra orașului, ca o scintee de magneziu, lumina zilei lasă să se vadă pină departe turlele (Domul, biserica Sfintul Paul), zgârie norii, imprăstiați, răzleți, pe toată întinderea, oglinzile parabolice ale stațiilor de radio și televiziune, parcajele supraaerate de forme bizare. Ca să cunoști Frankfurtul este aproape obligatoriu să te îndrepti către Hauptwache, inima orașului, locul către care curg și unde se intersectează toate străzile, liniile de autobuz și tramvai, toată mișcarea orașului. Aici, în biziiala difuză, în timp ce bei o cafea pe terasa cu scaune roșii de la Hauptwachen Cafe, în fața clădirii gălbui cu coloane masive construită în secolul 18, poți să înțelegi, în solitudinea pe care ți-o dă numai hărmălaia miilor de autovehicule, suflul imens al orașului, care se prăvălește asupra ta cu toate sunetele și culorile sale.

De lângă Kaufhof, marele magazin de pe Zeilstrasse, cea mai mare stradă comercială a R.F.G., tăiată acum în două de noua ramură a metroului, aflată în construcție, poți să parcurgi cu harta în mână itinerarul care cuprinde Frankfurtul vechi: Katerinenkirche, biserica scundă în care te poți retrage pentru o clipă din valul de mașini care seceră aerul; Der Romer, vechea primărie, a cărei fațadă în trepte, cu însemne medievale e vegheată de trupurile de metal ale unor cavaleri în armură, Eschenheim, străvechi turn al breslelor, o insulă între clădirile noi pe care se lăsează reclame de Pepsi-Cola, Domul — înșind vertical printre clădirile din apropierea Mainului, Salzhaus, o casă a cărei fațadă e în întregime placată cu arabescuri de lemn de o măiestrie uimitoare. Traversat astfel, dintr-o parte în alta, Frankfurtul își dezvăluie pe nesimțite toate fețele și ritmurile sale, pe de o parte orașul blind, vechi, pe de altă parte metropola, orașul tentacular de pe marile bulevarde, orașul comercial, industrial și bancar, neobosit și nesățios, galopând de dimineață până seara în ritmul unor metronome nevăzute.

Cind intri în casa natală a lui Goethe, cu simțurile încordate de frigul de-afară, ce te frapează încă de la început e lumina albă, neînchipuit de albă care se strecoară prin perdele, imbrăcând pereții, verdeaua și mobilele, care par că plutesc în aerul rece, imprăștiat de aeroterme. O profundă nemiscare atinge totul: ghidul pare o statuie încrămciată cu mina în aer, vizitatorii solitari pășesc în virful picioarelor și vorbesc neînchipuit de încet, custodele pare un bust de marmură scufundat între vrafuri de prospecte și cărți.

Dacă ne gândim bine, sintem și nu sintem în casa natală a lui Goethe, pentru că zidurile care au cunoscut ziua nașterii

sale nu mai sint azi în picioare. De-a lungul timpului, începând cu 1863, cind a intrat sub ocrotirea asociației culturale „Freies Deutsche Hochsft”, casa a fost renovată de mai multe ori, iar după bombardamentul din 1944, cind a fost distrusă în cea mai mare parte, a fost reconstruită în întregime. Cu toate acestea, ne spune ghidul, majoritatea covârșitoare a exponatelor care invie lumea poetului sint originale, fiind salvate de sub dărâmturi. Iată scaunle greoaie cu spătar înalt, princiari, iată secretaire-ul la care lucra poetul, pătat de cerneală proaspătă parcă! Iată rampa scării de fier forjat, lustruită de lunecarea miilor vizitatorilor veniți să vadă casa poetului. Parcurse una după alta, încăperile denumite după tipicul muzeografilor: Sufrageria, Camera de mijloc, Camera picturilor, Camera de sud, Camera de nord, Camera natală, Camera de muzică, Camera poetului — se însufleșesc în clipa în care privești dincolo de pinza timpului și vocea poetului începe să declame abia auzit: „Marea vedeam strălucind, valul cel blind licărea; / Vesel sub vintul prielnic, pinza plutea mai departe / În inima mea nici un dor; / Privirea-nsetată / Se întoarse curind către zăpada din munți. / Multe comori sint în sud! În nord însă-i una / Ce fără scăpare, mă trage-napoi, ca un mare magnet”.

DE LA Frankfurt la Bonn autostrada trece prin Wiesbaden, Rüdeshheim, Koblenz, pe Valea Rinului, celebra vale a castelelor și a vinurilor. Pînă la întâlnirea cu fluviul, automobilul aleargă sub soarele blind de vară, prin sate și orașele, printre ogoare arate și șiruri de plopi, pe sub stoluri de grauri și de ciori și printre hambare de cămămidă roșie, înșurubindu-se în lumina mătașoasă. Treccm prin localități tipic germane, cu case vechi (gotice, vopsite în culori intense) în fața cărora stau bătrini imbrăcați în pantaloni bufanți și scurte de vint, cu școli din care grupurile de copii blonzi se revarsă ca niște cascade sonore, cu restaurante prin geamul cărora se zăresc turiști singuratici în fața unor halbe uriașe de bere. Qată intrati pe Valea Rinului, spațiul se îngustează, strins între versanți pe care coboară terasale cu viță-de-vie. Lat și scinteilelor, Rinul curge tăcut, purtind în spate șalupe, vapoare și șleperi, bolborosind prin luncele în care se vad păsind cai ireali, lîngînd mici porturi și debarcadere pe care se vad gramezi de butoaie, stive de busteni și de araci, baloturi de sîrmă și teascuri, semn că dintotdeauna Valea Rinului a fost un eden al viței-de-vie. Dacă n-ar fi autostrada, automobilul care își biziie într-una instalația de aer condiționat și antenele de radio și televiziune așezate pe culmi, ai crede că te afli în alt secol. Treccm prin sate vechi de podgoreni care își coboară spre fluviu străduțele pietruite, mărginite de circumioare, hanuri, restaurante și prăvălii cu obloane de lemn innegrit, prin orașele blinde, patriarhale, cu piețe minuscule, cu biserici care își trimit dangătul clopotelor pînă dincolo de fluviu. Primul popas îl facem la Rüdeshheim, regina neincoronată a podgoriilor renane, urcînd pe Döselgasse, strada celebră peste care plutește de secole arătarea străvezie a lui Bachus, străduța cîntată de poeți și de muzicieni de geniu. Aici, în liniștea dulce, la „Zum Engel” poți să guști o nemiapomenită supă de gulaș și să bei o cană de vin dumnezeiesc Margareta Kreutz.

Se spune despre Valea Rinului că e un leagăn al istoriei, că aici s-au întrepătruns și s-au format neamurile germanice. Drum transeuropean, graniță de imperii, vad comercial, Rinul vechi își desfășoară în fața noastră cele citeva zeci de castele, agățate ca niște cuiburi de vulturii pe versanți, pe stînci, pe terasale văii. La prima vedere, castelele par citadele trufașe, inexpugnabile, cu ziduri negricioase și sumbre, cu turnuri și creneluri care sfi-dează văzduhul cenușiu umed, unele au

devenit însă hanuri, altele adăpostesc fundații sau instituții culturale, altele muzee. Le privim cum apar, surprinzătoare, de după stînci, de după perdelele de viță, în pinza unor pădurici de arbuști, pe culmile golașe peste care norii alunecă vineți. Unele sint masive, greoaie, pătrătoase, altele semețe ca lamele unor pumnale negre, cu turnurile ca niște tuburi de orgă, cu meterezele ascuțite ca gura unei ghilotine. Construite cele mai multe în secolele XI—XIII și servind drept reședință familiilor nobiliare care au stăpînit Valea Rinului — fărîmîțată într-o puizerie de domenii feudale, cuiburi ale „cavalerilor tilhari” care impuneau lumii din jur legile și arbitrarul puterii lor nesăbuite, castelele Rinului atrag anual un foarte mare număr de turiști care vor să vadă „zona cu cele mai multe castele din Europa”.

În ceea ce ne privește, a încerca să le vizităm pe toate este, cit se poate de evident, o imposibilitate. Pe cele mai multe le contemplăm pe fereastra automobilului care alunecă lin. Cind însă le trecem pragul, pașii noștri răsună puternic pe alicie presărate cu dale de piatră, în sălile înalte în care odihnesc mobile vechi, armuri acoperite cu o brumă subțire, tablouri din care ne privesc ochii trufași ai unor principese angelice. Primul care ne apare în fața este Ehrenfels, o ruină masivă din care se păstrează încă multe ziduri în care se zăresc golurile oarbe ale ferestrelor, fost punct de vamă aparținînd episcopiei de Mainz. În apropiere, pe o insulă în mijlocul Rinului, Mause Turn (Turnul șoarecilor), înalt, alb, ca un decor de Disneyland, proiectat pe fundalul pădurii, fost punct de vamă care împreună cu Ehrenfels cuprindea trecerea pe vale ca într-un clește. Rhesstein, construit în secolul XIII, se înalță în mijlocul unei perdele de vegetație mărunță, are un donjon masiv, două incinte și turnuri la colțuri; pe pavajul curții sale vintul imprăstie frunze putrede și funigee; Reichensteinal este unul din cele mai vechi castele de pe Valea Rinului și a fost construit la început în stil romanic, fiind distrus apoi în secolele 13 și 14, apoi reconstruit. Dacă treci podul de piatră (cîndva pod ridicător) și pătrunzi prin portalul cu ferestre și balcoane poți să te plîmbi pe „drumul de strajă” și să privești prin creneluri valea prin care fluviul se strecoară ca o curea metalică. În liniștea muzeală și în lumina care pătrunde prin toți porii zidurilor, poți să contempleți colecția de arme și armuri sau să ciupesti cu arătătorul instrumentele vechi din sala de muzică. Apoi, după ce vizitezi Sooneck și Heimbürg, sensibilitatea cu care rețineai la început fiecare amănunt începe să se diminueze, poate și din cauza grabei și a căldurii. Și în timp ce bancheta din spate a automobilului se leagănă lin, adormitor, notații tremurate rețin alte nume și imagini de-o clipă: Furstemberg, o ruină care-și păstrează încă bine donjonul circular, Stahleck, castel în care funcționează azi un bar al tineretului, Schönburg (un centru al tineretului), cetățuia Kaub, un castel în miniatură, fost post de vamă construit pe o insulă în mijlocul Rinului, Gutenfeld, impresionant, bine păstrat, Lorelei, stîncă legendarei nimfe cîntată de Heine, pe care o privim după ce automobilul oprește lin într-o curbă a șoselei, Maus și Katz (Șoarecele și Pisica), două castele care au aparținut conților Katzelenbogen, Hamerstein, castel așezat pe o stîncă uriașă ca o cascadă de piatră, Arnfeld apoi Rhei-neck, construite de conți palatini... De o parte și de alta a autostrăzii, sate și orașele desprind parcă dintr-o stampă de epocă, cu străzi de-a lungul cărora te așteptă să apară alaiul de curteni al nobililor care locuiau în castelele de pe culme.

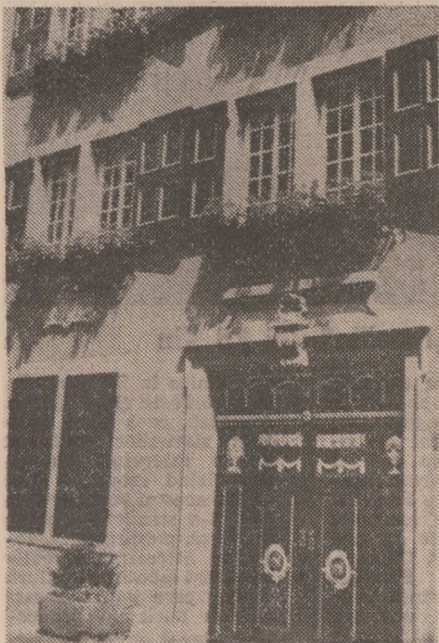
CIND te apropii de Bonn, șirul castelelor Rinului se intrerupe brusc. Automobilul trece mai întii prin Bad Godesberg, un orașel satelit al capitalei, în care locuiesc funcționari guvernamentali și diplomați

străini, liniștit, inundat de vegetație și de limuzine somptuoase, dominat de colina în virful căreia se înalță turnul circular, sumbru al cetății Godesburg. Intrăm în Bonn pe șoseaua care insoțește malul Rinului; e seară și orașul pare o constelație afirmată de capetele pouurilor, arcuite ca niște harfe uriașe.

A doua zi, parcurs fără grabă, contemplat, Bonn-ul își rotește fără oprire în fața ta cele două chipuri ale sale. E mai întii Bonn-ul vechi, cel din Vivatgasse, Botlerplatz, Munsterplatz, Markplatz, Flohmarkt, Romerplatz, cu case și instituții vechi, sub arcada cărora poți să ascuți un cor de bătrîni, concertul unei mici orchestre de coarde sau cîntecul auzeros al unei flașnete pe care un orb o invirte fără oprire. În Flohmarkt poți să rătăcești la ceasul amiezii printre tarabele anticarilor sau să te alături grupurilor de turiști care se fotografiază în fata Rathausului. Dacă n-ar fi forfota nebună a magazinelor, care au găsit în aceste străzi și piețe un vad ideal, ai putea să crezi că te afli în Bonn-ul de acum două secole, cetate blindă peste care alunecă, din nava catedralei, sunetele unei orgi uriașe. Tot atât de pregnantă este și cealaltă față a orașului, Bonn-ul politic și administrativ, cea ipostază întoarsă cu totul către zilele noastre. Palais Schaumburg, sediul cancelarului federal, Vîla Hommerschmidt, sediul președintelui federal, cartierul guvernamental Tulpenfeld, complexul ministerial al Justiției și Educației sau campusul Bundestagului de pe malul Rinului îți aduc aminte că înainte de toate Bonn-ul e Capitala, plexul politic, decizional al Republicii Federale. În fine, cea de-a treia ipostază a Bonn-ului e cea de șantier: investiții substanțiale vor face din orașul de mărime mijlocie de astăzi o metropolă în continuă expansiune.

Ca să cunoști cu adevărat Bonn-ul e obligatoriu să treci pragul casei cu numărul 20 de pe Bongasse, în inima orașului vechi, casa sub acoperișul căreia se naștea Beethoven la 17 decembrie 1770. Cind intri pe Bongasse zgomotul orașului dispare aproape în întregime, rămîind doar larma mărunță pe care o fac grupurile de turiști care așteaptă la intrare. Soarele bate pieziș, pormbeii se roteșc în jurul turlei bisericii din apropiere, automobilele înaintează lin și se opresc în fața ușii masive decupate în zidul văruiț cu humă roșietică, deasupra căreia scrie Beethoven Geburthaus. Dus de valul vizitatorilor, străbați cu incetinăală încăperile, în care lucesc stîns mobile, instrumente muzicale, busturi, tablouri, vitrine încărcate de manuscrise, scrisori și obiecte minuscule. Ca și în casa natală a lui Goethe, camerele casei din Bongasse 20, golite de viața adevărată care le anima altădată, se numesc Camera de lîngă curte, Galeria fondatorilor, Camera Bonn-ului, Sala tineretii lui Beethoven, Camera orgii, Sala manuscriselor. În vîlmășagul de amănunte pe care te străduiești să le reții, strecurîndu-ți capul printre cele ale vizitatorilor, citeva se desprind și-ți rămîn pentru totdeauna în memorie: profilul tînarului Beethoven (fața artistului decupată dintr-o bucată de întuneric — litografie), mu-lajul mîinii și masca (îngîndurată) parcă vie, parcă fremătînd încă sub valurile unei muzici nevăzute, cornetele acustice ajutătoare, dureroase prelungiri în univers ale auzului muribund al compozitorului, vitrina vieneză cu obiecte minuscule: o pereche de ochelari, o lupă, un clopoțel, un coup papier. În grădina casei, bustul de bronz te privește tăcut în aerul rece; e poate cea mai puternică amintire cu care părăsești casa din Bongasse 20.

Mircea Florin Șandru

Bonn: Casa Beethoven

Herbert Marcuse

● Filosoful Herbert Marcuse a încetat din viață, duminică noaptea, într-un spital din localitatea vest-germană Starnberg, din apropiere de München. Născut în anul 1898, la Berlin, emigrând în 1932 în Statele Unite, s-a făcut cunoscut în întreaga lume mai ales prin operele *Om unidimensional* și *Eros și civilizație*.

Gustav Mahler — două biografii

● Aproape simultan, la Paris, a apărut volumul *Gustav Mahler* de Kurt Blaukopf și s-a reeditat biografia compozitorului scrisă de Bruno Walter. Primul, considerat destul de ciudat, prezintă creația lui Mahler ca un fenomen spontan, autonom, aproape angelic și, evocând existența artistului, se limitează doar la cariera sa. E adevărat că autorul face aceasta într-un mod exhaustiv și pertinent, dar lipsa oricărui detaliu din viața personală a lui Mahler diminuează valoarea cărții, neexplicând geniul compozitorului. Biografia semnată de Bruno Walter (mort în 1962) care a fost bun prieten cu Mahler, din 1894, vedește în schimb o bună cunoaștere a muzicianului ca om și o excelentă înțelegere a creației sale. Această familiaritate psihologică este transpusă nu în analize savante și greoaie, ci în observații scurte dar extraordinar de pertinente.

Caietele Péguy

● Într-o nouă formulă grafică, atrăgătoare, bogat în informații și a apărut ultimul număr al *Caietelor Péguy*, cu o serie de studii interesante purtând semnătura lui Aimé Césaire, Françoise Gerbot, Simone Fraisse etc., precum și cu o serie de scrisori inedite din corespondența Charles Péguy — Jean Schlumberger.

Mihail Bulgakov în Anglia

● Sub titlul *Garda albă*, Royal Shakespeare Company a prezentat de curind piesa lui Mihail Bulgakov *Zilele Turbinilor*. Critica teatrală engleză este unanimă în elogii la adresa interpretării Juliette Stevens, a lui Michel Pennington și Richard Griffith.

Festival Strehler

● Orașul italian Portofino va găzdui, în luna octombrie, primul festival artistic inițiat de marele regizor Giorgio Strehler. Programul înscrie un recital de versuri din creația poetică a lui Eugenio Montale, Umberto Saba și Campana, susținut de Strehler, o selecție de melodii pe versurile lui Brecht, interpretate de Milva, și un seminar cu tema „Arlecchino in Commedia dell'arte”, la care va participa actorul Ferruccio Solari, celebrul interpret al lui Arlecchino în piesa lui Goldoni *Slugă la doi stăpini*. Un juriu special, condus de Giorgio Strehler, va premia una din piesele de debut ale tinerilor dramaturgi italieni, urmând ca spectacolul să fie prezentat de către Piccolo Teatro în stațiunea viitoare.

Hofmannsthal romancier

● Moștenirea literară a lui Hofmannsthal cuprinde, printre cele 20 000 pagini de manuscris, și fragmentul unui roman intitulat *Andreas*. Aceste pagini trădează preocuparea liricului, eselistului, dramaturgului și libretistului Hugo von Hofmannsthal pentru genul epic. Un prim fragment a fost scris în vara anilor 1912—1913. Proiectul este reluat în 1925, când autorul mărturisese, într-o scrisoare adresată amicului său Carl J. Burckhardt, că „s-a consacrat cu o mare forță spirituală vechiului roman” cu intenția de a da proiectului inițial o formă mai amplă. În anii următori, Hofmannsthal își programase scrierea a încă trei romane, între care unul despre Napoleon.

Felicia Antip

Daumier — omagii peste veac

● „Daumier — scria Vincent van Gogh, fratele nostru, în 1882 — este maestrul nostru, al tuturor”. Era la trei ani după moartea lui Honoré Daumier în localitatea Valmondois, la nord de Paris și nu departe de Avers, unde trăia și picta Van Gogh. Daumier murise sărac lipsit de pământ și guvernul francez a consimțit să plătească cheltuielile de înmormântare, care se ridicau la 12 franci. Presa de dreapta a dezlănțuit o furtună de proteste împotriva acestei „decizii nechibzuite”. Daumier, din păcate, nu mai trăia pentru a răsplăti asemenea josiție printr-un desen usturător. Cât despre afirmația lui Van Gogh, se pare că ea n-a fost nicicând mai pregnant ilustrată decât în

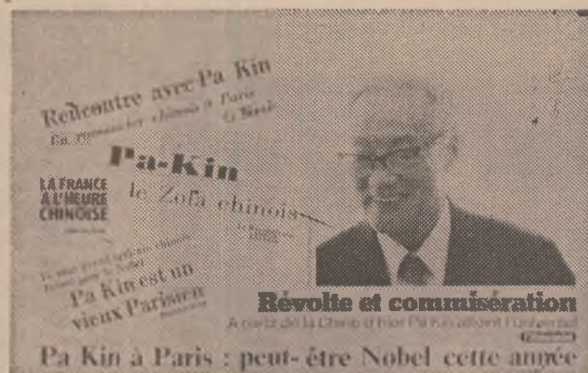
Ludwig Renn

● A încetat din viață, la vârsta de 90 de ani, scriitorul Ludwig Renn. Născut în anul 1889, Renn (Arnold Friedrich Vieth von Gollissenau) provenea dintr-o familie de nobili. Sub impresia primului război mondial și a revoluției germane din noiembrie 1918, el și-a legat destinul de lupta clasei muncitoare. În anul 1928, a devenit membru al Partidului Comunist din Germania. Ca secretar al Uniunii scriitorilor proletari-revoluționari, coeditor al revistei „Die Linkskurve”, Ludwig Renn a făcut parte dintre artiștii care, în Germania, au pus bazele tradiției alianței strinse dintre oamenii de cultură și clasa muncitoare. În pofida închisorii și a urmării, el a rămas mereu credincios convingerilor sale comuniste. În timpul războiului civil din Spania, Ludwig Renn a luptat în calitate de comandant al batalionului Thälmann și șef al statului major al celei de-a XI-a brigăzi internaționale. După întoarcerea din exilul din Mexic, unde a activat ca președinte al mișcării „Germania liberă”, Ludwig Renn s-a angajat cu toate forțele sale în prefacerile antifascist-democratice și construcția socialistă din Republica Democrată Germană. Romanele sale *Război* (1928) și *După război* (1930), *Prăbușirea nobilimii* (1944), cărțile pentru copii și tineret *Trini* (1954), *Negrul Nobil* (1955) și alte opere și-au aflat în multe țări ale lumii nenumărați cititori.

Ludwig Renn a fost președinte de onoare al Academiei de Arte din R.D.G.

Viața lui Esenin

● În editura Trud din Moscova a apărut volumul al doilea (primul volum a apărut în 1971) al romanului *Esenin*, de Alexandr Andreiev, care e inspirat în totalitate de viața poetului Serghei Esenin (1895—1925).

„Familia” lui Pa Kin

● Unul dintre cei mai mari romancieri chinezi în viață. Pa Kin, a fost timp de trei săptămâni oaspetele Franței, cu prilejul apariției în traducere franceză a cărții sale *Familia*. Scriitorul, care locuiește la Shanghai, este foarte popular în R.P. Chineză, unde romanul *Familia*, mărturie pasionantă asupra emancipării tinerilor generații și afirmării unui nou stil de viață familială în China, a apărut în 2 milioane de exemplare. Fost student în științe

actuala expoziție organizată la Muzeul Cartini din Marsilia, ca omagiu comemorativ pentru centenarul morții lui Daumier, fiu al marelui oraș portuar. Presa franceză a precizat că în afară de expozițiile prezentate în 1934 în sălile de la Orangerie și în 1961. la Muzeul Cognac-Jay. Daumier n-a mai fost onorat printr-o manifestare demnă de dimensiunile și semnificațiile operei sale. Centenarul prilejuește însă restituirea cuvenită: încă înainte de cea de la Marsilia, o altă mare expoziție a fost deschisă, pentru toată vara acestui an, la Muzeul de artă și istorie din St-Denis, realizare posibilă urma unei recente donații însumând 3 000 de litografii și gravuri în lemn ale artistului, a cărui creație în acest gen totalizează 4 000 de piese. În imagine: Don Quijote în viața lui Daumier.

O antologie internațională

● Doi poezi britanici, Norman Hadden și Amy Hollins, au alcătuit o antologie a poeziei de limbă engleză scrisă de autori din Anglia, Nigeria, Ghana, Kenya, Africa de Sud, Senegal, India, Cipru, Israel, Singapore, Guyana, Noua Zeelandă etc., etc. Intitulată *Many People — Many Voices* (Mulți oameni, multe glasuri), antologia, apărută în Editura Hutchinson, ilustrează creația unor poeți cunoscuți pe plan internațional,

cum sint Ted Hughes, Auden și Larkin (Anglia), James K. Baxter (Noua Zeelandă), Rabindranath Tagore (India), Edward Brathwaite (Guyana) și Wole Soyinka (Nigeria), dar lansează și nume încă necunoscute dincolo de hotarele țării. Volumul este bogat ilustrat cu gravuri, desene și fotografii de sculpturi din țările de origine ale autorilor. În imagine: două din paginile cărții, reprezentând Africa, Europa și America centrală.

Literatura Americii Latine în 200 de volume

● La Caracas a fost publicat cel de-al 25-lea volum din *Istoria literaturii țărilor Americii Latine*. Enciclopedicul proiect va cuprinde în final 200 de volume, acoperind o perioadă de cinci secole: de la perioada precolum-

biană pînă la curentele moderne ale literaturii contemporane. Vor fi incluse de asemenea operele principalilor filosofi, antropologi și sociologi, precum și scrierile politice ale marilor luptători pentru libertate.

O carte despre Grecia cotidiană

● Ziaristul și romancierul Vassilis Alexakis este autorul unei cărți remarcabile, *Grecii de azi*, în care înfățișează istoria veche și recentă a poporului său, alcătuiind un sugestiv peisaj cultural și sociologic al Greciei. Au-

torul își prezintă țara și prin intermediul gesturilor și obiceiurilor poporului său. Cartea este o imagine complexă și bogată a Greciei, deschizând câteva ferestre spre viața cotidiană a unui popor înzestrat cu umor și duioșie.

Am citit despre...

Civilizație și apărarea ei

■ CULTURA franceză „este mai puțin expusă primejdiilor în miinle Mareșalului decât în cele ale energienilor pe care i-al văzut defilind ieri pe Canebiere. Există frenezii vinovate”. Culpabilii erau, în viziunea profesorului universitar de istorie petainist, cei o sută de mii de marsiliezi care, la 1 Mai 1942, au făcut nebunia de a ieși să demonstreze pe străzile orașului lor. La 14 Iulie ei aveau să recidiveze: „Nimic ritmat, nimic cadențat sau marșial, nimic din ceea ce antrenează sau răsună. Pe străzile Marsiliei înaintau pașii ușori ai verii, pașii de pinză pe tălpi de soford, pașii de cauciuc, picioarele în sandale care se tirăsc, se frecă și alunecă, dar nu bat călciește, nu răsună. Manifestanții luau în stăpînire orașul strădu cu stradă, se răspîndeau în toate direcțiile, cu o cocardă la butonieră... Înainte chiar de a fi ajuns în cartierele cu imobile, pe străzile largi, pe arterele cu tramvaie, erau o mulțime și zgomotul ei era Marsiliea iar fiecare siluetă devenea de îndată o voce, un cîntec nesfîrșit...”. În primele zile acestea s-a tras, atunci au fost primii morți, primii răniți și, peste puțină vreme, tot ea avea să-i descumpănască, prin fronda ei mușcătoare, pe ocupanți: „La nouă și jumătate, primele detașamente ale Wehrmacht-ului pătrundeau în Marsilia... La zece și jumătate au apărut primele bancuri.” Acest plonjeu brusc în băscălie a avut asupra ocupanților efectul unei lovituri sub centură. Se așteptau la emoție. Și, cînd colo, din blindatele lor, se auzeau interpelecii: „Ați venit cu trenul?” Dacă se opreau să mănince la popotele lor de campanie, erau încurajați de trecători cu indemnul: „Profitați, n-o să țină cît lumea”. Tanțoșii ofiteri erau, spre uluirea lor, tutuiți de indivizi cu mină de vagabonzi. Tancurile zdrăngăneau și duduiau, dar păreau să inspire nu cuvenita teroare, ci o dispoziție șagălnică: „Ei, băieți, ați ieșit să vă plimbați?”

Patrioților lipsiți de ostentație și de morgă din această Marsilie „îngroșată de tot ceea ce fugise din fața invaziei” li se pregătea „o pedeapsă atît de oarbă și atît de vastă încît era greu de imaginat”.

Cînd hitleristii s-au decis să șteargă de pe fața pămîntului Orașul Vechi, ei voiau să se răfuiască sălbatic cu cei numiți de Edmonde Charles-Roux „oamenii de treabă, aproape 40 000 de suflete, care formau împreună cu noii veniți, acești paria de ultimă oră, această turmă umană gonită peste întinderile Europei, un bloc solid și cald”. „În sud, ne explică autoarea, nu există xenofobie, cel puțin în popor nu există.” „Lumea bună” din Marsilia, adică cei cu inima plasată la dreapta, adepții cultului eroului, admiratorii „noii ordini” întronate de naziști, aplaudau planurile de nimicire a acestei părți „maculate” a orașului. „Existau numeroși partizani ai distrugerii, și asta de multe luni. Nu erau oare acest Oraș Vechi o vizuină? Acolo izbucneau încăierările, de acolo porneau cuvintele de ordine de natură să proiecteze asupra cartierelor elegante gloate de nestăpînit. Așa că germanii nu inovaseră nimic preluind operațiunea pe contul lor.”

Tot ce urmează este logic: rețeaua solidarității a funcționat, oamenii „de 27 de naționalități diferite” au fost avertizați să părăsească Orașul Vechi, cînd hitleristii l-au încercuit și au ordonat populației să lasă din case pentru a fi deportată, au reușit să adune abia vreo mie de bătrîni și bătrîne. Apoi au aruncat cartierul în aer: „La 17 februarie 1943, Orașul Vechi a încetat să existe.” Marsilia „fusese tăiată în două. Erau cartierii în care sunase, pentru unii, ceasul de apoi și, de cealaltă parte, pe malul mării, în grădini, locuințe liniștite, în care n-a transpirat nimic. Dintre acești favorizați, unii au ignorat pînă la sfîrșitul victii ce s-a întimplat în zilele acelea la Marsilia. Alții ignoră acest lucru și astăzi, îl vor ignora totdeauna.”

Cînd, în august 1944, Marsilia „s-a ridicat, fără îndoielă prematur... aliații abia debarcaser... mult prea cîrind... s-a ridicat împotriva a 20 000 de soldați... era criticabil și în unele clipe demențial, dar tocmai asta dezorienta... nebunia întregii acțiuni”, este evident căre Marsilie s-a ridicat și cu ce rezultat final.

Nu e o carte nouă *Ea, Adrienne*, de Edmonde Charles-Roux. A apărut încă din 1971. Am citit-o însă abia acum și am avut impresia că, în aceste zile, cînd „Figaro Magazine”, Clubul Orogului și așa-zisul „Grup de studii și cercetări pentru civilizația europeană” încearcă să legitimizeze o „nouă dreptă” deschisă resistă, elitară, propovăduind cultul strămoșilor precreștini, al forței și al purității etnice, este o carte de prea mare, de prea tristă actualitate, pentru a nu fi semnalată.

Joseph Conrad, monografie

● La Editura Faber din Londra a apărut monografia semnată de Frederick R. Karl consacrată romancierului englez de origine poloneză, Joseph Conrad, în care criticul se folosește, spre deosebire de alți predecesori, de corespondența autorului lui **Lord Jim**, spre a-l pune în „adevărată lumină pe om și pe artist, deopotrivă” — după expresia exegetului.

Georges Perec

● Ultimul număr, 76/1979, al trimestrialului „L'Arc” este consacrat în întregime unuia dintre promotorii romanului francez de azi, Georges Perec; sunt publicate 17 articole despre autorul **Lucrurilor**, semnate între alții de Julio Cortazar, Bernard Pingaud, Robert Misrahi, un interviu cu Perec de Jean-Marie Le Sidaner, două texte inedite ale romanisticii, o bibliografie și o biografie în imagini.

Winnie, Alice etc.

● În cinstea Anului Internațional al Copilului, posta britanică a emis patru timbre reproducând ilustrații din cele mai celebre cărți englezești pentru copii: **Povestea lui Peter Iepurele**, **Vintul și salcia** și **Alice în țara minunilor**. Lansarea mărcilor a prilejuit o festivitate la care au participat, firește, mai ales copii.

Zola — scriitor și fotograf

● Editura „Schirmer-Mosel” din München pregătește pentru începutul lunii septembrie o apariție cu totul inedită: un volum cu fotografiile realizate de Emile Zola. Lucrarea dezvăluie o preocupare mai puțin cunoscută a marelui scriitor francez, care a immortalizat, cu ajutorul aparatului fotografic, peisaje din mediul în care a trăit, scene din viața personală și a prietenilor săi. După opinia editurii, volumul va fi o adevărată surpriză, atât pentru prietenii literaturii, cât și pentru istoricii artei fotografice. Ceea ce pare credibil, dacă se ia în considerare faptul că va include 430 de fotografii, nepublicate până acum.

Pasolini

● Pasolini: cronică judiciară, persecuție, moarte este titlul unei interesante lucrări apărute în editura italiană Garzanti sub semnătura Laurei Betti, care la câteva zile după moartea scriitorului a reunit un grup de prieteni ai acestuia cu intenția de a publica un volum de mărturie despre dramatica existență a lui Pier Paolo Pasolini. Volumul cuprinde și o serie de scrisori inedite, de excepțională valoare pentru cunoașterea omului și scriitorului.

„Acasă la cel mai mare pictor în viață al lumii”

● Sub acest titlu, a apărut în suplimentul ilustrat al ziarului britanic „Observer”, un reportaj din atelierul lui Joan Miró de la Calamayor, în insula Majorca. Atelierul

acesta este un vis vechi de patruzeci de ani, realizat acum — a spus celebrul artist. În imagine, Miró în noul său atelier, amintind că nu e numai pictor, ci și sculptor.

O frescă a sud-estului american

● Romanul lui James Michener, **Chesapeake**, marchează, și el, declinul westernului inaugurat de Fenimore Cooper ca și al ficțiunii sudiste incarnată de **Pe aripile vântului**. Prin recunoașterea marilor conflicte ale istoriei americane, în toată complexitatea și adevărul lor, cartea este un model al noului gen popular care răspunde inepuizabilei nevoi de „rădăcini” resimțită de poporul american. Romanul lui Alex Haley, **Rădăcini**, a redescoperit afro-americanilor trecutul pe care-l doreau. Mai ambițios, Chesapeake se adresează negrilor, dar și indienilor, albilor, celor din Nord și din Sud.

Bienala de artă grafică

● Viena a fost, între 23 iunie și 22 iulie, gazda Bienalei internaționale de artă grafică și vizuală, intitulată anul acesta „Expansiune”. Manifestarea s-a referit la tendința artei moderne de a se extinde către sectoarele marginale care nu se încadrează în artă, în sensul tradițional. Bienala a ilustrat două aspecte diferite: pe de o parte tendința artei către tehnică, deci arta produsă de ordinatoarele, raze laser, holograme etc., pe de altă parte, arta orientată spre arheologie și etnologie, cu alte cuvinte, o conștientizare a trecutului.

Premiul Franz Kafka

● Scriitorul austriac Peter Handke a primit premiul Franz Kafka pentru ansamblul operei sale. Premiul a fost instituit de orașul Klosterneuburg, situat în apropierea Vienei, unde a murit Franz Kafka.

Un „nou Menuhin”

● În vîrstă de 15 ani, violonista Anne-Sophie Mutter din R.F. Germania a încetat de a mai fi un „copil minune”. Artă ei interpretativă continuă să fie o revelație fascinantă chiar și pentru exigentul șef de orchestră care este Herbert von Karajan. Specialiștii o compară adesea cu Yehudi Menuhin-tinăr. Anne-Sophie este o excepție: e

Sărbătoare a poeziei

● La Laroslav și în împrejurimi, în locurile în care s-a născut și a trăit poetul, s-a desfășurat a doua ediție a sărbătorii poeziei Nekrasov, devenită anul acesta unională. Versurile marelui poet revoluționar-democrat rus au fost recitate în toate limbile popoarelor Uniunii Sovietice, festivitățile desfășurându-se pe teritoriul muzeului memorial N.A. Nekrasov din Karabiha, de care este legată cea mai mare parte a activității literare a poetului. Au asistat aproximativ 15 mii de spectatori cărora le-au fost oferite numeroase manifestări artistice.

Treizeci de ani de poezie franceză

● Revista „Critique” consacră un număr special (iunie-iulie) creației poetice din Franța ultimelor trei decenii. Sub titlul generic „Trente ans de poésie française”, prestigioasă publicație abordează opera poetilor afirmați în perioada 1950—1979, comentariile fiind semnate de alți poeți, de filosofi, de prozatori sau de pictori. Se fac remarcate îndeosebi numele lui J. Starobinski, J. Roubaud, D. Roche, C. Bonnefoy etc. Este inclusă de asemenea o încercare de antologie pe baza celor mai recente numere ale revistelor de poezie.

Nikolai Tihonov, în memoriam

● Numărul 7/1979 al mensualului „Literatura sovietică” evocă în câteva pagini memoria poetului Nikolai Tihonov (1896—1979), dispărut în luna februarie a acestui an. Evocarea e însoțită de patru poezii inedite ale poetului.

ATLAS

Fragmente

Uneori, îmi vine și mie să spun despre ceea ce trăiesc, așa cum tac ațiția: „Ce păcat că nu știu să scriu, or fi un adevărat roman”. De fapt, dacă aș ști sau nu să scriu, or rămîne de văzut. Ceea ce mă împiedică s-o fac nu este incapacitatea propriu-zisă, ci un onume dispreț, devenit prejudecată, pentru epică, pentru ceea ce Eminescu numea „o istorie pe apă”. Nu mă văd descriind fapte, comportamente, al căror sens să fie numai realist. Nu mă văd descriind: „El se așeză la masă, își turnă apă în pahar și zise:”. Și, de altfel, faptele aproape că nici nu există. Există numai veșnica lor interpretare și reconstituire. O reconstituire care, dacă urmează legile logicii, simt că se depărtează de adevăr.

Există ominții care în anumite împrejurări dor cum doare locul unei foste răni cînd se schimbă vremea.

Importantă nu e cauza suferinței, ci intensitatea ei. Poți să suferi pentru o jîgnire cit ar suferi altul pentru un cataclism. De altfel, suferi de multe ori după ce ți-a devenit indiferent obiectul și chiar cauza suferinței.

Cînd povestesc anumite lucruri văzute, spuse, acestea mă impresionează mai tare decît atunci cînd le-am văzut. Mă impresionează mai tare redarea — de către mine — a realității, decît realitatea nemijlocită. E vorba, oare, de o emoție aminată care mă atinge mai tîrziu sau de o emoție care mă atinge numai în momentul în care a devenit artistică (prin povestire)?

Noțiunea de generație, ca și aceea de solidaritate pe care o subînțelege, este atît de exclusiv specifică tineretii, încît nimănui nu-i dă prin minte să vorbească despre „generația celor de șaptezeci și cinci de ani”. La început ni se pare esențial numai ceea ce ne apropie pe unii de alții, mai tîrziu se dovedește important numai ceea ce ne desparte. În adolescență vorbim mereu în numele vîrstei, mai tîrziu ne convingem tot mai mult că despre ceea ce nu se vorbește nici nu există.

Ana Blandiana

„Grupul suedez”

Peisaj de Conny Blomberg

● PATRU artiști din Suedia: Gunilla Mann, Nils Erik Persson, Conny Blomberg, Ligia Podorean-Ekström demonstrează la „Căminul artei”, farmecul picturii practicate fără prejudecăți și fără complexe. Nici ideea de a fi sau a nu fi la zi cu genul de artă predilect, nici faptul de a fi sau nu de consecvență totală în propria creație, nici preocuparea de a-și autocontura un profil caracteristic în ochii publicului nu par a-i îngrijora în vreun fel pe artiștii expozați. Pictura și grafica lor sînt pură bucurie de a trăi și de a se exprima. Salturile și diversitatea din cele patru universuri artistice în care pătrundem cu o delectare de turist, nu au caracterul unor experimente de cercetare, ci mai curînd al unor experiențe de viață senzorială și afectivă, dominant așezate în registrul bunei dispoziții, al visării — u-neori ușor punctată melancolic —, al stărilor euforice sau senine.

Cel mai limpede apare o astfel de multitudine firesc trăită a stărilor în fața realului, la Gunilla Mann. Picturile ei, pe parcursul unui amplu capitol, seamănă cu ceea ce azi numim „pictură naivă”. Să-i spunem însă, mai bine, pic-

tură ingenuă, fiindcă autoarea, absolventă a unei Școli de artă din Göteborg, este, deși tinără, o profesionistă cu practică, experiență și cultură. „Picturile despre oameni” — cum este intitulat ciclul în care se află înregistrate cu umor, franchețe și simțul detaliului pitoresc, scene ale cotidianului, din cele înmănunchind simplu hazul și înnoirarea, seriosul și gluma — folosesc procedee ale picturii naive. Și totuși nota diferențială există, marcînd deplina autenticitate a opțiunii Gunillei Mann pentru această formă de expresie: o notă ușor nostalgică, pe care pictorița o definește mărturisind: „Prin tablourile mele, doresc să comunic înțimplări și sentimente legate de duhul cel mai profund al vieții — comunitatea și relațiile dintre oameni, — dar adesea îmi exprim propriile sentimente de căutare și de dor”.

Nils Erik Persson este un tînr autodidact care-și extrage învățăturile din pasiunea pentru peisajul Suediei de sud. O pasiune cu clarvizioni: cînd prin imersiuni în plin fantastic din care Persson recompune fabule cu tîlc moralizator-ecologic, pentru omenirea de azi, cînd prin străfulgerări de luciditate naturalistă și meticulozitate înduioșătoare.

Considerîndu-se, după spusele unui critic care i-a comentat creația, „un narator al Naturii”, Conny Blomberg studiază, alternativ, posibilitățile peisajului liric, în bună tradiție post-impresionistă („Piriul iarnă”) și cele ale viziunii suprarealiste concretizată în exactități fotografice („Fereastră”).

Absolventă a Institutului de arhitectură „Ion Mincu” din București, cu o bogată activitate artistică în România și în Suedia, Ligia Podorean-Ekström expune acum peste patruzeci de acuarele și câteva desene, inspirate aproape toate de poveștile ale nordului european — Suedia, Finlanda, Danemarca. Cu mijloacele puține și foarte cunoscute ale acuarelei, Ligia Podorean-Ekström știe să obțină incantații noi care rețin, intrigă, fascinează. Un simț al materiei umede, de aburi și neguri, așa cum o nasc malurile mărilor nordice, dă acestor acuarele, dintre care unele sînt miniaturi desăvîrșit încheiate, o poezie evocatoare de senzualități și transcendente.

Amelia Pavel

PREZENȚE ROMĂNEȘTI

● Revista „Freies Forum” din Heidelberg a publicat în numărul său datat „primăvara 1979”, un ciclu de versuri de Marin Sorescu în traducerea lui Heinrich Merkl.

În același număr al revistei a apărut prima parte a studiului „Scurta călătorie a lui Franz Kafka” de S. Damian, studiu apărut inițial în volumul **Duelul invizibil** („Cartea Românească”, București, 1977). Redacția anunță continuarea

publicării acestei lucrări în numerele viitoare ale revistei.

Lucrările românești publicate sînt însoțite de prezentări ale autorilor lor.

● Revista „Ilustrovana politika” supliment al ziarului „Politika”, Belgrad, din 12 iunie 1979, consacră spațiul rubricii „A citi sau a nu citi” romanului **Depart** de Mircea Radu Iacoban, apărut în limba sîrbocroată la editura iugo-

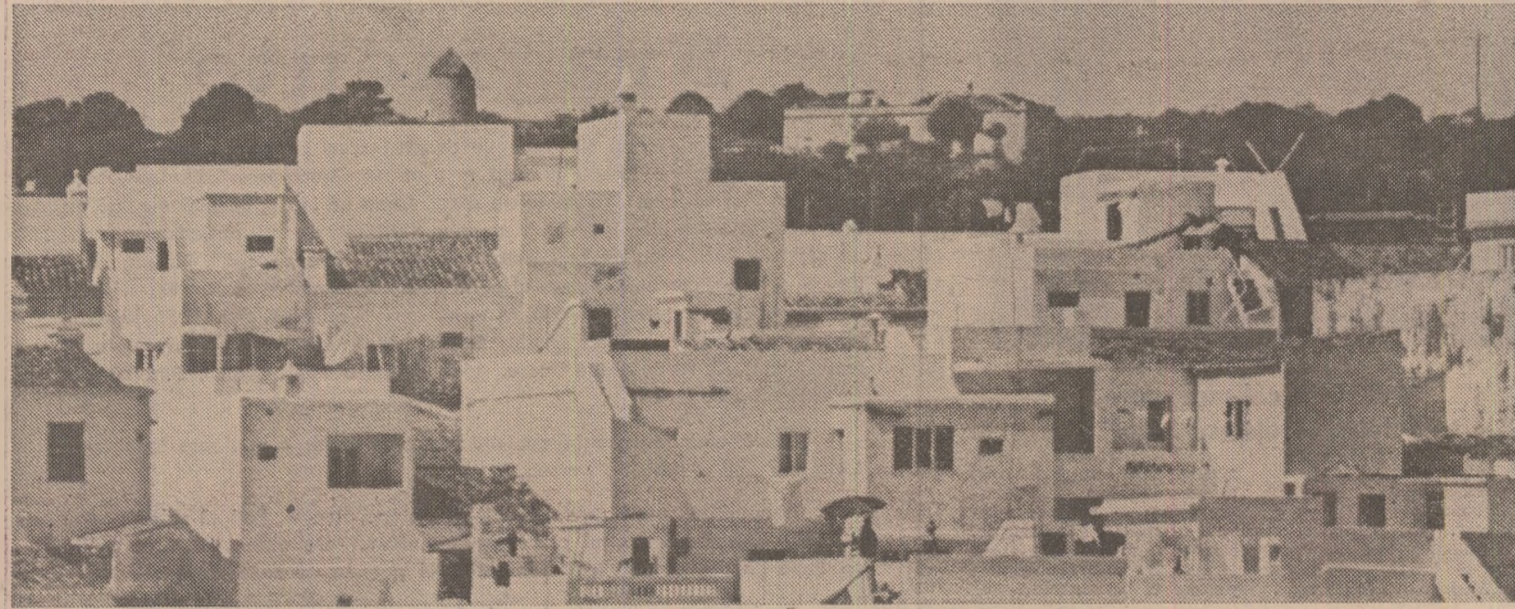
slavă „Helikon”. Subliniind „disponibilitatea pentru umor a autorului și excepționala sa vivacitate în conducerea acțiunii”, cronicarul remarcă „împietirea narativii de tip polițist cu satira socială”. În încheiere, cronicarul Predrag Protici recomandă călduros romanului **Depart** (titlul în sîrbocroată: „Begnunci” — „Fugarii”), considerat a fi „o bună lectură”.

Boboci de rață sălbatică

● ASTAZI, pisica a mincat ultimii fluturi de lumină ai lunii iulie. Vine pe riu, ca o căpiță de fin plină cu iepuri, luna august. E timpul când împerechează răsturnându-se cind se adună cumpăna fintinii cu mișcii și cu țapul babel UTA, doaga cu strugurii, drumul cu năzăririle, iar noi cu strigătul acela fără asemănare pe pământ: Hai Rapid, hai Dinamo! Vara ce-a trecut: sleită de ploaie, căpleșită de ierburi, tocată de droșii și fără nici un mare meci de fotbal. Iar între noi fie zis, o vară fără fotbal e ca o întoarcere de la Ierusalim la Râmnicu-Sărat, cu efectivul complet. Mai rău, e ca o lună gogonată semănând cu o oale capie, născută în zodia ciutnelui. De multe ori, în timpul ăsta, am simțit cum cresc inele de aur, argint, platină pe degetul vecinului de masă, iar mie cucuvele sub timp și bufnite oarbe pe mormintul inamicului. Papuci de purpură, gălți cu junghier de mărgăritar, pe nisipul plin de desmierdări al speranțelor — dar teamă mi-e că și în anul ce-l trăim, plus în ăla care vine, n-o să ne bucurăm prea mult de pe urma băieților care ne sînt dragi. Uite, chiar în clipa asta, în dreptul cafenelei în care scriu, s-a oprit un camion plin cu boboci de rață sălbatică. Unde-i duceți, fraților? În Bucovina, să-l așezăm pe două lacuri de munte... Dacă stau și mă gîndesc, ăsta-i un drum care face cât un cuplaj interbucureștean. Dar de ce n-or fi cărind camioanele astea și țînțari? În cafenea dansează în virful acului de patetofon o fetișcană din Antile sau Hawaii. Un olandez, burduf de bere, încearcă să rupă brațele fetei, indiferent că fata aia se află la cîteva mii de kilometri de aici. Nu face să mă amestec în această dragoste cu năbădăi, căci vorba poetului mort, peștii se lovesc de lună și pentru că-i departe nu sună. Ne întindem cu ardoare spre pădăile semănînd cu dactilografele nord-americane, ne impresurăm timpul cu arbori mincați de licurici, visăm fotbal la micul dejun, la prînz și cină — dar să lăsăm poezii cei duși să doarmă-n bronzul lor, fără să le mai împovărăm soclul statuiilor cu flori mincinoase. Spune un bun prieten al meu: dacă cei doisprezece apostoli ar fi cunoscut acupunctura, cu alt suflet întindeau ei brațele pe cruce... Dar așa, numai dandanale.

Fănuș Neagu

Sate și orașe portugheze

AMIAZĂ LA TROIA. Amiaza portugheză de vară e ca și a noastră: aurie și toropită. Oamenii caută umbra smochinului și a pinului rotat, beau sucuri dulci, brumate, tăfăsuiesc sub coperține dungate, deschizînd cu unghia valvele scoicii fierte. Pe plajele din Troia, așezare de vacanță pe peninsula nisipoasă decupată de estuarul riului Sado și scăldată de valuri atlantice, familii cu foarte mulți copii — în care mama tronează și tatăl obedienc cumpără înghețată pentru toți — își fac sălașuri cu cort, scaunele pliante, chiar și minusculele bucătării.

N-am aflat de unde-i vine localității numele atît de rezonant. Era un pămînt chel, cu smocuri răzlețe de arbuști și cîte un copac stingher, cu crengile contorsionate. Dune oceanice, ochiuri de apă moartă, golf neprietenos, cu țarm zdrențuit. Arhitectul Robert Trent Jones a propus întreprinderii de turism Torralta să construiască aici un oraș de vacanță. S-au ridicat blocuri de douăzeci de etaje, albastre, verzi, cafenii, case galbene, mărunte, cu pereți de faianță, restaurante, s-au tras cîteva șosele netede. Hotelul în care stăm e de o originalitate absolută: are cinci pereți albi care închid o curte interioară, ce e și holul casei, luminatorul lăsînd soarele să ajungă direct la parter, la recepție, la ascensoare, balcoanele fiind înăuntru.

AZEITAO, PRINTRE HORTENSII MOV. Satul Azeitao e presărat într-o cîmpie domoală. Printre case, drumuri largi, bituminate. Casele, cele mai multe, — surprinzătoare: adevărate vile cu cîte un etaj, vopsite în tempera, roz, verde clar, cenușiu cu brîie albe, roșu infunecate, morcoviu, năutiu, albastru ultramarin. Curți străjuite de garduri metalice în cele mai fanteziste arabescuri. Bolți de trandafiri, bolți de viță de care atîrnă colivii cu canari, oleandri, poteci străjuite de hortensii și dalli, tufe de mușcate, nalbă gigantică, mici cactuși carnoși, azalee. Printre case, livezi de măslini. La geamuri, ca în toată Portugalia, rufe și haine la uscat ori la aerisit. Se pare că e o mîndrie pentru fiecare să-și expună întreaga garderobă, fără secrete, în giurgiuvele. La cei mai nevoiași, apar curăturile găurite, pantalonăși sparti, cămăși fără nasturi — toate însă curate.

O „Societate Perpetuă“, datînd cam din 1882, a ridicat, acum doi ani, o remarcabilă casă de cultură, cu o sală de spectacole bine echipată. Privim cu luare-amînte, alături de sătenii concentrați și tăcuți, Năpasta și aplaudăm, odată cu ei, jocul excelent al actorilor noștri. Caragiale a intrat în Portugalia, pentru întîia oară, pe poarta unui sat, la o sută de ani de la debutul său dramaturgic și pe o scenă căreia, curios, i s-a pus piatra de temelie cam tot pe atunci.

FESTIVAL LA SETÚBAL. Setúbal e un nume cunoscut la noi mai ales datorită unei echipe sportive. Orașul se cere însă văzut îndeaproape și pentru alte merite.

În curtea liniștită a străvechii mînăstiri „Claustros do convento de Jesus“ funcționează Centrul cultural din Setúbal, — un teatru dramatic cu biturile și cabinele în fostele chilii și scena în aer liber, un teatru de păpuși cu o sută de locuri, un muzeu de artă și arheologie, un oficiu de studii cinematografice, săli de expoziții și altele.

Aici are loc în iulie, anual, un festival de teatru care acum, la a patra ediție, s-a internaționalizat, ospetînd adică o trupă spaniolă și una română. Directorul, brunet, zîmbitor și foarte agil în raport cu structura sa durdulle, e regizor, actor, un animator veritabil, cult și informat: Carlos César. Ajutoarea sa, Manuela Carlos, o portugheză subtilă și calmă, de o frumusețe neobișnuită și un optimism ireductibil, graficianul Carlos Curto, un flăcău simpatic, prelung și pletos, cu cercei într-o ureche, totdeauna în salopetă, și alți doi-trei tehnicieni sînt tot comandamentul. Tîra e două săotămîni, seară de seară, se perindă la Setúbal trupe profesioniste și de amatori — căci aici diferențele nu sînt atît de nete, iar amatorismul e adesea o treaptă spre profesionalizare a unor grupuri exersate dar fără mijloace — și se organizează întîlniri cu cîte un autor dramatic (anul acesta, Bernardo Santareno).

Premiera cu Năpasta a Teatrului Giulești a ocazionat o seară admirabilă. Publicul a umplut grădina și s-a revărsat și pe margini, sub arcurile de piatră oodidite de iederă. A participat ministrul nostru la Lisabona, Marin Iliescu — și el un autentic animator în domeniul relațiilor culturale, om deosebit de pretuit, după cîte am constatat, în mediile intelectuale portugheze — au fost de față alți membri ai ambasadei, a venit și echipajul, numeros, al unui vas românesc aflat în port, au sosit, de la Lisabona, dramaturgi, critici, actori, s-a ivit și televiziunea, care a trecut reprezentată pe peliculă. S-a aplaudat mult, în picioare. Cea mai mare parte a publicului a rămas, în continuare, după încheierea spectacolului, să-și vadă pe actori, pe regizor. Am ascultat, cu plăcere, aprecierile călduroase și profunde ale primarului orașului, ale directorului Festivalului — dovedit din nou om de gust subtil.

INSCRIPTII MURALE LA EVORA. Nu voi mai stărui mult la Evora, oraș muzeu, conservat cu grijă pe pantele repezi ale stîncii unde l-a așezat istoria, adunîndu-și strădutele întortochiate și înguste spre cîte o piață ovală ori către o catedrală gotică și despletîndu-le apoi serpușor pe sub arcade severe în scări abrupte de piatră rotundă, desfăcînd un parc ca un evantal floral în fața teatrului

ce seamănă uimitor, pe dinăuntru, cu Naționalul ieșan și adunînd în uliți obscure, cu mirosuri iuți, meseriași de veche tradiție, pielari, alămari, giuvaergii, sticlari, blănari, timplari de mobilă de palisandru, șlefuitori de oglinzi, artizani ai bibelourilor de plută.

Zidurile vechi și sure, ca și pereții noi și albi, ca și asfaltul, cornișele de lemn și de gresie, olancele caselor sînt pline de lozinci. Pretutindeni, în sate și orașe, e o agitație vizuală — cum am zice noi — extraordinară. Lipsită, timp de decenii, de o viață politică, tescuită de o dictatură atroce în obtuzitatea ei, Portugalia trăiește, de cîteva ani, efervescența libertății de gîndire. Trebuie să recunosc, nu fără satisfacție, că imensa majoritate a inscripțiilor murale e de inspirație democratică. Unele sînt dure, altele nostime, majoritatea fierbinți. Cele mai multe exprimă starea de confruntare. „Moarte foamei și mizeriei“ e scris cu roșu pe un zid galben; alături, lingă o zvastică bearcă, cineva a caligrafiat cu castron: „Moarte vouă, tuturor“. Pe deasupra însă s-a zugrăvit cu albastru puternic, în litere groase: „Lupta continuă, poporul nu poate fi învins, uniți vom triumfa!“

LA LISABONA, CIND RĂSARE LUNA... Mă urmărea o replică dintr-o piesă a lui Lorca: mama își dădea consimțămîntul la căsătoria fiicei, cu condiția ca ginerele s-o ducă „la Lisabona, cind răsare luna“...

Intr-adevăr, Lisabona, sub clar de lună, e fantastică. Umbre lungi, viorii, înfășoară palate maure și fortificații romane, ogive și volute strănii, case cu balcoane vâlurite, statuile cu oameni și fiare și pudrează cu argint arborile de plută cu crengile jupuite, palmieri bătrîni, rododendroni proferati, languroase agave.

Lisabona e un oraș de straturi, somptuos și liric. Un mur roman pe o creastă de deal, o biserică țuguită din secolul XIII, statuia impozantă a unui rege medieval, arhitectură churriguerescă, cu vegetație pietrificată pe fațade, coloși de beton, nichel și sticlă neagră la ferestre, tramvale miciute parcă de la începutul secolului (unul, trapezoidal, cu roți mai mari în față, urcînd pieptis o stradă înclinată), dar și metro, apoi portul tentacular, agitația străduțelor comerciale, liniștea parcurilor umbroase, cu mii de specii de flori printre palmieri cu trunchiuri butucanoase. Orașul e plin de monumente. Ici un obelisc pe care sînt gravate datele marilor cuceriri săvîrșite de portughezi, colo regele Pedro IV pe virful unei coloane înalte, ciugulit de hulubi vineți, în alt loc marchizul de Pombal, — cu mina rezemată pe un leu — unul din creatorii Portugaliei moderne, apoi monumentul răscoalei populare din 1808, puzderie de țărani, soldați, clerici, femei, tunuri, steaguri, o ghirlandă omenească scuturată de furtună...

La Lisabona, într-un admirabil lăcaș teatral, o sală subtilă, cu tavanul în protuberanțe triunghiulare de lemn brun și pereții în lambriuri albe, spectacolul românesc a avut o vibrație particulară. Cu o zi înainte, gazetari și scriitori se întreprinseseră, la o conferință de presă, în grădina înmiresmată a Ambasadei, cu artiștii români, cunoscîndu-i pe directorii giuleșteni, Elena Deleanu și (adjunctul ei) arhitectul Petre Pădureț, dialogînd cu interes deosebit cu regizorul Alexa Visarion, notînd date despre viața teatrală din țara noastră, expuse cu fină cunoaștere, într-o inspirată causerie, de către ambasador. În ziua reprezentației, marile cotidiene vorbeau pe larg despre prezența românească, invitau călduros publicul să participe, publicau pe spații mari fotografiile interpretelor, scene.

După amiază ne-am întîlnit cu ministrul Culturii, reputatul scriitor David Ferreira, o întîlnire caldă, amicală, consacrată posibilităților de multiplicare a contactelor culturale româno-portugheze și în care Excelența Sa și-a amintit cu plăcere de colaborarea, în cadrul Asociației internaționale a criticilor literari, cu reprezentanții români George Ivascu și Ovid S. Cihomălniceanu. Seara a fost admirabilă. Corneliu Dumitrescu, Dorina Lazăr, Florin Zamfirescu, Gelu Nitu, jucînd strîns, omogen, substanțial, le-au povestit spectatorilor lusitani (printre ei, înalți demnitari de stat, membri ai Consiliului Revoluției, conducători ai culturii, artiști, scriitori, gazetari), care ascultau într-o liniște desăvîrșită, cu căștile la urechi, povestea Ancăi, a lui Dragomir și a lui Ion, scrisă de cel mai mare dramaturg român și înfățișată azi ca o elegie elină, în flor tragic pur.

Prezent la spectacol, președintele Adunării Republicii Portugheze, dl. Teofilo Carvalho dos Santos, a avut amabilitatea să-mi împărtășească, la rugămintea mea gazetărească, impresiile sale foarte favorabile. A fost sesizat de valoarea socială a piesei și de știința dramaturgică a autorului, de actualitatea celor înfățișate pe scenă. După expresia domniei sale, tăcerile neliniștite ale spectacolului, starea enigmatică generată de chinul sufletesc al personajelor, faptul că în rolul nebunului se evită efectele morbide și se reliefează cauzele esențiale ale dramei sînt caracteristici ale unei arte înalte. „Sînt bucuros că am cunoscut această trupă română și acest spectacol“.

Pentru noi, deasemenea, a fost un turneu interesant și fertil. Căci, cu ajutorul lui, ne-am putut apropia de ființa Portugaliei, ce trăiește un anotimp nou al extraordinarei ei istorii.

Valentin Silvestru

„România literară“

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVASCU